T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU'NUN TÜRK ÇALIŞMA HAYATINDAKİ YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YASEMİN OLGAÇ

ANABİLİM DALİ: ÇALIŞMA EKONOMİSİ
PROGRAMI: ÇALIŞMA EKONOMİSİ

KOCAELİ - 2006

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU'NUN TÜRK ÇALIŞMA HAYATINDAKİ YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YASEMİN OLGAÇ

ANABİLİM DALİ: ÇALIŞMA EKONOMİSİ
PROGRAMI: ÇALIŞMA EKONOMİSİ

DANIŞMANI :PROF. DR. AHMET SELAMOĞLU

KOCAELİ - 2006

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU'NUN TÜRK ÇALIŞMA HAYATINDAKİ YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan : YASEMİN OLGAÇ
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Kurulu Tarihi ve No : 13/09/2006 - 2006/16

Prof. Dr. Ahmet SELAMOĞLU | **Yrd. Doç. Dr. Sayim YORGUN** | **Yrd. Doç. Dr. Betül URHAN**

KOCAELİ – 2006

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın amacı, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) Türk çalışma hayatındaki yerini belirlemektir. Türkiye'de ikinci büyük konfederasyon olarak faaliyet gösteren DİSK'in, Türk sendikacılık hareketinde önemli adımlar atmış olması, taşıdığı sınıf sendikacılığı kimliği tez konusu seçimimde etkili olmuştur.

Sendikacılığın, Türkiye'de ve dünyada yoğun olarak tartışıldığı bir süreçte bulunmaktayız. Sendikal hareketin sorunları ülkemizde de, sıkça dile getirilirken, Türkiye'de konfederal örgütlenmelere yönelik çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu anlamda, özellikle DİSK'in son dönem politikalarının incelenmesi endüstri ilişkileri anlamında faydalı olacaktır. 1999 depremi ile, DİSK'in Merter'de bulunan Genel Merkez binası hasar görmüş, arşiv yeniden düzenlenememiştir. Bu alanda yeterli kaynak bulunmaması, çalışmayı zorlaştırmıştır.

DİSK'in Türk çalışma hayatındaki yeri konulu tez çalışmamın tamamlanmasında her zaman yol gösteren, danışman hocam Prof. Dr. Ahmet SELAMOĞLU'na, görüş ve önerileri ile beni yönlendiren Yrd. Doç. Dr. Sayim YORGUN'a ve Yrd. Doç. Dr. Betul URHAN'a değerli katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs 2006 Yasemin Olgaç

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ..……..……I

İÇİNDEKİLER……..……II

ÖZET…… IV

ABSTRACT……V

KISALTMALAR……..VI

TABLO LİSTESİ……..VIII

GİRİŞ…….…..1

BİRİNCİ BÖLÜM

1980 ÖNCESİ DİSK, KURULUŞUNDAN FAALİYETLERİNİN DURDURULMASINA

1. 1960-1980 YILLARI ARASI TÜRK ÇALIŞMA HAYATI…….3

1.0. Ekonomik ve Sosyal Yapının Değerlendirilmesi…….....4

1.1. 1960 Sonrası Çalışma Hayatının Yasal Çerçevesi…….……..11

1.2. 1960'lar Türkiyesi'nde DİSK-Siyasi Parti İlişkisi…….……14

1.3. Dönemin İşçi Hareketleri……..……..…….... 20

2. DİSK'İN KURULUŞU ve GELİŞİMİ……..……..……25

2.0. Kuruluş İlkeleri……...…….....27

2.1. Yönlendirici Temel İlkeler……..28

2.2. Örgütsel İlkeler……...28

2.3. Örgütlenme Süreci ……..……...29

2.4. 15-16 Haziran 1970……..…….……...32

2.5. 1 Mayıs 1976-1977 ……..……..38

3. 1980 İHTİLALİ VE DİSK'İN FAALİYETLERİNİN DURDURULMASI…...…....40

İKİNCİ BÖLÜM

1980'DEN GÜNÜMÜZE DİSK VE YENİDEN YAPILANMA

4. 1980'DEN GÜNÜMÜZE TÜRK ÇALIŞMA HAYATI…..…….…..44

4.0. Ekonomik ve Sosyal Yapının Değerlendirilmesi…..…..……...……...45

4.1. 1980 Sonrası Çalışma Hayatının Yasal Çerçevesi..…..……..……....53

4.2. 1980 Sonrası Siyasal Yaşam.……..…...58

4.3.Yeni Dönem İşçi Hareketleri……..……...…….……60

5. DİSK'İN YENİDEN FAALİYETLERİNE BAŞLAMASI VE YAPILANMA……. 68

5.0. Yeni Sendikal Arayış……..……...……...….77

5.1. Herkes İçin Bütün İnsan Hakları Projesi….……...…… 82

5.2. Emekçilerin AB'ye Yaklaşımları Çalışması..……...……..... 85

5.3. DİSK'in Yasal Düzenlemelere Bakışı……..……..…..……. 86

5.4. DİSK'e Yönelik Eleştiriler….……...…….....89

5.5.Uluslararası Kuruluşlarla İlişkiler**…...……..….. 93**

5.5.0.Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu ve DİSK ……....93

5.5.1.Avrupa Sendika Konfederasyonu ve DİSK.…….…..…….…...95

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1980 ÖNCESİ VE SONRASI DÖNEMDE DİSK'E YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME

6. DEĞİŞEN KOŞULLARDA SENDİKACILIK VE DİSK ……97

7. İKİ DÖNEM ARASINDA KARŞILAŞTIRMA……..…..……...101

7.0. Temsil Gücü……..……...102

7.1. Bağımsız Sınıf ve Kitle Sendikacılığı Anlayışı….……..……104

7.2. İç Örgütlenme……...……...108

7.3. İki Dönem Arasındaki Diğer Farklılıklar……..……..111

SONUÇ……116

YARARLANILAN YAYINLAR……...118

ÖZGEÇMİŞ……123

ÖZET

Ülkemizde sendikacılık hareketi, emeğin mücadelesi ile başlamamıştır. Esasen sendikacılık, yasal düzenlemelerin şekillendirdiği bir alan olmuştur. Oysa sendikal gelişim ve hareket, örgütlenme hak ve özgürlüklerini düzenleyen yasaların ötesinde ekonomik, sosyal, siyasi gelişmeler ile yakından ilişkilidir. DİSK, ulusararası alanda sendikaların "altın çağını" yaşadığı bir dönemde doğmuş ve gelişmiştir. Ülkemizde ise, sınıf sendikacılığı iddiası ile kurulmuştur. Ancak, 12 Eylül 1980 Türkiye'de sendikacılık ve DİSK için bir dönüm noktası sayılmaktadır. Bu tarihte, DİSK'in tüm malvarlığına elkonularak 12 yıl süreyle faaliyetleri durdurulmuştur. Sınıf ve kitle sendikacılığını savunan DİSK, ancak 1992 yılında faaliyetlerine yeniden başlamıştır. 1980 sonrası dönemin ekonomik, yasal, siyasi koşulları sendikacılık hareketi açısından bir şanssızlık olarak nitelendirilebilir. 12 Eylül 1980 ihtilali ile, sendikacılığın pasifize edilmesinin yanısıra, DİSK de sendikal hayatın dışında bırakılmıştır. Yeniden faaliyete geçtiği 1992 yılından günümüze, DİSK'in Türk çalışma hayatındaki yerini değerlendirdiğimizde, 1980 öncesi dönemin gücüne kavuşamadığını söylemek yanıltıcı olmayacaktır.

ABSTRACT

Trade unionism movement in our country shaped by legal arrangements, it did not start as a result of workers struggle. However, trade unionism movement and evaluation of trade unionism are related to economical, social, political growth beyond the contents of legislation about freedom of association. DİSK was born and grew up in trade unionism's 'golden age' in internetaional area. It was founded on trade unionism of classes. However, 12th of September is known as turning point of trade unionism and Confederation of Revolutionary Workers' Trade Unions of Turkey (DİSK). At that time, DİSK was impounded and its activities were stopped for 12 years. But, in 1992, DİSK, which defends trade unionism of classes, was continued to activities again. After 1980, economical, legal and political conditions were unluckiness for trade unionism. With the army coup in 1980, not only trade unionism was made passive but DİSK was also left out of the unionist life. When we evaluate the position of DİSK from it was continued to activities again -1992- till today, it will not be misleading to say :'it hasn't caught its power before 1980.'

KISALTMALAR

A.I.D	:	ABD Uluslararası Kalkınma Teşkilatı
AFL-CIO		Amerikan İşçi Sendikaları Federasyonu
a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.m.	:	Adı geçen makale
a.g.r.		Adı geçen rapor
a.g.t.		Adı geçen tez
AP	:	Adalet Partisi
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
DİE		Devlet İstatistik Enstitüsü
DİSK	:	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DGM	:	Devlet Güvenlik Mahkemeleri
DP	:	Demokrat Parti
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
DYP	:	Doğru Yol Partisi
ETUC	:	Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu (European Trade Union Confederation)
GSMH	:	Gayrisafi Milli Hasıla
HAK-İŞ	:	Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu
ICFTU	:	Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (International Confederation of Fee Trade Unions)
IMF		Uluslararası Para Fonu
KESK		Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
KİT		Kamu İktisadi Teşebbüsleri
MESS		Türk Metal Sanayicileri Sendikası
MEDA		Türkiye Avrupa-Akdeniz Ortaklık Projesi
MİSK	:	Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu
OECD	:	Ekonomik İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı (Organisation for Economic Cooperation and Development)
SADA	:	Sendikalararası Dayanışma Anlaşması
SHP	:	Sosyal Demokrat Halk Partisi
SK	:	Sendikalar Kanunu

SSGSS		Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası
TESK		Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TİSGLK	:	Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu
TİP	:	Türkiye İşçi Partisi
TİSK	:	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TKP		Türkiye Komünist Parti
TOBB		Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TUC		İngiltere İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜRK-İŞ	:	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TTB	:	Türk Tabipleri Birliği

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. 1963-1977 Döneminde Yıllık Ortalama Sektörel Büyüme Hızları (%) (Sabit Fiyatlarla)…….6
Tablo 2. Türkiye'de Çalışma Durumu (Bin kişi) ……8
Tablo 3. Fiyat Artış Oranları (%)……9
Tablo 4. Gelir Yüzdeleri (1973)……...9
Tablo 5. 1967 Yılında DİSK'e Bağlı Sendikalar ve Üye Sayıları…….30
Tablo 6. 1979 Yılı Direnişlerin Konfederasyonlara Göre Dağılımı……..38
Tablo 7. 12 Eylül Sonrası DİSK Yönetici ve Üyelerine Verilen Cezalar……..43
Tablo 8. 1979-1989 Yılları Arasında Günlük Ücretler……..47
Tablo 9. Fiyatlar Genel Seviyesindeki Yıllık Değişmeler (%)……..49
Tablo 10. 1980-2005 Yılları İşsizlik Oranları……51
Tablo 11. 1996'dan Günümüze Grev Uygulamaları …….67
Tablo 12. Yıllara Göre Toplu İş Sözleşmeleri……...68
Tablo 13. DİSK'e Bağlı Sendika Üye Sayısı…….72
Tablo 14. Sendika Üye Sayılarının Konfederasyonlara Göre Dağılımı…….75
Tablo 15. Ocak 2006 DİSK'e Bağlı Sendikalar ve Üye Sayıları……...76
Tablo 16. Referandum 2006 Sonuçları……..81
Tablo 17. Herkes İçin Bütün İnsan Hakları Projesi Örnek Anket Sonuçları…….84

GİRİŞ

İşçi sınıfının hak ve çıkarlarını savunabilmesi için birlikte hareket etmesi ve örgütlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, sendikal örgütlenmeler ortaya çıkmıştır. Türk sendikacılığının 1947 yılında 5018 Sayılı "İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkındaki Kanun" ile başladığı kabul edilmektedir. 1950'li yıllarda "İstanbul İşçi Sendikaları Birliği" adı ile üstbirlik kurulmuştur. Bu yıllarda, bölgeleri kapsayan işçi birliklerinin kurulduğu bilinmektedir. İşçi birlikleri konfederal örgütlenmeye zemin oluşturmuş, 1952 yılında Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) adı altında, ilk konfederasyon kurulmuştur. Türk-İş içindeki görüş ayrılıkları daha sonra bölünmeye neden olmuş, 1967 yılında Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu kurulmuştur.

Bu çalışmanın amacı, DİSK'in Türk çalışma yaşamındaki yerini tartışmak ve yaklaşık 40 yıllık dönemdeki değişimi değerlendirmeye çalışmaktır. Bu bağlamda, 39 yıllık DİSK tarihi, üç bölümde incelenmiştir. Birinci bölüm, DİSK'in kurulduğu dönemden 1980 İhtilaline kadar geçen süreci kapsamaktadır. Bu bölümde, 1960'lar Türkiyesi'nin ekonomik, sosyal ve siyasi panoraması, DİSK'in çalışma hayatına katılımı, örgütlenme süreci, dönemin işçi hareketleri ve 1980 ihtilali ile DİSK'in faaliyetlerinin askıya alınması yeralmaktadır.

İkinci bölüm, 12 Eylül'den 2006 yılına kadar geçen sürede DİSK'i kapsamaktadır. Bu bölümde, 12 Eylül'ün ekonomik, sosyal, siyasi yaşamda yarattığı olumsuz koşullar, DİSK'in yeniden çalışma hayatında yer alması, faaliyetlerinin serbest bırakılması, yeni sendikal arayış ve faaliyetler, DİSK'e yönelik eleştiriler ve uluslararası sendikal örgütler ile ilişkisi yeralmaktadır.

DİSK'in faaliyetlerinin askıya alındığı 1980 yılında yaklaşık 600 bin üyesi bulunmaktaydı. Ancak DİSK'in 12 yıl sendikal yaşamdan uzak kalması, Türkiye'de ve dünyada yaşanan gelişmeler DİSK'in kitleleri harekete geçirme kapasitesini olumsuz etkilemiştir. Yeni dönemde benimsenen çağdaş sendikacılık anlayışı ile, DİSK'in kuruluştaki kimliğinin değiştiğini söyleyebiliriz. Günümüzde de DİSK, en çok bu yönü ile eleştirilmektedir.

Son bölümde, son yıllarda Türkiye'de ve dünyada sendikal hareketin içinde bulunduğu krize değinilmektedir. Son yıllarda sendikalar hızla üye kaybetmektedir. Değişen koşullara uyum sağlamak için dünyada, yeni sendikal stratejiler benimsenmektedir. Ancak ülkemizde, yeni üretim teknolojilerine, değişen işgücü profiline yönelik stratejilerin hayata geçirilemediğini söyleyebiliriz.

Değişen koşullarda sendikacılığın ele alındığı bu bölümde, 1980 öncesi ve sonrası dönemde DİSK'in yaşadığı değişime de yerverilmiş, iki dönem arasında karşılaştırma yapılmıştır. DİSK'in iki dönemde birbirinden farklılaşan yanları, temsil gücü, sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışı ve iç örgütlenme açısından ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1980 ÖNCESİ DİSK, KURULUŞUNDAN FAALİYETLERİNİN DURDURULMASINA

1. 1960-1980 YILLARI ARASI TÜRK ÇALIŞMA HAYATI

Ülkelerin sosyo-ekonomik yapısı, yasal düzenlemeler, siyasal ve kültürel unsurlar sendikalaşmayı etkilemektedir. Bu unsurlar dönemlere göre farklılık gösterdiğinden Türk sendikacılığı da dönemlere göre farklılık göstermektedir.

1960-1980 yılları arasında Türkiye çalışma hayatını incelerken ekonomik-sosyal, siyasi yapıya ve yasal düzenlemelere değinmek gerekecektir. 1950'li yıllarda süren ekonomik bunalım, sorunlara çözüm oluşturacak yeni ekonomik politika arayışlarını gündeme getirmiştir. 1960'lı yıllarda ekonomik sorunlara çözüm olarak planlama fikri önem kazanmış, planlama bir kurum olarak 1961 Anayasası'nda yeralmıştır. Hedeflenen ithal ikameci sanayileşme modeli ile göreceli olarak toplumsal refah artmış ancak bu gelişim 1970'li yılların ortalarına kadar sürebilmiştir. 1971-1980 yılları arasında sosyal ve ekonomik sorunlar yeniden artmıştır.

Yasal unsurlar da sendikalaşma ile yakından ilgilidir. 1961 Anayasası, 274 sayılı Sendikalar Kanunu (SK) ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu (TİSGLK), Türkiye çalışma yaşamında bir dönüşümün simgesi olarak nitelendirilebilir. Yasalarda sendikal özgürlükleri düzenleyen hükümler, çok sayıda işçi sendikasının örgütlenmesine zemin hazırlamıştır. 1960'lı yılların başlarında, yaklaşık olarak sendikaların üye sayısı 300 bin iken, 1980'li yıllara doğru 1,5 milyonu bulmasında yasaların olumlu etkisi gözardı edilemez.[1]

Yasalarla geniş hakların tanındığı bu dönemde, 1952 yılında Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (Türk-İş) kurulmasından sonra, 1967 yılında demokratik sınıf sendikacılığı anlayışını benimseyen Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) kurulmuştur. Bu bölümde, işçi hareketinin geliştiği

[1] Lastik-İş, **Lastik-İş Sendikası 24. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu 2003**, s.88.

yıllardan ve DİSK'in kuruluşundan 1980 ihtilaline kadar geçen süreç değerlendirilmeye çalışılmıştır. 1960'lı yıllarda, sendikaları baskı altında tutmaya yönelik anlayış devleti yönetenlerce terkedilmiş, özgürlükçü anlayış egemen olmuştur. Ancak, siyasi baskıların tam anlamıyla yok olduğunu söyleyemeyiz. 1971 muhtırası, 1980 ihtilali özgürlükçü anlayışın sürdürülemediğinin göstergesidir.

1.0. EKONOMİK VE SOSYAL YAPININ DEĞERLENDİRİLMESİ

1930'lu yıllarda devletin ekonomide rolünün büyük olduğunu görmekteyiz. Devletin iktisadi alandaki ağırlığının nedeni olarak, sanayileşme sürecini hızlandırmak gösterilebilir. Bu dönemdeki devletçilik anlayışı Hershlag'ın tanımı ile örtüşmektedir. "Devletçilik, özel girişimciliğin ve özel sermayenin işe yarar birşey yapamayacak kadar zayıf olduğu bir ülkede, devletin ulusal kalkınma ve ulusal savunma temel amacıyla sınai faaliyette bir öncü, bir yönetici olarak öne çıkması durumudur."[2]

1930'lu yıllardan 1960'lı yıllara kadar, kamu kesimi ve özel sektörün tamamlayıcı rol üstlendiği söylenebilir. 1950 genel seçimleriyle liberal görüşü temsil eden Demokrat Parti (DP) iktidara gelmiş, Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) izlediği devletçi ekonomi politikasından uzaklaşılmıştır. Buradan hareketle, siyasi gelişmelerin, dönemin ekonomi politikaları üzerinde önemli bir etken olduğu söylenebilir. CHP ve DP iktidarlarının, sendikalara grev hakkının tanınmasına olumlu bakmadıkları bilinmektedir.[3]

1950-1960 yılları arasında planlama için gerekli olan dış kaynak sağlanamamış, plansız bir dönem geçirilmiş, dengeli gelişme sağlanamamıştır. II. Dünya Savaşından sonra, liberal ekonomiye geçildiğinden, dış kaynak kullanımı önem kazanmıştır. Bu dönemde, genişlemeci para ve maliye politikası enflasyonu körüklemiş, ödemeler dengesi açıklarının artmasına neden olmuştur.[4] Ancak, kamu sektörü ile işbirliği yapan özel kesim için gelişme yılları olduğu söylenebilir. 1960'lı

[2] Hüseyin Şahin, **Türkiye Ekonomisi**, 7.b, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2002, s.59.
[3] Adnan Mahiroğulları," Türkiye'de Sendikalaşma Evreleri ve Sendikalaşmayı Etkileyen Unsurlar", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, s.166.
[4] Şahin, **a.g.e**, s.131.

yılların sanayileşme stratejisi ile, tüketim mallarına olan talebin pompalanması özel kesimin sanayi sektöründe genişlemesine olanak tanımıştır.[5]

1950'li yılların sonlarında yaşanan ekonomik bunalıma çözüm olarak, ekonominin bir plana bağlanması fikri önem kazanmıştır. 1960 yılında yaşanan askeri darbe ile, ekonominin plana bağlanması düşüncesi asker ve sivil bürokratlar tarafından kabul görünce, planlama bir kurum olarak 1961 Anayasası'na girmiştir. 1950-1960 döneminde bürokratlar, ekonominin kalkınma planlarına bağlanması ile kaybettikleri güçlerini yeniden kazanacaklarına inanmışlardır. Ekonomik istikrar sayesinde sanayileşme hamlesinin başlayabileceğini düşünen sanayiciler, planlama anlayışını desteklemiştir.[6] Dış kredi çevreleri de, kredilerin planlama ile daha etkin kullanılacağını, istikrarlı bir ortam yaratılacağını savunmuştur.

Ekonominin karma ekonomik sistem ilkelerine göre yürütüleceği, kamu ve özel kesimlerin birbirlerini tamamlayacak şekilde ekonomide yeralacağı 1961 Anayasası'nda hükme bağlanmıştır. 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. Böylece, 1962 yılından itibaren Türkiye'de planlı kalkınma dönemi başlamıştır. Kalkınma planları ile ithal ikameci sanayileşme modeli hedeflenmiştir. Sosyal adaletin yaygınlaştırılması ve gelir dağılımı eşitsizliğinin uygulanacak sosyal ve mali politikalarla azaltılması, üzerinde durulan önemli noktalardandır. 1960'lı yıllar içedönük sanayileşme diye de adlandırılan ithal ikameci sanayileşme modeli çerçevesinde iç piyasaya yönelik üretim hacminin arttığı, toplumsal refahın yükseldiği yıllar olmuştur.[7]

Toplumsal refahın arttığı bu yıllarda, sendikalar bir tehdit olarak algılanmamış, işçi sendikacılığı sistemin bir parçası olarak kabul görmüştür. Mevcut ekonomik koşullar sendikaların gelişmesine olanak tanımıştır. İçedönük üretimin yapıldığı ekonomide, arzı karşılayacak talebin yaratılması gerekmektedir. Bu da, reel ücretlerin artırılması yolu ile mümkün olabilecektir. Ekonomik ve sosyal gelişmelere paralel olarak işçi sendikaları da gelişme göstermiştir. İşçi sınıfının kazanımları artmıştır.

---

[5] Petrol-İş, "Türkiye'nin Sanayileşmesindeki Gelişmeler", **Petrol-İş Yıllığı (1991)**, Yayın No:28, s.531.
[6] Şahin, **a.g.e**, s.132.
[7] Ülkü Hatman, "2003 Türkiyesi'nde Esnekliğin İş Yasası ve Sendikal Harekete Etkileri", **Petrol-İş Yıllığı (2000-2003)**, Yayın No:85, İstanbul, 2003, ss.344-345.

Dönemin ilk yarısı (1960-1970), gelişme yılları olarak nitelendirilebilir. Ancak 1970'li yılların ortalarında, dünyada "altın çağ" sona ermiş, ekonomik ve sosyal sorunlar ciddi boyutlara ulaşmıştır. Özellikle sanayi geleneğinden yoksun ülkeler, krizle karşı karşıya kalmıştır. 1971-1980 yılları arası bunalım yılları olarak değerlendirilebilir.[8] Bu dönemde yükselen enflasyonun sorumluluğu bir anlamda sendikalara yüklenmiş, sendikaların ücret-fiyat yarışı yolu ile enflasyonu sürekli kıldığı dile getirilmiştir.[9] Sendikaların ekonomik gelişmelerin önünde engel olarak görüldüğü bilinmektedir.

Tablo 1: 1963-1977 Döneminde Yıllık Ortalama Sektörel Büyüme Hızları (%) (Sabit Fiyatlarla)

	1963-1967		1968-1972		1973-1977		1978	
	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)	(a)	(b)
Tarım	4.2	3.2	4.1	3.1	3.7	3.3	4.1	2.7
Sanayi	12.3	9.7	12	7.6	11.4	9.9	8	3.7
Hizmetler	6.8	7.9	6.3	7.7	6.8	7.9	6.1	4
İnşaat	10.7	8	7.2	6.6	11.9	7.1	-	-
Ulaştırma	10.5	7.2	7.2	7.8	8.2	9.2	-	-
GSYİH	6.9	6.4	6.8	6.1	7.6	6.9	5.9	4.3
GSMH	7	6.7	7	6.9	7.9	6.5	6.1	1.2

Notlar: (a) Plan Hedefleri
(b) Gerçekleşme

Kaynak: Hüseyin Şahin, **Türkiye Ekonomisi**, 7.b, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2002, s.141.

Tablo 1, gelişme yılları ile bunalım yılları arasındaki farklılığı açıkça ifade etmektedir. Tabloda, yıllık ortalama sektörel büyüme hızlarının, plan hedeflerine yaklaştığı görülmektedir. 1963-1977 yılları arasında, sektörlerin büyüme hızları dengelidir. Ancak tarım, sanayi ve inşaat sektörlerinde, gerçekleşme oranı plan hedeflerinin gerisinde kalmıştır. Hizmetler sektöründe, gerçekleşme oranları plan hedeflerini aşmıştır. Hizmetler sektöründeki büyümenin 1960'lı yıllara dayandığını söyleyebiliriz. Tarım sektörünün büyüme hızları, yıllara göre sırasıyla, %3.2, %3.1, %3.3'tür. Ancak 1978 yılında bu oran, %2.7'ye düşmüştür. Sanayi sektöründeki 1973-1977'de %9.9 olan gerçekleşme oranı 1978'de %3.7'ye düşmüş, büyüme hızı

[8] Şahin, **a.g.e.**, s. 180.
[9] Yusuf Balcı, **Sendikacılık ve Toplu Pazarlık Ekonomisi**, İstanbul:Alfa Yayınları, 1999, s.17.

%62 oranında azalmıştır. Ekonomik krizin, sanayi sektörünü daha fazla etkilediğini söyleyebiliriz.

1963-1977 yılları arasında yıllık ortalama sektörel büyüme hızlarına ek olarak, sektörlerin Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH) içindeki paylarına bakmak faydalı olacaktır. DPT verilerine göre, tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin GSMH içindeki payına bakacak olursak, tarım sektörü 1963 yılında %38.1, 1975'te %24.3'tür. Sanayinin GSMH içindeki payı, 1963 yılında %15.6 iken, 1975 yılında %23.7'ye yükselmiştir. Hizmetler sektörü ise, 1963'te %46.3'den 1975 yılında, %52.9'a yükselmiştir.[10] Tarımın GSMH içindeki payı 12 yılda, % 36 azalırken, sanayinin payı % 51, hizmetler sektörünün payı %14 artmıştır. Tarımın GSMH içindeki görece ağırlığı azalsa da, sanayinin payındaki değişim bu dönemde, hedeflenen sanayileşme amacına ulaşılamadığını göstermektedir.

Bu bağlamda, mevcut sendikaların hizmet sektöründe örgütlenme geleneğinden yoksun oluşu, sendikacılığı olumsuz etkilemektedir. Sendikalaşma eğiliminin sanayi sektöründe, hizmetler sektörüne göre daha yüksek olduğu bilinmektedir.[11] İstihdamın yaş, cinsiyet, eğitim, nitelik vb. itibariyle yapısı sanayi ve hizmetler sektöründe farklılaşmaktadır. Buna bağlı olarak sendikalar, farklı bir potansiyel üye kitlesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Geleneksel işçi tipi değişmekte, işgücünün vasıf düzeyi artmaktadır. İstihdamın yapısındaki bu değişim, işçi sendikalarının gündeminde olan gelişmeler arasında yeralmaktadır.

1960-1980 dönemi çalışma hayatına baktığımızda, günümüzde de temel bir sorun olan işsizlik göze çarpmaktadır. Tablo 2'ye göre, 1963 yılında, toplam işgücü talebinin, toplam işgücü arzını karşıladığı görülmektedir. İşsizlik oranı, 1963 yılında %8.8 iken, 1975 yılında %17.3'e yükselmiştir.[12] Toplam nüfus 1965 yılında 31,391 iken, 1975 yılında 40,348'e yükselmiştir.[13] 1980'de 44.7 milyona çıkan nüfus, %61 artmıştır. İstihdam artışı, nüfus artışının gerisinde kalmış, mevcut nüfusu karşılayacak istihdam olanağı yaratılamamıştır.

---

[10] DİSK, **6. Genel Kurul Çalışma Raporu**, İstanbul: Gözlem Matbaası, 1977, s.27.
[11] Balcı, **a.g.e**., s.45.
[12] DİSK**, a.g.r**, s.43.
[13] Petrol-İş, "Türkiye'de Sanayileşme ve İstihdam Eğilimleri", **Petrol-İş Yıllığı (1991)**, Yayın No:28, s.554.

Tablo 2: Türkiye'de Çalışma Durumu (Bin kişi)

		1963	**1975**
1.	Toplam İşgücü Arzı	12.396	16.410
2.	Toplam Yurtiçi İşgücü Talebi	12.055	14.314
	Tarım	9.267	8.705
	Sanayi	1.013	1.759
	Hizmetler ve Bilinmeyen	1.775	3.850
3.	Yurtdışındaki İşçi Sayısı	36	815
4.	Tarımdışı işsizler	305	1.281
5.	Tarımda en faal mevsimde işsiz sayısı	750	750
6.	Toplam İşsiz Sayısı (3+4+5)	1.091	2.846
7	İşsizlik Oranı (1/6)	%8.8	%17.3

Kaynak: **DİSK 6. Genel Kurul Çalışma Raporu**, 22-26 Aralık 1977, Gözlem Matbaası, s.43.

Tablo 2'ye göre, ülkemizdeki işsiz sayısı, 12 yılda %161'lik artış göstermiştir. Bunun nedenleri arasında, tekelleşmenin artmasıyla, küçük ve orta ölçekli işletmelerin kapanması, üretim teknolojisinin gelişmesi, sanayileşme hızının yeni çalışma alanları yaratmada yetersiz kalması gösterilebilmektedir. Tarımdışı işsiz ve yurtdışındaki işsiz sayısında da artış gözlemlenmektedir. İşsizlik, çalışanların ücretleri üzerinde baskı yapmakta, ücret artışlarını sınırlandırmaktadır. İşsizliğin artması sonucu sendika üyeliğinin azalması, sendikaların gücünü tehdit etmektedir.[14]

İşsizlik ile birlikte fiyat artışları, dönemin yaşam koşullarını ağırlaştırmıştır. Tablo 3, 1965-1975 yılları arasındaki fiyat artış oranlarını göstermektedir. 1970-1975 dönemindeki fiyat artışları, 1965-1970 dönemindeki artışın yaklaşık 4 katıdır. Fiyat artışlarının, 1975 yılından sonra kontrolden çıktığını söyleyebiliriz. Bu artışta, sendika üyesi işçi ücretlerinin, fiyat artışlarını takiben yükselmesi etkilidir.[15] Aşağıdaki verilere karşın, işverenler, ücretleri düşürerek karlarını bu yoldan daha da artırmak amacıyla, fiyat artışlarını ücret artışlarına, dolayısıyla sendikalara yüklemişlerdir.[16]

[14] Balci, **a.g.e**., s.38.
[15] Şahin, **a.g.e.**, s.165.
[16] DİSK, **a.g.r.**, s.51.

Tablo 3: Fiyat Artış Oranları (%)

Yıl	Toptan Eşya Fiyatları Endeksi	Ankara Geçinme Endeksi	İstanbul Geçinme Endeksi
1965	109.4	107.6	104.8
1970	145.7	148.3	155.6
1975	343.2	331.4	365.8
1965-1970 artışı	33.2	37.8	48.5
1970-1975 artışı	135.6	123.5	135.1

Kaynak: DİSK **6. Genel Kurul Çalışma Raporu**, Ankara: 1977, s.51.

Enflasyonun yanısıra gelir dağılımı adaleti de son derece bozulmuştur. Tablo4, yaşanan toplumsal adaletsizliği, eşitsizliği gözler önüne sermektedir. En yüksek gelirli %20'lik dilim, toplam gelirin %56.5'lik kısmına sahiptir. Gelirin yarıdan fazlası, bu yüksek gelirli dilim tarafından kullanılmaktadır. Maaş ve ücretlilerin toplam gelir içindeki payının 1977 yılında en yüksek seviyeye, yani %36.8'e çıktığı bilinmektedir.

Enflasyon, emekçilerin satın alma gücünü düşürmektedir. 1970 yılında yaşanan develüasyonla ücret fiyat yarışı başlamış, fiyat artışları ücret artışlarına, ücretlerin artışı tekrar fiyat artışlarına neden olmuştur. 1970 yılında dünyada yaşanan olumsuz konjonktüre rağmen toplu pazarlık sisteminin etkisiyle bu durum ücretlere daha geç yansımıştır, bu nedenle yükselme 1977 yılına kadar sürmüştür.[17]

Tablo 4: Gelir Yüzdeleri (1973)

Aile Yüzdeleri	**Gelir Yüzdeleri**
En düşük gelirli %20 aile	3.5
İkinci %20 aile	8.0
Üçüncü %20 aile	12.5
Dördüncü %20 aile	19.5
En yüksek gelirli %20 aile	56.5

Kaynak: **DİSK 6. Genel Kurul Çalışma Raporu**, Ankara: 1977, s.52.

[17] Sami Güçlü ve Mahmut Bilen, "1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler", **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı:6, Eylül-Ekim 1995, s.162.

1961-1973 yılları arasında Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasasına göre, uluslararası tekeller ülkemizde 1 milyar 375 milyon liralık yatırım yapmış, ancak aynı dönemde 1 milyar 63 milyon lira dışarı transfer etmişlerdir.[18] Özel yabancı sermaye 1970 yılında en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Sonraki yıllarda yabancı sermayenin tekrar azalmakta olduğu görülmektedir.

1970-1980 bunalım yıllarının temel sorunları, enflasyon, sanayi yapısı, düşük ücretler, işsizlik, gelir dağılımı adaletinin sağlanamaması, sosyal güvenlik hizmetlerinin yetersizliği olarak sıralanabilmektedir. 1975 yılında, çalışan nüfusun sadece %24'ü sosyal güvenlik hakkına sahiptir.[19] Bu oran, çalışanların büyük çoğunluğunun sosyal güvencesi olmadan çalıştığını göstermektedir.

1970'li yıllar ekonomik ve sosyal nitelikli sorunların arttığı yıllar olmuştur. 1970 yılı sonrasında, teknolojik gelişmenin hızlanması, üretim sürecinde işgücünün nitelik değişimi, hizmet sektörünün ağırlık kazanması istihdamın yapısını etkilemiştir. 1970 yılından sonra ekonomik büyümenin yavaşlaması, yaşanan petrol şokları, işsizlik sorununun artması, devletin endüstri ilişkileri sisteminde aktif rol oynamasını gerektirmiştir.

1980'li yılların başında, "karma ekonomi" anlayışından vazgeçilmiş, sanayileşme politikaları ekonominin ana ekseni olmaktan çıkarılmıştır.[20] 1960-1970'li yıllardan kalan sektör yapı değişmemiş, sadece varolduğu şekliyle korunmuştur. 1980 yılından sonra Türkiye'de ekonomik, politik ve sosyal yönden bir değişim sürecine girilmiştir.

İktisadi gelişme yılları olarak adlandırılabilecek 1960-1970 yılları sendikal hareketin geliştiği yıllar olmuştur. Ancak 1970 yılından sonra dünyada ve Türkiye'de yaşanan kriz sendikacılığı olumsuz etkilemiştir. 1970'li yıllardan sonra ekonomik yapıda istikrar sağlanamamış, küçük ölçekli işletmelerin ekonomideki ağırlığı artmış, sanayide çalışan işgücü sınırlı kalmış, işsizlik ve kayıtdışı istihdam artmıştır. Buna bağlı olarak da sendikaların çalışma hayatındaki etkinliği ve gücü azalmıştır. Ancak,

[18] DİSK, **a.g.r.**, s.30.
[19] DİSK, **a.g.r.**, s.53.
[20] "Türkiye'nin Sanayileşmesindeki Gelişmeler", **a.g.e.,** ss.533-534.

ekonomik etkenlerin yanısıra, endüstri ilişkilerinin yasal çerçevesi de sendikal hareketi şekillendirmektedir.

1.1. 1960 SONRASI ÇALIŞMA HAYATININ YASAL ÇERÇEVESİ

1961 Anayasası, 1963 yılında yürürlüğe giren 274 sayılı Sendikalar Kanunu (SK) ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu (TİSGLK), çalışma hayatı açısından birçok değişime zemin hazırlamıştır. Yasalar ile genişleyen sendikal haklar yaklaşık yirmi yıl çalışma hayatına yön vermiştir.

1961 Anayasası ile demokratik, hukuk, sosyal devletin temeli atılmıştır. "Sosyal devlet" ilkesi ilk kez, 1961 Anayasası'nda yeralmaktadır. Anayasa'da, çalışma hakkı (md.42), çalışma şartları (md.43), dinlenme hakkı (md.44), adil ücret (md.45), sendika kurma hakkı (md.46), toplu sözleşme ve grev hakkı (md.47)'de düzenlenmiştir. Anayasanın 46.maddesinde, "çalışanlar" ifadesi kullanılmış, böylece memurlar ve işçilerin sendika kurma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Ancak 1971 yılında 46. maddede değişiklik yapılmış, "çalışanlar" yerine "işçiler" sözcüğü getirilmiştir.

Anayasal bir hak olan sendika kurma hakkı, Anayasanın 46. maddesinde şöyle ifade edilmiştir. "İşçiler ve işverenler, önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler. Bu hakların kullanılışında uygulanacak şekil ve usuller yasada gösterilmiştir. Yasa devletin, ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, milli güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlakın korunması maksadıyla sınırlar koyabilir." Anayasanın 47.maddesinde, "İşçiler, işverenlerle olan münasebetlerinde, iktisadi ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev yapma hakkına sahiptirler, grev hakkının kullanılması ve istisnaları ve işverenlerin hakları kanunla düzenlenir." ifadesi yeralmaktadır. İşçilere toplu sözleşme ve grev hakkının tanınması, çalışma yaşamında bir dönüşümün simgesidir. İşçilere ilk kez yasal olarak grev hakkı tanınmıştır.

1961 Anayasasının çalışma hayatına getirdiği yeni ilkeler ışığında, 5018 sayılı yasanın kaldırılarak sendikalarla ilgili yeni bir yasanın çıkarılması zorunluluğu doğmuştur. Bunun üzerine, 274 sayılı Sendikalar Kanunu 24.07.1963 tarihinde yürürlüğe konmuştur. 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu 15.07.1963 tarihinde kabul edilmiştir. 274 sayılı Sendikalar Kanunun temel amacı, işçi işveren niteliği ile faaliyet gösterenlere serbestçe örgütlenme hakkı vermek, sendika özgürlüğünün uluslararası normlarına göre serbestçe faaliyet gösterebilmelerini sağlamak ve sendikaların kısa sürede güçlenebilmesi için gerekli yasal dayanakları hazırlamak olarak belirtilebilir.[21] İşyeri ve işkolu düzeyinde örgütlenme yasada yer almış, sendika üst kuruluşlarının birlik, federasyon, konfederasyon şeklinde olabileceği açıkça ifade edilmiştir.

Sendika üyeliğinin serbest olduğunu kabul eden 274 sayılı Yasa, üyelik ve üyelikten ayrılmak için yazılı başvuruyu yeterli bulmuştur. (md.5-6) Yasa, sendikaların üst kuruluşlar içinde serbestçe örgütlenebileceklerini açıklamış ve 5018 sayılı Sendikalar Kanunu'ndan farklı olarak, Türkiye'deki sendikaların uluslararası kuruluşlara üye olabileceklerini öngörmüştür.[22]

Sendikanın kuruluşu, sendika tüzüğünün mahallin en büyük mülki amirine makbuz karşılığı verilmesi koşuluna bağlanmıştır. (md.12) Ayrıca yasa ile sendikalara geniş bir faaliyet alanı çizilmiştir. Anayasal bir hak olan, sendikaların grev ya da lokavta karar vermesi, toplu iş sözleşmesi hakkı, md.14'te belirtilmiştir. 274 sayılı Yasaya göre sendikalar, siyasal partilerden yardım alamamakta, siyasi partilere yardım yapamamakta, onların örgüt yapısı içinde bulunamamaktadır. Ayrıca yasayı, 5018 sayılı Yasadan ayıran diğer bir özellik, işçi sendikası üyeliğini güvence altına alacak bir hükmün düzenlenmesidir. Üyelik aidatının kaynakta kesilmesi (check-off) uygulaması, işçi sendikalarının mali açıdan güçlenmesinde önemli rol oynamıştır. (md.23)

274 sayılı SK'dan ayrı düşünülemeyecek 275 sayılı TİSGLK'nda, toplu iş sözleşmesi tanımlanmış, sendika yetki koşulu belirtilmiştir. Yasanın 7. maddesinde

[21] Öner Eyrenci, **Sendikalar Hukuku**, İstanbul: Banksis Yayınları, Yayın No:3, 1984, s.33.
[22] Metin Kutal, "274 Sayılı Sendikalar Kanunu", **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi,** Cilt 2, İstanbul: Numune Matbaacılık, 1998, s.24.

toplu iş sözleşmesi, işçi teşekkülleri ile işveren teşekkülleri veya işverenler arasında yapılan bir sözleşme olarak tanımlanmıştır. Sadece yazılı sözleşmelerin geçerli olacağı açık şekilde ifade edilmiştir. Yasada, işkolu veya işyeri düzeyindeki sözleşmeler yönünden yetki şartı, sözleşmenin yapılacağı işyerinde çalışan işçilerin çoğunluğunu üye kaydetmek olarak belirtilmiştir. 7.maddenin 1. fıkrasında yeralan hüküm ile, "bir işkolunda" veya "bir veya birden fazla işyerinde çalışan işçilerin çoğunluğunu temsil eden" işçi mesleki teşekkülü, işkolu veya işyeri toplu iş sözleşmesi yapmak için yetkili kılınmıştır.[23] Sendikanın çoğunluğa sahip olup olmadığı üye kayıt fişleri ile belirlenmekteydi.

1970 yılında uygulamada görülen aksaklıkların giderilmesi ve güçlü sendikacılığın gerçekleştirilmesi gerekçesi ile, Sendikalar Kanununu değiştiren 1317 sayılı Kanun çıkarılmıştır. 274 ve 275 sayılı Yasalarla tanınan haklar, 1317 sayılı Kanun ile geri alınmak istenmiştir. Kanunu, Türk-İş'in desteklediği bilinmektedir. Bu değişiklikler Türkiye'de siyasal ve toplumsal alanda önemli çalkantılara ve işçi hareketlerine yol açmıştır. Yaşanan toplumsal baskı sonucunda, 1317 Sayılı Kanunda yeralan birçok düzenleme, Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmiştir.

Türk-İş'in, iktidar yanlısı tavrı, bu yıllarda dikkat çekmektedir. Bu anlayışın ilk belirgin etkisi, Sendikalar Kanununun değiştirilmesine yönelik 1317 sayılı Yasanın çıkarılmasında kendisini göstermektedir. Türkiye İşçi Partisi (TİP) ve DİSK işbirliğinin yol açtığı gelişmeleri engellemek için, çalışma yasalarında bir bütün olarak yapılması düşünülen değişikliklerin ilk adımı Sendikalar Kanununu değiştiren 1317 sayılı Kanunun yürürlüğe sokulmasıdır. Bu kanunla güdülen amacın DİSK'i kapatmak olduğu iktidar sözcüleri tarafından açıkça dile getirilmiştir.[24] Dönemin Çalışma Bakanı, Seyfi Öztürk'ün, kitlelere seslenerek "çok yakında DİSK'i kapatacağız" şeklinde açıklama yaptığı bilinmektedir.[25] Bu kanunun, Anayasa Mahkemesi tarafından, iptalinin ardından 1970 yılında 15-16 Haziran olayları patlak vermiştir. Olayların ardından sıkıyönetin ilan edilmiştir.

---

[23] Öner Eyrenci, "Toplu Sözleşme Yetki Tesbitinden Kaynaklanan Sorunlar", **Türkiye Sendikacılığının Temel Sorunları**, İstanbul, Birleşik Metal-İş Yayınları, Mart 1996, s.30.
[24] Betül Urhan, **Sendikal Örgütlenme Bunalımı**, İstanbul: Petrol-iş Yayınları:97, 2005, s. 164.
[25] Şinasi Kaya ile 26 Temmuz 2006'da yapılan görüşmeden aktarılmıştır.

1961 Anayasası'nın getirdiği hak ve özgürlükler, işçi sınıfının mücadelesi ile kazanılmış haklar olmadığından, sınırlı şekilde uygulanabilmiş ve siyasal otorite tarafından kısıtlanmıştır. Dönemin ilk yarısında çalışma hayatında, taraflararasında önemli çatışmalar göze çarpmamaktadır, ancak 1970'li yıllarda işçi ile işveren arasındaki ayrımın keskinleşmesi ile çatışmalar artmıştır.

1.2. 1960'LAR TÜRKİYESİ'NDE DİSK-SİYASİ PARTİ İLİŞKİSİ

Demokrat Parti (DP) iktidara gelene kadar işçi sınıfı tarafında yeralmış, ancak iktidar olduğunda tutum değiştirmiştir. 1950 seçimleri öncesinde grev hakkı sözü veren DP, 10 yıllık iktidarı süresince bunu gerçekleştirmediği gibi, bazı yerel birliklerin kapatılması girişiminde bulunmuştur.[26]

1960'lı yıllara doğru Demokrat Parti'nin bir yan örgütü niteliğiyle faaliyet gösteren Vatan Cephesi Ocaklarının başta gelen faaliyet alanlarından biri sendikalar olmuştur.[27] 1960 yılına gelindiğinde pek çok sendika ve 1952 yılında kurulmuş olan Türk-İş, Vatan Cephesi örgütleri de kullanılmak suretiyle siyasal iktidarın güdümüne sokulduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, sendikaların işçi haklarını savunmasının, mevcut ekonomik, sosyal, siyasi yapıyı eleştirmesinin, baskı aracı olma özelliğini hayata geçirmesinin mümkün olmadığı söylenebilir. CHP'nin 1957 yılında iktidara muhalif ve grev hakkı talep eden İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ile ilişkiye girmesi, mücadele stratejisine yeni bir boyut getirmiştir. 1959 yılında hazırlanan "İşçi ve İşveren Teşekkülleri Kanun Projesinde" de grev hakkına yer verilmiştir.[28]

1961 Anayasasına yansıyan demokrasi ve sosyal devlet anlayışı, sendikacılık hareketini de genel olarak etkisi altına almıştır. Anayasanın öngördüğü doğrultuda 1963 yılında yürürlüğe giren 274 sayılı Sendikalar Kanunu, sendikaların siyasal partilerle mali ve organik bağlantıya girmesini yasaklamakla birlikte genel anlamda, siyaset yasağına yer vermemektedir.[29] Yani, seçim dönemlerinde herhangi bir siyasi partiyi desteklemek bu yasağın kapsamında bulunmamaktadır.

---

[26] Aysen Tokol, **Türkiye'de Sendikal Hareket**, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 1994, s.167.
[27] Alpaslan Işıklı, **Gerçek Örgütlenme Sendikacılık** , Ankara: İmge Kitabevi, 2003, s.93.
[28] Işıklı, **a.g.e.**, s.94.
[29] Işıklı, **a.g.e.**, s.95.

DİSK ile dayanışması zaman zaman eleştirilen Türkiye İşçi Partisi (TİP), 13 Şubat 1961 yılında bir grup sendikacı tarafından kurulmuştur. TİP'i kuran sendikacılar şunlardır:[30] Kemal Türkler (Maden-İş Sendikası Genel Başkanı), Şaban Yıldız (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Genel Sekreteri), Rıza Kuas (Lastik-İş Genel Başkanı), Kemal Nebioğlu (Oleyis Sendikasından), Avni Erakalın (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği Genel Başkanı), Salih Özkarabay (İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası Genel Başkanı), İbrahim Güzelce (Basın Teknisyenleri Sendikası Genel Başkanı), İbrahim Denizcier (Tekel Nakliyat İşçileri Sendikası Başkanı, sonradan Türk-İş Genel Başkanı), Hüseyin Uslubaş (Yaprak ve Tütün İşçileri Sendikası Genel başkanı), Saffet Göksüzoğlu (İlaç ve Kimya İşçileri Sen. G:B), Adnan Arkın (İstanbul İşçi Sendikaları Birliği İcra heyeti Üyesi). Türkler, Kuas, Nebioğlu ve Güzelce, DİSK'in kurucuları arasında da yer almaktadır. 1961 Anayasanın getirdiği demokratik hak ve özgürlük ortamında Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi ve Sosyalist Parti kurulmuştur. 1960'lı yıllar sosyalist hareketin kitleselleştiği yıllardır.

DİSK kuruluncaya kadar, Türk-İş bünyesinde TİP yanlısı sendikacıların belirgin bir ağırlığı bulunmaktaydı, bu durum, Türk-İş'in 7-14 Mart 1966 tarihleri arasında Ankara'da toplanan 6. Genel Kurulunda en belirgin düzeyde kendisini göstermektedir. Genel Kurula sunulan çalışma raporu, yaygın bir kamulaştırma, toprak reformu, gelişmiş bir sosyal güvenlik sistemi gibi bazı radikal sol talepleri içermektedir.[31] 1965 seçimlerinde Adalet Partisi (AP) tek başına iktidara sahip olduğunda, Türk-İş yönetiminde de sola açılışın durduğu bilinmektedir. 6. Genel Kurul'da yapılan seçimlerin sonucunda, yönetim kurulunun tamamına yakını değişmiş, TİP kurucusu ve sempatizanı sendikacılar Türk-İş yönetiminden silinmiş, onların yerine iktidar yanlısı sendikacılar seçilmiştir.[32] Türk-İş'in iktidar yanlısı tavrı, bu noktada da ortaya çıkmaktadır. TİP yanlısı sendikacılar, Türk-İş bünyesinde yer almaktan hoşnut bulunmamaktadır. Bu yıllar, Türk-İş içinde yaşanacak bölünmenin habercisi olarak nitelendirilebilir.

---

[30] Alpaslan Işıklı, "**Siyasal Partiler ve İşçi Hareketi**", http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/html/eng/ceko/isikli_politics-unions.htm (14.02.2006), s.9.
[31] Işıklı, **a.g.e.**, s. 97.
[32] Işıklı**, a.g.e.**, s.97.

İlk defa, 1963 Belediye seçimlerine katılan TİP, sendikacılar, aydınlar, işçiler tarafından desteklenmiştir. 1965 seçimlerinde %3 oy alarak, TBMM'ye 15 üye sokmuştur.[33] AP de Türk-İş'in desteklediği 4 sendikacıyı parlamentoya sokmuştur. DİSK'in kuruluşu ile TİP etkinliği artmıştır. Siyasi partilerin sendikalar üzerinde hakimiyet kurmaması gerektiğini söyleyen Şinasi Kaya, DİSK'in TİP'i etkilediğini belirtmiştir.[34] 1968-1969 yıllarında TİP'in nüfuzunu yitirmesinde en büyük etkenin, parti içinde yaşanan görüş ayrılıkları olduğu söylenebilir. 1969 seçimlerinde, CHP'den 7, AP'den 4 sendikacı parlamentoya girmiştir.[35]

Türk-İş üst yönetimi, kuruluşundan itibaren TİP'e karşı bir tutum sergilemiştir. Türk-İş 1964 yılında Bursa'da toplanan genel kurulunda bir tüzük hükmü olarak "partilerüstü politika" ilkesini benimsemiştir. Bu ilke, Amerikan sendikacılığının "tarafsız politika" (nonpartisanship politics) anlayışından esinlenerek biçimlendirilmiştir. Partilerüstü politika, görünüşte tüm partilerin üstünde bir politika gütme anlayışını çağrıştırsa da, somut ve gerçek anlamda TİP'e karşı ve iktidar partilerinin güdümünde olma doğrultusunda bir çizgiyi ifade etmiştir.[36] DİSK, Türk-İş'i Amerikan sendikacılığı ve "güdümlü sendikacılık" yaptığı gerekçesi ile sık sık eleştirmektedir.

DİSK'in, Türk-İş tarafından temsil edilen partilerüstü politikanın karşıtı olarak doğduğu bilinmektedir. DİSK, işçilerin sınıfsal bir eylem içine girmelerini ancak kendi siyasal örgütleri ile mümkün görmektedir.[37] İşçilerin bir siyasal örgüte sahip olması gerektiğini savunmaktadır. DİSK'in TİP ile ilişkisi iki farklı açıdan değerlendirilebilmektedir. Bir düşünce tarzına göre, işçilerin TİP çatısı altında toplanarak siyasal eylemi örgütlemeleri olağandır, bu nedenle parti kararıyla yeni bir konfederasyon kurulmasında sakınca görülmemektedir.[38] Buna karşılık, işçi sınıfının sayıca güçlü olmadığı ülkelerde işçi hareketini bir tek partinin paraleline sokmak sakıncalı olabilmektedir. Bu durum hareketi yöneten güçlerle, siyasal iktidarı karşı

[33] Işıklı, **a.g.m.**, s.10.
[34] Şinasi Kaya ile 26.07.2006 tarihinde yapılan görüşmeden aktarılmıştır.
[35] Işıklı, **a.g.e.**, s.98.
[36] Işıklı, **a.g.e.**, s.97.
[37] Faruk Erginsoy, **Türkiye İşçi Hareketi ve Demokratik Sol**, İstanbul: Oleyis Yayınları, 1971,s.224.
[38] Erginsoy, **a.g.e**., s.224.

karşıya getirebilmektedir.[39] Bu nedenle, partilerüstü bir anlayış benimsemenin yararlı sonuçlar vereceği söylenebilir.

1961 Anayasasının getirdiği özgürlükçü ortamda sol hareketlerin yaygınlaştığı, bunun sendikal hayata yansıdığı bilinmektedir. Sosyal demokrat sendikacılık hareketinin kökleri, DİSK'in kuruluş yıllarına dayanmaktadır. 14 Ocak 1971 günü toplanan Türk-İş yönetim kuruluna sunulmak üzere hazırlanan ve "1971 Türkiyesi'nde İşçi Hareketi ve Sendikalarımızın Ortak Reform Yolları Üzerine Eleştiriler ve Araştırmalar" adını taşıyan ve kısaca 4'lü Rapor olarak anılan belgede, Türk-İş içindeki bazı sosyal demokrat eğilimli sendikaların, ülkenin ve sendika hareketinin karşı karşıya bulunduğu sorunlara ilişkin ortak görüş ve önerileri yer almaktadır.[40] 4'lü raporu, 12'ler raporu izlemiş, 2 Temmuz 1971 tarihinde Türk-İş Yönetim Kuruluna sunulmak üzere hazırlanan ve "Türk İşçi Hareketi İçin Sosyal Demokrat Düzen" adını taşıyan 12'ler Raporu, CHP eğilimli 12 sendika ve federasyon yöneticilerinin ortak görüş ve önerilerinden oluşmuştur. Hareketi, oluşturan sendika ve federasyonlar şunlardır:[41] Besin-İş, DYF-İş, Genel-İş, Ges-İş, Kristal-İş, Petrol-İş, Sağlık-İş, Tez Büro-iş, Türk Deniz Ulaş-İş, Türk Harb-İş, T.Oleyis, Yol-İş.

Sosyal demokrat hareketin yükselişinin yanısıra, hareketi bastırmaya yönelik önlemler gecikmemiştir. Dönemin belirgin siyasi olaylarından olan 12 Mart muhtırası, demokratik devlet anlayışı ile bağdaşmamaktadır. Anarşi ve terörü önlemek, toplumsal huzursuzluklara son vermek gerekçesiyle verilen ve örtülü bir askeri diktatörlük dönemi başlatmıştır. Muhtıra'nın, başlangıçta sendikacılık hareketinin genel olarak onayını aldığı bilinmektedir. 12 Mart muhtırası, Türk-İş'ten açık destek görmüştür.[42] Ayrıca DİSK'in de, muhtıraya karşı tavır almaması dikkat çekicidir. DİSK'in, 12 Mart muhtırası karşısında onaylayıcı tavrını, muhtıranın radyolardan ilanının hemen ardından DİSK Yürütme Kurulu tarafından, aynı gün

[39] Erginsoy, **a.g.e.**, s.224.
[40] Işıklı, **a.g.e.** , s.100.
[41] Işıklı, **a.g.m.**, s.11.
[42] Alpaslan Işıklı, **Sendikacılık ve Siyaset**, 2.b, Ankara: Odak Yayınları, Yayın No:5, 1974, s.541.

yayınlanan bildirisi ile görmek mümkündür. Bildiride aşağıdaki kısımlar yer almıştır:[43]

"DİSK, Atatürk devrimlerinin ve Anayasa ilkelerinin korunmasında, uygulanmasında ve geliştirilmesinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin yanında olduğunu belirtmekten kıvanç duyar. Parlamentodan çıkarılan Anayasaya aykırı kanunlar ve hükümetin ısrarla yürüttüğü Anayasa dışı uygulamalar, sosyal patlamalara yol açan tutum ve davranışlar memleketi bir kardeş kavgasının eşiğine getirmiştir. İşte böyle bir ortamda, memleketin beceriksiz ellerde emekçi halkımızın da perişanlığını artıracak bir yuvarlanmayı gören ve Türk milletinin bağrından oluşan Silahlı Kuvvetlerin bu vahim durum karşısında aldığı kararlar işçi sınıfımızın devrimci kesiminde büyük bir ferahlık yaratmıştır." DİSK'in açıklamasının, DİSK'in bağımsız, demokratik, sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışı ile paralel olmadığı söylenebilir. Ancak DİSK eski genel başkanlarından Kemal Nebioğlu, DİSK'in, 12 Mart muhtırasını "ilerici bir hareket" olarak gördüğünü, bu nedenle desteklediğini belirtmiştir.[44]

Buna rağmen, 12 Mart rejiminin hızla uygulamaya koyduğu – Başbakan Nihat Erim'in deyişiyle-Balyoz Harekatı'nın başta gelen hedefi DİSK yöneticileri olmuştur. 18 Mayıs 1971 tarihinde "Elrom Olayı"nda* tutuklananlar arasında, DİSK yöneticilerinin de bulunduğu bilinmektedir.[45] DİSK'in çatışmacı tavrı ve kimliği Elrom olayında olduğu gibi bazı yasadışı eylemlerin sorumlusu olarak görülmesine neden olmuştur.

12 Mart döneminde Anayasa Mahkemesi tarafından, siyasi partiler yasasına aykırı faaliyette bulunduğu yani, "bölücülük" yaptığı gerekçesiyle TİP kapatılmış, yöneticileri de Ceza Yasasının 141. maddesine göre hapse mahkum edilmiştir. TİP yöneticileri, 1974 yılında af yasasından yararlanarak serbest bırakıldıktan sonra

---

[43] Işıklı, **a.g.e.**, ss.541-542.
[44] Umut Ulukan, "**Türk Sendika Tarihinden Bir Örnek: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu**", Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: 2003, s.60.
[45] Işıklı, **Gerçek Örgütlenme Sendikacılık**, s.101.
* 17 Mayıs'ta İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom'un Mahir Çayan'ın önderliğini yaptığı Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi adlı yasadışı örgüt tarafından kaçırılması.

partiyi yeniden kurmuşlar, ancak partinin 12 Mart öncesi etkinliğine ulaşması mümkün olamamıştır.

TİP'in kapatılması üzerine DİSK, Bülent Ecevit önderliğinde daha halkçı bir kimlik kazanan CHP ile dayanışma sergilemiş, 14 Ekim 1973 seçimleri öncesinde, DİSK Yönetim Kurulu, yayınladığı bildiri ile işçileri, köylüleri, esnafı, memurları ve tüm dar gelirli vatandaşları, CHP'ye oy vermeye çağırmıştır. DİSK Yönetim Kurulu, 8 ve 12 Eylül tarihlerinde yaptığı iki toplantı sonucunda CHP'yi destekleme kararının gerekçesini şu şekilde açıklamıştır;[46]

- 12 Mart sonrası tavrı,
- Anayasa ve demokratik hayata aykırı yasaların iptali için uğraş vermesi,
- İnsanca ve demokratik bir çalışma hayatını gerçekleştirecek bir düzen değişikliği anlayışına yönelmesi,
- Grevleri yasaklayan, lokavtları serbest bırakan devlet politikasına karşı çıkması,
- Seçim bildirgesinde "halkının bütün fertlerinin yaşama ve çalışma koşullarının demokrasi ve özgürlükler içinde gelişmesini ve mutluluğa ulaşmasını sağlayıcı tedbirler" getirmeyi öngörmesi.

DİSK ve siyasi parti ilişkilerine baktığımızda, öncelikle TİP ile olan dayanışması dikkat çekmektedir. 1970'li yıllardan sonra CHP ile yakınlaşması bir zorunluluk olarak değerlendirilebilir. Bir dönem TİP ilbaşkanlığı yapan Şinasi Kaya, CHP'nin 80 öncesinde gerçek anlamda DİSK'i desteklemediğini belirtmiş, bunun somut örneği olarak da, 1317 sayılı Yasa'nın kabul edilme sürecinde ilk aşamada, yasayı CHP'nin de desteklediğini belirtmiştir.[47] TKP-DİSK ilişkisine baktığımızda, 1970'li yılların sonunda TKP'nin sendikaları etki altına almak istediği ancak başarılı olamadığı bilinmektedir.[48]

[46] http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=28 (14.03.2006), ss.5-6.
[47] Şinasi Kaya ile 26.07.2006 tarihinde yapılan görüşmeden aktarılmıştır.
[48] Şinasi Kaya ile 26.07.2006 tarihinde yapılan görüşmeden aktarılmıştır.

1.3. DÖNEMİN İŞÇİ HAREKETLERİ

1960'lı yıllar işçi hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı yıllar olmuştur. 1961 Anayasası, işçi sınıfı lehine pek çok yeniliğe öncülük etmiştir. Anayasanın 46. ve 47. maddeleri çalışma hayatı açısından önemlidir. 46. maddede sendika kurma, 47. maddede toplu sözleşme ve grev hakları düzenlenmiştir. Anayasa'da yer alan haklar, 274 ve 275 sayılı yasalarla somutlaşmıştır. Sosyal tarihimiz açısından önemli hukuk belgeleridir. İşçi hareketi, yasal olanaklar ile hızla gelişme göstermiştir. Ancak, siyasal kuruluşların etkisi, yöneticiler arasındaki kişisel çekişmeler sendikal gelişmeyi çıkmazın içine sokmuştur. Bu nedenle, gelişmenin sürekliliği sağlanamamıştır.

1960 yılında yapılan Türk-İş 4. Genel Kongresinde, DP iktidarına yakın olan yöneticiler değiştirilerek, yeni bir yönetici kadro işbaşına gelmiş, ancak sarı sendikacılık anlayışı yeni yönetimde de kısa sürede hakim olmuştur.

1961 yılında, ilk koalisyon hükümeti programı ilan edildiğinde, programda toplu sözleşme ve grev hakkına yönelik bir açıklama bulunmadığından "İstanbul Sendikalar Birliği" tarafından 31.12.1961 tarihinde 100 binin üzerinde işçinin katıldığı işçi mitingi düzenlenmiş, işçiler grev ve toplu sözleşme haklarını dile getirmişlerdir.[49] Dönemin ilk yıllarında direnişler, en çok işi yavaşlatma, işbaşı yapmama, yemek yememe biçiminde, 1 saat ile 6 gün arasında değişen sürelerle yapılmıştır.[50]

Kavel grevi, geniş yankı uyandıran işçi eylemlerinden biridir. 28 Ocak 1963 tarihinde 220 işçinin çalıştığı Kavel fabrikasında yaşanan direniş sonucu birçok işçi yaralanmıştır. Yılbaşı ikramiyelerinin ödenmemesi, işçi ücretlerinin azaltılmak istenmesi, işçilere sendikadan istifa etmeleri için baskı yapılması ve dört işyeri temsilcisinin işten çıkarılması üzerine başlayan grev, işverenin işçilerin isteklerini kabul etmesi ile sona ermiştir.[51]

---

[49] Sırrı Öztürk, **İşçi Sınıfı Sendikalar ve 15-16 Haziran, Olaylar-Nedenleri-Davalar-Belgeler-Anılar-Yorumlar**, 2.b, İstanbul: Sorun Yayınları, 2001, s.30.

[50] DİSK, **7. Genel Kurul Çalışma Raporu**, İstanbul:1980, s.129.

[51] http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=28, s.2.

36 gün süren Kavel grevi ile, grev hakkının Anayasada bulunmasının yeterli olmadığı, grev hakkının uygulama esas ve koşullarını gösterecek bir "Grev Yasası" ihtiyacı çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kavel işçilerinin greve çıkışı üzerine uzun süredir gündeme getirilmeyen Toplu Sözleşme Grev ve Lokavt Yasası çıkarılmış, yasaya konulan ek bir madde ile grev sırasında tutuklanan işçiler serbest bırakılmıştır.

Anayasada ifade edilen grev hakkının kullanıldığı ilk grev olması yönüyle dikkat çekmektedir. Kavel grevi üzerine, 1963 yılında 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu tarih, ülkemizde işçi bayramı olarak ilan edilmiştir. 275 sayılı yasa ile ülkemizde işçiler ilk kez grev ve toplu sözleşme yapma hakkını elde etmişlerdir.

İşçilere grev hakkının tanındığı 1963 yılından sonra, bu baskı aracını, işçi sınıfının geniş yankı uyandıran eylemlerle kullandığını görmekteyiz. Türk Metal Sanayicileri Sendikası (MESS) ile Türk Maden-İş sendikası arasında yürütülen toplu sözleşmelerin uyuşmazlıkla sonuçlanması üzerine Sungurlar Kazan fabrikasında 17 Ağustos 1964 tarihinde grev yapılmıştır. Türk-İş yönetimi sendikadan grevi sona erdirmesini istemiştir. Türk-İş'in grev karşısındaki tavrı, Türk-İş'ten kopuş sürecinin başlangıcı sayılabilmektedir.

11 Mart 1963 tarihinde Zeytinburnu'nda Bozkurt Mensucat fabrikasında grev yapılmış, işçiler toplu sözleşme görüşmeleri devam ederken topluca işi terketmişlerdir. Sıkıyönetim elkoyarak 1053 kişi aleyhine kamu davası açmış ve işçiler hüküm giymiştir. Yasaya uygun olarak yapılan grevlerde bile birçok sendikacı tutuklanmıştır. Kasım 1963 tarihinde yasal grev uygulaması sırasında Lastik-İş yöneticilerinin ve Nisan 1964 tarihinde Maden-İş'in dört yöneticisinin tutuklandığı bilinmektedir.[52] Yasal grevlerde uygulanan antidemokratik yaptırımlar ile, işçi sınıfı pasifize edilmek istenmiştir. Yasal grevler zaman zaman kanunsuz olarak nitelendirilmiş, zaman zaman da grev ertelemeleri, grev yasakları gündeme gelmiştir.

[52] Öztürk**, a.g.e.**, s.31.

1964 yılında Goodyear fabrikasında, Lastik-İş grev uygulamaya başlamış, ancak Kıbrıs olayları gerekçe gösterilerek grev 93. gününde Türk-İş tarafından durdurulmuştur.[53] Türk-İş ile Lastik-İş arasındaki benzer bir görüş ayrılığı daha önceki dönemde de yaşanmıştır. 24 Temmuz tarihinin Türk-İş tarafından İşçi Bayramı olarak ilan edilmesine Lastik-İş karşı çıkmıştır.

9 Mart 1965 tarihinde Zonguldak Kömür İşletmeleri Karadon kömür ocaklarında çalışan 5000 işçi direnişe geçmiştir. Direniş nedeni olarak, liyakat zammının dağıtım biçimi gösterilmiştir. Ancak gerçek nedenin, işvereni ve onunla işbirliği yapan sendika yöneticilerini protesto etmek olduğu bilinmektedir.[54] İlk gün iki mühendis yaralanmış, 49 işçi gözaltına alınmış, iki işçi ölmüş, 14 işçi de tutuklanmıştır.[55] Direniş karşısında Türk-İş yöneticilerinin tutumu farklılaşmış, bu durum Türk-İş bünyesindeki sendikacılar arasında görüş ayrılıklarına yol açmıştır.

Görüş ayrılıkları ileride bölünmeye neden olacaktır. Zonguldak Kömür İşletmeleri ve Paşabahçe Şişe-cam fabrikalarında yaşanan grevler, DİSK'in kuruluşunu hızlandırmıştır. Paşabahçe Şişe-cam grevi karşısında Türk-İş bünyesindeki sendikaların bir bölümü grevi desteklerken bir kısmı desteklememiştir. Türk-İş üyesi sendikalar arasındaki bu farklılık, bazı sendikaları yeni bir konfederasyon kuruluşu için harekete geçirmiştir.

Türk-İş'in, sendika ve üye tabanından bağımsız hareket etmesi, bazı sendika ve üyelerini konfederasyona yabancılaştırmıştır. Bu yabancılaşma Paşabahçe Cam grevinde somutlaşmıştır. Paşabahçe Cam fabrikalarında çalışan 2200 işçi, toplu sözleşme uyuşmazlığı nedeniyle 1 Şubat 1966 tarihinde grev yapmış, Türk-İş, 22 Şubat'ta işçilerin ve sendikanın bilgisi dışında toplu sözleşmeyi imzalamıştır. 26 Şubat'ta işçiler, yapılan haksızlıkları ve Türk-İş'i protesto etmek için geniş katılımlı bir yürüyüş yapmıştır.[56] Grevin temelinde, Cam-İş sendikası ile Kristal-İş sendikası arasında uzun süredir devam eden yetki sorunu yatmaktadır. İşçilerin çoğunluğunu üye kaydeden Kristal-İş sendikası, cam işverenlerine sözleşme çağrısı yapmış ancak,

[53] Lastik-İş, **a.g.r.**, s.117.
[54] Öztürk, **a.g.e.**, s.31.
[55] Öztürk, **a.g.e.**, s.31.
[56] http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=28, s.2.

çağrı reddedilmiştir. Paşabahçe grevine dayanışma gösterilmesi konusunda, Türk-İş'e bağlı sendikalar arasında görüş ayrılığı çıkmıştır. 29 Mart 1966 tarihinde Türk-İş grevin bittiğini açıklamış, ancak işçiler ve sendika, grevi sürdürme kararında ısrarlı olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, Türk-İş tarafından kanunsuz grev olarak nitelendirilen Paşabahçe grevi, 22. Asliye Hukuk Mahkemesinin grevi kanuni bulduğunu karara bağlaması ile güç kazanmıştır.[57] Bakanlar Kurulu, 21 Nisan'da grevi 1 ay erteleme kararı almış, 25 Nisan 1966 tarihinde işçiler işbaşı yapmıştır. İşçilerin grevi sürdürme kararını destekleyen sendikalar "Sendikalararası Dayanışma Anlaşması" (SADA)'nı imzalamıştır. SADA'ya katılan sendikalardan bazıları Türk-İş'ten geçici olarak ihraç edilmiştir.[58] Türk-İş'ten ihraç edilen sendikacıların demokrat ve sınıf çıkarlarını gözeten sendikacılar olduğu söylenebilir. Geçici olarak ihraç edilen sendikalar, Kemal Türkler ve İbrahim Güzelce gibi sendikacıların öncülüğünde, yeni bir konfederasyon kurma çalışmalarına başlamıştır.

3 Ocak 1967 tarihli Ant haftalık dergisi, "1966 işçi sınıfı için direnme yılı oldu" başlığı altında şu noktalara dikkat çekmektedir. Devlet Tiyatroları Sanatçılarının örgütlenerek TOTSİS'i kurmaları, kendilerini işçi sayan sanatçıların grev hakkına başvurduklarında kendilerini savcılıkta ifade vermeye davet eden suçlamalarla karşılaşmaları; Çalışma Bakanının, İzmir'de Kula Mensucat işçilerinin grevinde grev gözcüsü gömleğini giyerek işçiler yanında yer almak istemesi; İskenderun-Batman petrol boru hattında çalışan Türk işçilerinin yabancı işçilerden aşağı, onur kırıcı muameleye tabi tutulmaları üzerine greve karar vermeleri, önemli işçi hareketleri arasındadır.[59] Pirelli Lastik Fabrikası grevinin işçilerin zaferi ile sonuçlanması (24 Şubat), Eyüp'te Arı, Kelebek, Fil Kontraplak fabrikalarında çalışan 450 işçinin grevinin 16 Mart'ta anlaşmayla sona ermesi, Türkiye Petrolleri Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatı Sendikası mensuplarının 4 Ağustos'ta başlayan grevlerinin 17 Ağustos'ta anlaşma ile sonuçlandırılması, grevlerin ne kadar yaygın olduğunu ve işverene yönelik baskı aracı olma niteliği taşıdığını göstermektedir.[60]

[57] Kemal Sülker, "1966 İşçi Sınıfı için Direnme Yılı Oldu", **Ant Haftalık Dergisi**, Sayı:1, 3 Ocak 1967, s.6.
[58] http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=28, s.2.
[59] Sülker, **a.g.e.**, s.6.
[60] Sülker, **a.g.e.,** s.6.

Türk-İş'e üye olan, Petrol-İş'in 19-21 Temmuz 1966'da genel kurula sunulan çalışma raporunda, "Türk-İş, içbirliği sağlayamamıştır. Hatta varlığını idame ettirme günlerinin alışkanlıkları içindedir. Prensipleri konmuş, yolu çizilmiş, planlanmış bir hareket yerine, günün şartlarına uygun kararlarla idarecilik yoluna gidilmiştir. Türk-iş, üye teşekküllerine nazım liderlik yapacak yerde, üye sendikaları darıltmamak prensibiyle hareket etmektedir.[61]" ifadeleri yer almaktadır. Petrol-İş'in raporundan, Türk-İş'in bir bölünme süreci yaşadığı, günün koşullarına göre değişken bir tavır aldığı sonucu çıkartılabilmektedir.

1 Şubat 1966 tarihinde, Paşabahçe Şişe-cam fabrikaları grevi üzerindeki görüş ayrılıkları gerekçe gösterilerek üç üye sendika Türk-İş'ten geçici olarak ihraç edilmiştir. Önceki yıllarda da Türk-İş'e karşı birleşmeler gündeme gelmiş ancak hayata geçirilememiştir. Geçici olarak ihraç edilen Maden-İş, Lastik-İş ve Basın-İş sendikaları, 12 Şubat 1967'de yaptıkları genel kongrelerinde, Türk-İş'ten kesin olarak ayrılma ve DİSK'i kurma kararı almıştır. Bağımsız Gıda-İş ve Türkiye Maden İşçileri Sendikası da diğer üç sendika ile paralel karar almış, beş sendika DİSK'i oluşturmuştur. DİSK'in Anatüzüğü 13 Şubat 1967 tarihinde İstanbul Valiliğine verilmiş ve DİSK kurulmuştur.

Türk-İş ile DİSK arasındaki görüş ayrılığının temel nedeni, Türk-İş'in işçi sınıfının mücadelesini engellemek, bu mücadeleyi bilimin gösterdiği yolun dışına çıkarmak biçimindeki tutum ve davranışları olarak bilinmektedir.[62] Bu tutum ve davranışların somut örnekleri olarak, A.I.D'den aldığı maddi yardımlar ve zaman zaman haklı grevlere karşı çıkması gösterilebilir.[63]

Dönemin işçi hareketlerinin hedefleri kısaca şöyle sıralanabilir.[64] Sendika özgürlüğünün çiğnenmemesi ve sendika değiştirdiği için işten atılanların geri alınması, iş teminatı, ekonomik ve sosyal hakların sağlanması, işçilerin fabrika yönetimine katılmalarının sağlanması, toplu sözleşme hükümlerinin tam olarak uygulanması vb.

[61] Sülker, **a.g.e.**, s.7.
[62] Öztürk, **a.g.e.**, s.33.
[63] Öztürk, **a.g.e.**, s.33.
[64] Öztürk, **a.g.e**, s.34.

1965-1966 yılı işçi hareketlerinin bir özelliği de, yeni bir konfederasyonun kurulmasına öncülük etmesidir. Tabandan gelen hareket ile, Türk-İş'e tepki gösterildiği ve yeni bir konfederal örgütlenme zorunluluğunun ortaya çıktığı söylenebilir.

2. DİSK'İN KURULUŞU VE GELİŞİMİ

TİP'in kuruluşunun altıncı yıldönümünde, 12 Şubat günü DİSK'in kuruluş bildirisi okunmuş, 13 Şubat 1967 tarihinde Maden-İş, Lastik-İş, Gıda-İş, Basın-İş ve Yeraltı Maden-İş (Türkiye Maden İşçileri Sendikası) sendikaları tarafından kurulmuştur.[65]

Türk-İş'e üye işçilerin çok büyük bir bölümü kamu kesiminde çalışmaktaydı. Öncelikle kamu kesiminde, geniş ölçüde toplu iş sözleşmeleri imzalanmaya başlanmıştır. Türk-İş'in, iktidar partileri ile dayanışma sergilemesi kamu kesiminde örgütlenmesine olanak tanımıştır. Bunu özel sektördeki örgütlenmeler ve toplu iş sözleşmeleri izlemiştir. Ancak, kamu kesimi işyerlerinin, yürürlükteki yasaların genellikle uygulandığı ve işçi haklarına özellikle işçilerin geniş oy gücü nedeniyle, göreceli olarak saygı gösterilen işyerleri olduğu söylenebilmektedir. Özel sektörde ise, işçinin işverene oy vermesi söz konusu olmadığından tek taraflı bir sömürü tehlikesi ortaya çıkmış, geçmişte kamu kesiminde üst düzeyle ilişkiler kurarak hak elde eden sendikacılar, eski alışkanlıklarını sürdürerek özel kesimdeki işverenle de anlaşmaya başlamışlardır.[66] Özel sektördeki örgütlenmelerle birlikte emek-sermaye çelişkisi keskinleşmiş, Türk sendikacılığında ciddi ayrılık hareketleri sonucu DİSK kurulmuştur. Ancak, DİSK'in çatışmacı tavrı kamu kesiminde örgütlenmesine imkan tanımamıştır. Ayrıca, özel sektörde genellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin olması örgütlenmeyi zorlaştırmaktadır. Bu tip işyerlerinde az sayıda işçi çalışmaktadır. Kamu kesiminde örgütlenmenin görece daha kolay olduğu söylenebilir. Ayrıca, özel sektörde işçiler işten çıkarılma kaygısı duyduğundan sendikaya üye olmamaktadır.

---

[65] "DİSK'in Kuruluş Amaç ve İlkeleri, Dünü, Bugünü 10. Genel Kurul ve Tavrımız", **İşçi Hareketi Gazetesi**, Sayı:10, İstanbul, 1997, s.5.

[66] Serkan Odaman," Türkiye'de Çalışma Örgütlerinin Gelişmelerinin Kronolojisi ve Uluslararası İlişkilere Ulaşılması", **İş-Güç Dergisi,** Cilt:2, Sayı:1, 2000, s.2.

Fethi Naci, "DİSK'in Kuruluşunu Selamlarken" başlıklı yazısında şu noktalara dikkat çekmiştir. "DİSK, Türk-İş'in hatalı davranışları sonunda rayından çıkarılan, daha doğrusu kapitalizmin lokomotifine bağlanmaya çalışılan Türk işçi hareketini rayına oturtmak için kuruluyor. Türk-İş'in işçi sınıfının gerçek temsilcilerine karşı itici tutumu ve Türk-İş'i ıslah etmenin imkansız hale gelişi, devrimci işçi sendikaları yeni bir konfederasyon halinde örgütlenmek zorunda bırakılmıştır. Türk-İş'in 1963-1965 yılları arasında ABD Uluslararası Kalkınma Teşkilatı'ndan (A.İ.D.), İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı'ndan (OECD), Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'ndan (ICFTU) aldığı paraların 5 milyon lirayı geçtiği bilinmektedir. Uzman adı altında işgören Amerikalılar, Türk-İş aracılığıyla, Türk işçi sınıfının uyanmaması için ellerinden geleni yapmaktadır; Türk-iş'in işçi sınıfına karşı tutumu, işverenler ve iktidar çevrelerinde büyük bir sempati ile karşılanmaktadır. Bunun için DİSK, başlangıçta birtakım güçlüklerle karşılaşacaktır.[67]"

DİSK'in kuruluş amacı, varolan sömürünün ortadan kaldırılmasıdır, bu amaca ulaşmak için işçi sınıfının ücretlerinin insan onuruna yakışır düzeye getirilmesi, yaşam koşullarının geliştirilmesi hedeflenmiştir.[68] Ulaşılmak istenen amaç, DİSK'in kimliği ile ilgili bilgi vermektedir. DİSK, sendikal anlayışını bağımsız, demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı olarak dile getirmiştir.

Kuruluş bildirgesinde özetle[69] **;** "....1872'den bu yana grev hakkını kullanarak, direnme gücünün başarılarını toplayan, dernek kurma hakkını en güç koşullar altında kullanan, 1909'dan beri uluslararası işçi dayanışması çabalarına katılan, demokrasiye aykırı yasalar değiştirilince 1946'da yeniden sendikalar kuran, sosyal adaletin gerçekleştirilmesi mücadelesinde 1961'de miting yaparak yeni bir aşamaya ulaşan, Anayasa ilkeleri uğruna kurşunlanan, coplanan, hapse atılan, yine de toplumcu mücadelesini bırakmayan; BİZLER; Türk işçi sınıfının tüm çıkarları, hakları ve özgürlükleri ve de onuru için biraraya geldik. Emperyalizmin, devletimizin ve milletimizin hayatına yeniden kastetme çabalarının arttığını ve bir avuç aracının, kapkaççının ve sömürücünün bu çabalara katıldığını gören bizler,

[67] Fethi Naci, "DİSK'in Kuruluşunu Selamlarken", **Ant Haftalık Dergisi**, Sayı:7, 14 Şubat 1967, s.7.
[68] İşçi Hareketi Gazetesi**, a.g.e.**, s.7.
[69] Ulukan, **a.g.t.**, ss.123-130.

Büyük Atatürk'ün daha 1921'de ilan ettiği gibi 'bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı' savaşmaya ant içmiş sendikacılarız. ..." ifadesi kullanılmakta, mücadele hedefleri olarak da ; Beslenme Devrimi, Barınmada Devrim, Sağlıkta Devrim, Eğitimde Devrim, Çalışmada Devrim, Milli Gelirde Devrim, Vergide Devrim, İşçi Ücretlerinde Devrim, Borçtan Kurtulmak için Devrim, Teşkilatlandırmada Devrim, belirlenmektedir. Bu hedefler belirlendikten sonra devrimcilik ; "...İşte biz, devrimciliği; bugünkü tutucu, gerici ekonomik, sosyal ve politik ilişkilerin Anayasa uyarınca değiştirilmesi ve yukarıdan beri özetlediğimiz ilkelerin hayata uygulanması anlamına alıyoruz. Devrimcilik, hepimizin mülk sahibi olmasını ve uygarlık nimetlerinden eşitçe yararlanma olanağını sağlayacağı için bizim sendikacılık çalışmalarımızın özünü kapsayacaktır...." şeklinde tanımlanmaktadır.

DİSK yönetiminde görev alanlar, uzun süre Türk-İş yönetiminde bulundukları halde, kuruluştaki düşünceler uğruna görev döneminde gerekli direnişi göstermemişlerdir.[70] DİSK'in siyasal taraf olma yönüyle doğuşu, işçi hareketi için bir şanssızlık olarak görülebilir. Bunun etkilerinden biri, Türk-İş bünyesindeki devrimci güçlerin sayıca azalması, gelenekçi anlayıştaki gruba güç kazandırmış olması olarak gösterilebilir. Diğer önemli nokta, DİSK'in umulan gelişmeyi gösterememesidir.[71]

2.0. KURULUŞ İLKELERİ

DİSK'in mücadele anlayışını aşağıdaki ilkeler oluşturmaktadır. Yönlendirici Temel İlkeler ve Örgütsel İlkeler olarak iki gruba ayrılan ilkelerin özü, işçi sınıfının çıkarlarının gözetilmesidir.

[70] Erginsoy, **a.g.e.**, s. 225.
[71] Erginsoy, **a.g.e.**, s. 226.

2.1. YÖNLENDİRİCİ TEMEL İLKELER

Yönlendirici olarak ifade edilen ilkeler, DİSK'in sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışından kaynaklanan temel ilkeleridir. DİSK'in yönlendirici temel ilkeleri şunlardır:[72]

- Temel ilke, sömürüyü ortadan kaldırma ve sömürüyü sınırlandırma mücadelesidir. Bunun yolu, bütün emekçilerin politikada söz ve karar sahibi olmasından geçmektedir. İşçi sınıfının, siyasi alanda da aktif olması hedeflenmektedir.
- DİSK yerli ve yabancı, tekelci sermayeyi sömürü düzeninin sorumlusu olarak görmektedir. Emperyalizm ve kapitalizme karşı mücadele vermektedir. Asıl hedefinin devrim, sosyalizm olduğu söylenebilir.
- Demokratik ve sendikal hakları geliştirme mücadelesi vermektedir.
- İşçi sınıfının dostu olan tüm demokratik güçlerin güç ve eylem birliğini gözetmektedir.
- DİSK, emekçilerin insan onuruna yakışır bir yaşam düzeyine kavuşması için işçi sınıfının "daha çok ücret, daha az çalışma süresi" istemi doğrultusunda mücadeleyi temel almaktadır.

2.2 ÖRGÜTSEL İLKELER

DİSK'in temel ilkeleri ancak güçlü bir örgütlenme sayesinde anlam taşımaktadır. Tabanın söz ve karar sahibi olması, birlik ve gerçekçilik, DİSK'in örgütsel ilkeleridir.[73] DİSK, kuruluşundan günümüze kadar sınıf temelli bir örgüt olduğunu, temsil ettiği sınıfın çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini belirtmiştir.

Tabanın Söz ve Karar Sahibi Olması

İşçi sendikaları için, esas öğe işçilerin çıkarı olduğundan, sendika üyelerinin söz sahibi olması ve karar mekanizmasına katılımı, mücadeleyi başarılı kılmaktadır. Bu ilke **t**abanın, yöneticilerin seçilmesinde etkin olmasının yanısıra kararların

[72] İşçi Hareketi Gazetesi, **a.g.e**, ss.8-9.
[73] **a.g.e.**, s.10.

alınmasında, uygulanmasında ve denetlenmesinde de belirleyici olması anlamını taşımaktadır. DİSK, prensipte savunduğu demokrasi anlayışını, uygulamada tam anlamıyla gerçekleştirememiştir, DİSK'in yönetim kademelerine aynı siyasi görüşü paylaşan kişilerin getirilmesi düşündürücüdür.[74]

Birlik İlkesi

İşçi sınıfı, ancak birlik ve dayanışma sayesinde başarılı olabilmektedir. DİSK, ekonomik ve siyasal mücadeleyi savunduğundan sadece, ekonomik örgüt birliğini yeterli bulmamış, siyasal örgüt birliğinin de sağlanması gerektiğini savunmuştur. DİSK, "tüm dünya işçileri birleşin" hedefini esas alarak uluslararası birlik ve dayanışmanın gerekliliğini vurgulamaktadır.

DİSK, sendikal birliği dört başlık altında toplamıştır. Bu başlıklar, işyerinde, işkolunda, ülke çapında ve uluslararası düzeyde birliktir.[75]

Gerçekçilik İlkesi

Bu ilkenin temeli, işçi sınıfının bilimi olan Marksizm-Leninizmdir.[76] Tüm faaliyetlerde, işçi sınıfının bilimi ışığında değerlendirilip karar verilmesi gerektiği, gerçekçilik ilkesi olarak tanımlanmaktadır. İşçi sınıfının mücadelesinin başarısı, içinde bulunulan süreci gerçekçi biçimde değerlendirmeye bağlıdır.

2.3. ÖRGÜTLENME SÜRECİ

DİSK'in temel örgütlenme prensibi, her işkolunda güçlü bir sendika yaratmaktır. İşkolunda sendikal birlik sağlama hedefi, DİSK'in Kuruluş Bildirgesi Anatüzüğünde açıkça ifade edilmiştir. "İşçilerin kendi ana işkollarında en güçlü sendikayı kurup, yaşatması sonucunda doğacak büyük güçbirliği insanın insan tarafından sömürüsünün yerine, kardeşçe bir dayanışma içinde sosyal adalete uygun

[74] Azize Can, **Türk Sendikacılığında DİSK'in Ortaya Çıkışı Yeri ve Özellikleri**, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul:1991, s.26.
[75] Can, **a.g.t.**, s.24.
[76] İşçi Hareketi Gazetesi, **a.g.e.,** s.12.

bir kalkınma ortamını gerçekleştirecektir. Böyle bir gelişme, bizim geri kalmış bir toplum olmaktan kurtulup, ileri bir toplum hayatına kavuşmamızı sağlayacaktır."[77]

Ancak, bazı şartlarda, aynı işkolunda kurulan birden fazla sendikanın konfederasyon üyeliğine izin verilmiştir. Burada asıl amaç, aynı işkolundaki sendikaları konfederasyon çatısı altında toplamak ve güçlü sendikacılık hedefine ulaşmaktır. DİSK Anatüzüğünün 14. maddesinde bu amaç belirtilmiştir.

1967 yılında, DİSK'in 17 sendika ile kurulacağı açıklanmış ancak, 13 Şubat'ta 5 sendika ile yola çıkılmıştır. Kurulduğunda 30 bin üyesi bulunan DİSK'in, kurulduktan kısa bir süre sonra, aynı yıl Turizm-İş, Kimya-İş, Bank-İş, Ege Mensucat Sanayi İşçileri Sendikası (EMSİS), Deri Sanayi İşçi Sendikası TADSİS ve Gaziantep Tekstil sendikalarının da katılımıyla üye sayısı, yaklaşık 65 bine ulaşmıştır. Maden-İş, Türk Maden-İş üye sayılarına baktığımızda, güçlü sendikalar olarak dikkat çekmektedir. Maden-İş'in üye sayısı, konfederasyona bağlı toplam sendika üye sayısının yarısını oluşturmaktadır. Bu dönemin ilk yıllarında, konfederasyon yeni üyelerle genişleme çabası içinde olmuştur. İlk üç yılda sınıf ve kitle sendikacılığını yaşama geçirerek büyük bir hızla gelişme göstermiştir.

Tablo 5 : 1967 Yılında DİSK'e Bağlı Sendikalar ve Üye Sayıları

SENDİKALAR	ÜYE SAYILARI
Maden-İş	33,000
Basın-İş	2,155
Lastik-İş	8,000
Gıda-İş	2,678
Türk Maden-İş	10,000
Turizm-İş	1,754
Kimya-İş	4,500
Bank-İş	2,077
Ege Mensucat Sanayi İşçileri Sendikası (EMSİS)	749
Deri Sanayi İşçileri Sendikası (TADSİS)	Belirtilmemiş
Gaziantep Tekstil	Belirtilmemiş
Toplam	**65.730**

Kaynak: Yıldırım Koç, **Türk-İş Neden Böyle, Nasıl Değişecek?,** İstanbul: Alan Yayıncılık, 1986, s.64. ; DİSK ; **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, Cilt1, s.309.

[77] Can, **a.g.t.**, s.20.

1970 yılı itibariyle DİSK'in üye sayısı 88.650'ye ulaşmış, bu dönemde, Keramik-İş, Hürcam-İş ve Bağırsak-İş sendikaları DİSK'e üye olmuştur. Son beş yılda, 14 sendika daha üye olmuş, konfederasyonun üye sayısı 1975 yılında, yaklaşık 270 bine ulaşmıştır.[78] 1970-1975 yılları arasında DİSK'e bağlı sendikaların üye sayısında 3 katı artış gözlemlenmektedir.

DİSK'e bağlı sendikaların daha çok özel kesimde örgütlendiği görülmektedir. Türk-İş'in KİT'lerde örgütlenmesi bunun nedenlerindendir. 1970 sonlarında, Sosyal-İş (1974), Genel-İş (1976) ve Oleyis'in (1977) DİSK'e katılımıyla, DİSK kamu kesimine doğru genişlemiştir. Örgütlü işçiler için özel sektörde geniş haklar kazanılmıştır. DİSK yasal ve ekonomik koşulların yetersiz olduğu ülkemizde, toplu pazarlıkların işyeri düzeyinde yapılması gerektiğini savunmuştur.

DİSK'te yaşanan hızlı büyüme 1980'li yıllara kadar sürmüştür. 1975 yılında toplanan 5. Genel Kurul sonrası, DİSK'e üye olan sendikalar şunlardır: Ges-İş, Çağdaş Gıda-İş, Besin-İş, Mab-İş (Dev Maden-Sen), Genel-İş, Çağdaş Maden-İş, Gamsen, Nakliyat-İş, TİS, Aster-İş, Bank-Sen, İlerici Deri-İş, 23 bin üyesi bulunan Oleyis, ve yaklaşık 120 bin üyesi olan Genel-İş'in katılımıyla 1977 yılında üye sayısının 500 bine ulaştığı bilinmektedir.[79]

Ülkemizde, 1960'da 282.962 olan sendikalı işçi sayısı, 1971'de 1.200.000, 1980 yılında ise, 5.721.074'e ulaşmıştır.[80] DİSK'in üye sayısı 1980 yılında 560 bin iken Türk-İş'in üye sayısının yaklaşık 1 milyon olduğu bilinmektedir. Dokuz yıllık süreçte, sendika üyesi işçilerde yaklaşık beş katı artış olmuştur. 1985 yılında 1.711.254'e düşmüştür. Rakamların gerçek sendikalı işçi sayısını göstermediği bilinmektedir, ancak bu yıllarda sendikalı işçi sayısının belirgin düzeyde arttığı kabul edilebilir. Çalışma Bakanlığı sendikaların gönderdiği üye sayılarını yayımladığından sendikalı işçi sayısına ait rakamlar gerçeği yansıtmamaktadır. Yasal düzenlemeler, sendikalı işçi sayısındaki artışın temel nedenlerindendir. DİSK'in kurulması ile rekabet ortamı oluşmuş, 1967 yılından sonra sendikalı işçi sayısı ivme kazanmıştır.

---

[78] Ulukan, **a.g.t,** s.54.
[79] Ulukan, **a.g.t.**, s.54.
[80] Mehmet Aslan, "**1980 Sonrası Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları**", ss.219-220. http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/867.pdf (03.04.2006)

2.4. 15-16 HAZİRAN 1970

15-16 Haziran olaylarına yaklaşan dönemde, işçi hareketleri toplumsal gündemi belirlemeye devam etmiştir. 1970'li yıllara doğru dönemin önemli işçi hareketleri şöyle sıralanabilir: Mart 1968 tarihinde, Türkiye basımevinde çalışan 22 işçi, bir yıldan fazla süren grev gerçekleştirmiştir. Nisan ayında, Good-Year ve Sümerbank Filyos ateş tuğlası fabrikasında iki grev göze çarpmaktadır. Mayıs ayında yaşanan, Foster-Wheeler'in Ankara bürosundaki grevle, Haziran ayında Yarımca İpraş rafinerisinde çalışan 450 işçinin yemek boykotu önemli işçi hareketleri arasında yer almaktadır.[81] Temmuz ayında, Lastik-iş sendikasına geçmek isteyen işçilere baskı yapılması üzerine Derby Lastik Fabrikasının 1700 işçisi fabrikayı işgal etmiştir. Balıkesir'de, orman fidanlığında çalışan 50 işçi, sendika değiştirmek istedikleri için işten atılınca işyerinin kapılarını tutarak başka işçi alınmasına engel olmuş ve aileleri ile birlikte Balıkesir'de sessiz yürüyüş düzenlemiştir.[82] 1968 yılında Derby Lastik fabrikası işçileri, yetkili olmadığı halde, Kauçuk-İş sendikasının toplu sözleşme yapmak istemesi üzerine olaylar çıkmış, yetkili sendikayı seçmek için referandum yapılmıştır.[83] Yetkili sendikayı seçmeye yönelik referandum, ilk olması yönü ile önemlidir. 1969 yılında Singer fabrikasında çalışan DİSK'e bağlı Türk Maden-İş üyesi 520 işçi, sendika seçme özgürlüğünü savunmak, işten çıkarmaları protesto etmek ve haftalık çalışma süresinin 48 saate indirilmesi için, 11 Ocak'ta işyerini işgal etmiş, fabrikaya girmek isteyen polislerle beş saat süren bir çatışmaya girmiştir.[84]

15-16 Haziran Olayları öncesinde, 1317 sayılı Yasayı incelemek yararlı olacaktır. 29.07.1970 tarihinde 274 sayılı Kanunda değişiklik öngören tasarı yasalaşarak, 12.08.1970 tarihli Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. AP iktidarı ve Türk-İş desteğiyle gerçekleşen değişikliğin asıl nedeni, DİSK'i yok etmektir. Bunun açık olarak ifadesi 9. maddede yer alan sınırlamadır. 1317 Sayılı Yasa, getirdiği bazı düzenlemeler ile Anayasa'ya aykırılık teşkil etmekte ve bu yönüyle eleştirilmektedir. 274 sayılı yasada değişiklik yapan 1317 sayılı yasa ile

[81] Öztürk, **a.g.e.**, s.34.
[82] Öztürk, **a.g.e.**, s.35.
[83] Can, **a.g.t.**, s.28.
[84] http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=28, s.4.

ilgili eleştirilere konu olan maddeler şunlardır:[85] Özellikle konfederasyonlara yönelik olarak getirilen baraj sistemi ile ilgili ilk madde dikkat çekicidir.

- "Bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet gösterebilmesi için o işkolundaki toplam işçi sayısının en az üçte birini üye olarak temsil etmesi, işçi federasyonlarının faaliyette bulunabilmesi için de, kendi işkollarındaki toplam işçi sayısının en az üçte birini üye olarak temsil etmeleri gerekmektedir. İşçi konfederasyonlarının kurulabilmesi için de, 1/3 temsil koşulunu taşıyan sendika ve federasyonların üye olması ve işkolundaki tüm sendikalı işçi sayısının en az üçte birini üye olarak temsil etmeleri gerekmektedir." ifadeleri 9. maddede yer almaktadır. 9. maddenin 2. fıkrası ile getirilen 1/3 oranındaki sınırlama, Anayasanın 46. maddesine aykırıdır. Çünkü, 46. md. mesleki birlik kurma konusunda kişilere ve birliklere tam bir serbestlik tanımıştır. Bu madde ile açıkça DİSK'in kapatılmasının hedeflendiği belirtilmektedir. Anayasa Mahkemesi 9. maddenin 2. fıkrasını oluşturan 3 bendi iptal etmiştir.
- 274 sayılı Yasanın 5. maddesinde yapılan bir değişiklik ile, sendika üyeliğinin kazanılması "yetkili organın kabulü" koşuluna bağlanmaktadır. Bu koşul, sendikaya serbestçe üye olmak ve ayrılmak hakkı veren Anayasanın 46. maddesine aykırı olması yönüyle eleştirilmektedir. Anayasa Mahkemesi de, iptal kararı vermiş, aykırı olduğu sonucuna varmıştır.
- 6. maddenin 1. bendinde işçilerin, üyesi bulundukları sendikadan ayrılmaları için, noter yolunun zorunlu sayılması da, yine Anayasanın 46. maddesine aykırı bulunmaktadır. Bu değişikliğin, "Türk-İş'e üye sendika ve federasyonlardan ayrılmak isteyen işçilerin ayrılmasını baskı altında tutmak ve önlemek amacını taşıdığı söylenebilir. Anayasa Mahkemesi bu eleştiriye katılmamıştır.
- 11. maddenin 1. fıkrasındaki sınırlama da Anayasaya aykırıdır. Bu fıkra ile sendika kurabilecek kişilerin "en az üç yıldan beri fiilen çalışmış olmaları" koşulu getirilmiştir. Aynı maddenin 3. bendinde uluslararası kuruluşlara katılma hakkı yalnızca en çok işçiyi temsil eden konfederasyon ya da konfederasyona bağlı sendikaya tanınmış, bu düzenleme de Anayasanın 46. maddesine aykırıdır. Bu kural açıkça, DİSK'in uluslararası kuruluşlara katılmasını önleme amaçlıdır. Anayasa Mahkemesi iptalini kararlaştırmıştır.

[85] Öztürk, **a.g.e.**, s.59.

- 14. maddenin j bendinde, sendikaların yapacakları yatırımlarda en çok üyesi bulunan konfederasyonun olurunu almaları, Anayasanın 46. maddesine aykırıdır ve tüm sendikaların Türk-İş'in denetimi altına girmeleri öngörülmektedir. Anayasa Mahkemesi bu değişikliği de, Anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir.
- Bunların dışında, "yeni yasada birlik"lerden sözedilmemiş olması, grev ve lokavtın eşit haklarmış gibi kabulü, sendikaların ticaretle uğraşması vb. düzenlemeler nedeniyle yasa eleştirilmiş ancak Anayasa mahkemesince bu iddialar kabul edilmemiştir.

DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler, 12.06.1970 tarihli basın bildirisinde, şu sözlere yer vermiştir.[86] "Türk-İş'e tanınan sendika diktatörlüğü, çalışma hayatına baskı, terör ve ızdırap getirecektir. Devrimci sendikaları ve DİSK'i bertaraf etmeyi kanunla sağlamayı düşünmektedirler; esas plan budur. DİSK, bu meselenin Anayasa çizgisi içine sokulması mücadelesini verecektir."

274 sayılı Yasa'da değişiklik yapılmasına karşın, işçi sınıfının protesto ve direnişleri, işçi sınıfı ve aydınlardan gelen eleştiriler sayesinde, 275 sayılı Yasada değişiklik yapılmasına ilişkin çalışmalar durdurulmuştur. Tasarı, Millet Meclisine sevkedilmeden komisyonda kalmıştır. 15-16 Haziran olayları, yasayı protestoya yönelik önemli işçi hareketlerindendir. 15-16 Haziran olaylarından sonra, Milliyetçi Cephe Hükümetleri döneminde gelişme olanakları artan yeni bazı konfederasyonlar kurulmuştur. Bunlardan biri 23 Haziran 1970 tarihinde kurulan Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu'dur. (MİSK)

1970 yılına ait gazete manşetleri, dönemin ekonomik sosyal, siyasal yaşamı hakkında ipucu vermektedir.[87]

- Hayat pahalılığı beş yılda % 200 arttı. (A)
- Hazine açığı 5 milyarı aştı. (A)
- Ekonomik bunalım artıyor. (U)
- Borsalarda düşüş hızlandı. (U)

---

[86] Öztürk, **a.g.e.**, s.80.

[87] Öztürk, **a.g.e.**, ss.71-76.
Gazete manşetlerinin ait olduğu gazeteler için kısaltmalar kullanılmıştır. A-Akşam , U-Ulus , T-Tercüman , Z-Zafer, D-Dünya, BS-Babıalide Sabah, SH-Son Havadis, DE-Devrim gazetesi anlamına gelmektedir.

- Paranın değeri % 66.6 düşürüldü. (T)
- Solcuların tahrik ettiği işçiler olaylar çıkarttı. (T)
- Demirel: "İhtilal söylentisine kulak asılmamalıdır." Dedi.(Z)
- Öğrenci olayları meclisi karıştırdı. (A)
- İdeolojilerin aleti olan sendikalar temizlenecek. (D)
- İçişleri bakanı Menteşoğlu: "TİP mutlaka kapatılacak"!(BS)
- Türkiye'de sendika enflasyonu vardır ve enflasyonda işçilerin aleyhine işlemektedir. (SH)
- Solcu DİSK'in tahrik ettiği işçiler 20 fabrikada dün boykota başladılar. (SH)
- DİSK yöneticileri tutuklandı. DİSK'te arama yapıldı. (SH)

Kitlesel Eylem Haberleri

- Doktorlar ve eczacılar bugün yürüyor. (T)
- Ordu'da fındık mitinginde olaylar çıktı. 1 ölü, 4 yaralı var. (T)
- Toplum Polisi de " Kahrolsun Amerika " diye bağırdı. (A)
- Ege esnafı, mitingde DİSK'i lanetledi, Türkiye Esnaf Konfederasyonu Türk-İş'in yanında olduğunu açıkladı. (SH)
- İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneğinin önderliğinde 33 Devrimci kuruluş 4 Mayıs'tan itibaren çeşitli illerde işsizlik ve pahalılığa karşı direniş başlatmışlardır. (DE)

Bu koşullarda, 1970 yılında yasayı protesto etmek için işçiler, eylem kararı almıştır. 14 Haziran 1970 tarihinde DİSK'in yapmak istediği miting yasaklanmıştır. 15 Haziran tarihinde Gebze, İstanbul ve İzmit'te 100 binin üzerinde işçi meydanlara dökülmüştür.[88] İlkgün yaşanan olaylara 113 işyerindeki, 70 bin işçi katılmış, DİSK'e bağlı sendikalara üye olan işçiler çoğunlukta olsa da, Türk-İş'e bağlı sendika üyesi işçiler de direnişe katılmıştır. Yürüyüşlerde işçilerin ellerindeki afiş ve pankartlarda yazılı sloganlardan bazıları şöyleydi;[89] "Anayasaya aykırı kanun çıkaranlar işçi düşmanıdır.", "Kanunlar meclisten geri alınıncaya kadar direneceğiz."

İkinci gün, 16 Haziran 1970 günü direniş olaylı geçmiştir. Özellikle İstanbul'daki yürüyüşte 5 kişi ölmüş, 200'e yakın kişi yaralanmıştır.[90] DİSK ve Türk-İş üyesi 150 bini aşkın işçi katılmıştır. Akşama doğru, DİSK'e bağlı

[88] İşçi Hareketi Gazetesi**, a.g.e.**, s.15.
[89] Öztürk, **a.g.e.**,s.82.
[90] Öztürk, **a.g.e.**, s.85.

sendikaların merkez ve temsilciliklerinin polisler tarafından arandığı, birçok işçi ve sendikacının da gözaltına alındığı bilinmektedir. Bakanlar Kurulu, öğleden sonra toplantı yaparak 16 Haziran 1970 tarih ve 7/810 Sayılı Kararı ile sıkıyönetim ilan etmiştir. İstanbul ve Kocaeli'nde sıkıyönetim ilan edilince aramalar hız kazanmıştır. Direniş sonucunda hedeflenene ulaşılmış, Anayasa Mahkemesi, 274 sayılı Yasadaki değişikliği iptal etmiştir. Türkiye Solu dergisinde yayınlanan listeye göre, 4280 işçi işten atılmıştır.[91]

15-16 Haziran Direnişi, işçi sınıfının tarihinde örgütlendiği en büyük kitlesel direniştir. Ayrıca, 15-16 Haziran Olayları, işçilerin toplumsal olaylara duyarlı olduğunun kanıtı olarak gösterilebilir. Önemli bir özelliği de, işçilerin kişisel çıkarları için değil, örgütlendikleri sendika ve konfederasyonu korumak için eylem yapmasıdır. Daha önce yaşanan işçi eylemlerinin, işçi sınıfının hak taleplerine yönelik olarak yapıldığı bilinmektedir. 12 Mart 1971 tarihinde ilan edilen sıkıyönetim ile, bütün grev, direniş ve toplantılar yasaklanmış ve izne tabi kılınmıştır.

1970'li yıllarda DİSK'in önemli direnişlerinden biri de, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin (DGM) kaldırılmasına yönelik eylemidir. 26 Haziran 1973 tarihinde kurulan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin (DGM), Kuruluş Yasası, 11 Ekim 1975 tarihinde Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir. İktidardaki birinci Milliyetçi Cephe (MC) hükümeti DGM'lere yeniden yasallık kazandırarak, 1970'li yıllarda yükselen işçi hareketini ve sosyalist hareketi bastırmak istemiştir.[92] 13 Eylül'de MESS, yayımladığı bildiri ile DGM direnişinin durdurulması gerektiğini belirtmiştir.[93]

"İşçi arkadaşımız, işyerimizde, bir süreden beri işlerinizi durdurmakta ve çalışmamaktasınız. Bu eylem yasalarımıza göre yasadışı bir eylemdir, suçtur. İşyerinde işçinin en önemli görevi üretimi sürdürmektir. Bu yasadışı greve devam ettiğiniz veya katıldığınız takdirde, çalışmadığınız saatlerin ücretini, hafta tatili ücretinizi kaybedersiniz. Ayrıca hizmet sözleşmeleriniz de feshedilir, işinizi

[91] Öztürk, **a.g.e.**, s.97.
[92] http://www.marksist.com/Bellek/DGMveProfilo.htm (24.03.2006), s.1.
[93] DİSK Dergisi, Eylül 1976, s.27.

kaybetme durumu ile karşılaşırsınız. Bunlardan başka hakkınızda cezai kovuşturma da yapılabilir.Belirttiğimiz bu hususları bu konuları bilen güvendiğiniz başka kişilere de sorunuz. Onlar da bu sözlerin doğruluğunu tasdik edecektir.

İşçi Arkadaşımız, sizleri, yasalara saygılı olduğunuza inandığımız için uyarıyoruz. Bu yasadışı eylemden vazgeçin. Bu eylemin sonuçları sizler için çok acı, işvereniniz olarak bizler için de üzücü olacaktır."

16 Eylül 1976'da DİSK, DGM Yasasını önlemek için "genel yas" ilan etmiş, kendisine bağlı sendikaları eyleme çağırmıştır.[94] DİSK, DGM'lerin demokratik hak ve özgürlükleri çiğnediğini vurgulamaktadır. Eylemlerin ardından bazı DİSK yöneticileri ve işçilerin tutuklandığı bilinmektedir.

15-16 Haziran büyük işçi eylemini Profilo Direnişi izlemiştir. Profilo'nun patronu Jak Kamhi, işçilere gözdağı vermek için öncü işçileri işten çıkarma yolunu seçmiş, ancak işçilerin tepkisini almış ve atılan işçilerin işbaşı yapmasını engelleyememiştir.[95] Polis işçi arasında çatışma yaşanmış, ölen işçiler olmuştur. Bu direniş, işçi sınıfının militan direnişlerinin bir örneğidir.

Bu dönemde gerçekleşen direnişlerin çıkış nedenlerinden biri de, işçilerin sendikaya üye olması veya sendika değiştirmesi karşısında, işverenin üye olunan sendikayı tanımamasıdır. Ülker, Northern Electric Fabrikası, Sungurlar işçileri, Tariş Fabrikası, Seydişehir Alüminyum Fabrikalarındaki direnişlerin nedeni işverenin üye olunan sendikayı tanımamasıdır.

1976, 1977 ve1978 yıllarındaki işçi hareketlerinin üçte ikisi DİSK tarafından gerçekleştirilmiştir.[96] 1979 yılı içinde, 85 işyerinde sendika denetiminde, 71 işyerinde sendikasız direnişler yapılmıştır.

[94] Tokol, **a.g.e.**, s.177.
[95] İşçi Hareketi Gazetesi, **a.g.e.,** s.20.
[96] DİSK, **a.g.r.**, s.129.

Tablo 6 : 1979 Yılı Direnişlerin Konfederasyonlara Göre Dağılımı

Konfederasyon	İşyeri Sayısı	İşçi Sayısı
DİSK	54	50.000
TÜRK-İŞ	22	35.000
BAĞIMSIZ	7	2.700
MİSK	1	25
ÜLKE-İŞ	1	230
SENDİKASIZ	71	51.963
TOPLAM	156	139.918

Kaynak: DİSK, **7. Genel Kurul Çalışma Raporu**, İstanbul:1980, s.129

1977 yılında gerçekleştirilen grev sayısı 116, greve katılan işçi sayısı 31.765 iken, 1979 yılında 269 grev gerçekleştirilmiş 41.187 işçi greve katılmıştır.[97] İki yıl içinde greve katılan işçi sayısı 10 bin kişi artmıştır. 1979 yılında, direnişlerin konfederasyonlara göre dağılımına baktığımızda, DİSK'in 50 bin işçi ile grev gerçekleştirdiğini görmekteyiz. Aynı yıl 269 grevin 143'ünü DİSK'e bağlı sendikalar, 76'sını Türk-İş'e bağlı sendikalar gerçekleştirmiştir. Kalan kısım, MİSK'e bağlı sendikalar ve bağımsız sendikalar tarafından gerçekleştirilmiştir.[98] DİSK'in demokratik, sınıf mücadelesinde öncülük yaptığını, kitleleri harekete geçirme kapasitesinin diğer konfederasyonlara göre daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

2.5. 1 MAYIS 1976-1977

1 Mayıs, tüm dünya işçilerinin birlik ve dayanışma günü olarak kabul edilmektedir. 1 Mayıs, ülkemizde ilk kez 1976 yılında kutlanmıştır. DİSK, 1976 yılında 1 Mayıs kutlamaları için harekete geçerek 52 yıl sonra, Taksim meydanında 100 binin üzerinde emekçiyi biraraya getirmiştir. Kemal Türkler, 1 Mayıs 1976 yılında yapılan kutlamalarda şu sözlere yer vermiştir.[99] "….Bayramımız, hepimize Türkiye ve dünya işçi sınıfına kutlu olsun. İşçiler, emekçiler, tüm ilericiler… Türkiye burjuvazisi 1 Mayısların kutlanmasını engellemek için elindeki tüm baskı

[97] DİSK, **a.g.r**, s.131.
[98] DİSK, **a.g.r**, s.131.
[99] Rasim Öz (Haz.), **Kemal Türkler Kürsüde**, İstanbul: Ketev Yayınları, No:1, ss.208-209.

olanaklarını seferber etti. Her 1 Mayıs'tan önce hiçbir gerekçe göstermeden, örgütlü, bilinçli işçi önderlerini tutukladı. Her 1 Mayıs öncesinde olağanüstü tedbirler alarak yılgınlık, korku ve terör yaratmaya çalıştı. Sermaye sınıflarını korkutan olgu, 1 Mayıs'ın özünde yatmaktadır. Çünkü 1 Mayıs herşeyden önce, her ülkede ve tüm dünyada işçilerin sermaye egemenliğine ve zulme karşı birlik ve mücadelelerinin bayrağıdır."

1 Mayıs 1977 tarihinde 500 bin emekçi Taksim meydanında toplanmış ancak, gösteriler kanlı şekilde sona ermiştir. 37 işçi öldürülmüş, yüzlerce kişi yaralanmıştır.[100] Türkiye Komünist Parti (TKP) etkisindeki DİSK yöneticileri, kimi sol grupları alana sokmayacaklarını ilan etmişler, kimi gruplar da "sosyal faşistleri" dinlemeyip çatışarak da olsa alana gireceklerinden bahsetmişlerdir.

1977 yılı 1 Mayıs kutlamaları "1 Mayıs Katliamı" adıyla anılmaktadır. O tarihlerde İzmir'de DİSK 3.Bölge Temsilciliği'nde görevli olan Yalçın Ergündoğan mitinge, yurdun dörtbir yanından İstanbul'a akan yüzbinlerle birlikte İzmir'den geldiğini ve asla unutmadığı "o an" ları bütün ayrıntılarıyla şöyle ifade etmiştir:[101] "Türkülerimizi, özlemlerimizi, taleplerimizi haykırıyorduk. Ben de elimde 'megafonla' kortejimizi yönlendiriyordum. DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler konuşmasını tam bitirmekte idi ki, alan o günkü adıyla Intercontinental Oteli'nin çatısından açılan ateşle birlikte karışmaya başladı. Ellerimizdeki megafonlarla kitleyi dağılmamaya çağırıyorduk. Ama panik havası dağıtılamıyor, herkes kaçışıyordu. Kurşun vızıltıları arasında herkes yata kalka kaçışırken, bir yandan da polis panzerleri sirenlerini çalarak kitlenin üzerine yöneliyor, diğer yandan da ses bombası kullanarak paniği daha da artırıyorlardı."

1 Mayıs kutlamaları 1979 yılında yasaklanmış ve sokağa çıkma yasakları konmuştur. 30 Nisan'da iş bırakma ve işyerinde toplu bildiri okuma eylemleri yapılmıştır. DİSK, yasağı protesto etmek amacıyla, 1 Mayıs'ta, Danıştay kararıyla

[100] İşçi Hareketi Gazetesi, **a.g.e.**, s.23.
[101] http://www.sodev.org.tr/AYLAR/Mayis/1mayis/1_mayis_77.htm (12.02.2006)

Mersin'de "1 Mayıs'ın Kutlanmasını Önlemeye Yönelik Baskı ve Saldırıları Protesto Mitingi"ni düzenlemiştir.[102]

12 Eylül darbesinden önce son "yasal" 1 Mayıs kutlamaları yapılmıştır. Sıkıyönetim altındaki İstanbul, Ankara ve İzmir'de gösteriler yasaklanmıştır. 12 Eylül askeri darbesinden sonra, o zamana kadar "Bahar Bayramı" adıyla resmi tatil günü olan 1 Mayıs, çalışma günleri arasına dahil edilmiştir.[103]

3. 1980 İHTİLALİ VE DİSK'İN FAALİYETLERİNİN DURDURULMASI

12 Eylül 1980 yılında ülkedeki yaygın şiddet eylemleri gerekçe gösterilerek yapılan askeri darbe, ekonomik, siyasi ve sosyal yaşamı olumsuz etkilemiştir. 1980 yılı ülkemiz için karanlık bir dönemin başlangıcıdır. İhtilal ile Türk-İş dışındaki konfederasyonların faaliyetleri durdurulmuş, siyasi partiler kapatılmıştır. Demokrasinin askıya alındığı bu yıllarda, sendikalar onlarca yıl geriye götürülmüştür. İşçi sınıfının tüm hak ve kazanımları ihtilal ile ellerinden alınmıştır.

Milli Güvenlik Kurulu (MGK) Başkanı Kenan Evren, darbenin gerekçelerini aynı gün öğle saatlerinde yaptığı radyo ve televizyon konuşmasında kamuoyuna açıklamıştır. Yine aynı gün yayımlanan 1 numaralı MGK bildirisi şu satırları içermektedir:

"MGK devlet yönetimine doğrudan el koymuştur. Her türlü siyasi faaliyet her kademede durdurulmuş, parlamento ve hükümet feshedilmiş, bütün parlamenterlerin yasama dokunulmazlıkları kaldırılmıştır. Bütün yurtta sıkıyönetim ilan edilmiş, ikinci bir emre kadar sokağa çıkmak yasaklanmış, yurtdışına çıkışlar durdurulmuştur. Yasama ve yürütme yetkileri MGK tarafından kullanılacak ve kısa zamanda bir bakanlar kurulu oluşturularak yürütme sorumluluğu bu kurula bırakılacaktır."

İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı, 14 Eylül'de yayınladığı 4 No'lu bildiri ile DİSK yöneticilerini "Güvence" için teslim olmaya çağırmıştır. 17 Eylül'de gözaltı

[102] http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=28
[103] Alpaslan Işıklı, "Dünya'da ve Türkiye'de 1 Mayıslar", http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/html/eng/ceko/isikli_MAY.htm (16.02.2006), s.9.

süresi 90 güne çıkarılmış ve bu nedenle DİSK yöneticileri ve üyeleri uzun süre yargıç önüne çıkarılamamıştır. Milli Güvenlik Konseyi, 18 Eylül'de yayınlanan 8 No'lu kararı ile DİSK'in taşınır ve taşınmaz mal varlıklarına el koyduğunu açıklamıştır.[104] 12 Eylül'de gözaltına alınan 67 DİSK yöneticisi tutuklanmıştır.[105] DİSK ve bağlı sendikaların davası ancak 1986 yılında sonuçlanmıştır. Dolayısıyla, 12 Eylül'ün demokratik yaşama karşı darbe olduğu söylenebilir.

24 Ocak 1980 tarihinde, işçilerin hak ve çıkarlarına karşı politikaların uygulayıcısı Turgut Özal'ın damgasını vurduğu ekonomik program yürürlüğe konmuştur. 24 Ocak Kararları, 12 Eylül ile ayrı düşünülemeyecek bir ekonomik program niteliği taşımaktadır. İşçi hareketine darbe vuracak gelişmelerin temelini oluşturmaktadır. Ekonomik programın karşısında duracak dernek, sendika ve siyasi partiler kapatıldığından, liberal ekonomi yaşama geçirilebilmiştir.

12 Eylül karşısında Türk-İş, 12 Mart muhtırasında olduğu gibi destekleyici tavrını sürdürmüştür. Türk-İş'in kendi politikalarını oluşturup buna göre hareket etmek yerine, iktidarı ve mevcut koşullarda hakim güçleri onaylayıcı tavrı, 12 Eylül ile de kendisini göstermektedir. İbrahim Denizcier'in, müdahaleden sonra yaptığı açıklamada "Milletin bağrından çıkan ordunun tam bir bütünlük içinde milletimize huzur veren bu davranışı" sözcükleri, Türk-İş yönetiminin darbeyi desteklediğinin açık kanıtıdır.[106]

Türk-İş dışında, tüm konfederasyonların ve bağlı sendikaların faaliyetleri durdurulmuş ve yöneticileri gözaltına alınmıştır. DİSK'e bağlı 28 sendikanın faaliyetleri durdurulmuş ve yaklaşık 2000 DİSK yönetici ve üyesi gözaltına alınmıştır. Askeri müdahale ile faaliyetleri askıya alınan konfederasyonlar arasında yer alan 22 bin üyeye sahip MİSK'in, 24 Mayıs 1984 yılında yeniden faaliyete geçmesine izin verilmiştir.[107] 12 Eylül döneminde, MİSK hakkında herhangi bir dava açılmadığı bilinmektedir.

---

[104] http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=28, s.16.
[105] http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=28, s.16.
[106] Işıklı, **"Siyasal Partiler ve İşçi Hareketi"**, http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/html/eng/ceko/isikli_politics-unions.htm (14.02.2006), s.14.
[107] Odaman,**a.g.m.**, s.5.

Faaliyetleri durdurulan DİSK ve MİSK'in yanısıra, 22 Ekim 1976 tarihinde işçi ve işveren arasında adaleti simgeleyeceği iddiası ile kurulan Hak-İş'in malvarlığı da 15 Eylül 1980 tarihinde kontrol altına alınmış, 19 Şubat 1981 tarihinde malvarlığı ve faaliyetleri serbest bırakılmıştır. Bazı Hak-İş yöneticileri de gözaltına alınmış ancak, kısa bir süre sonra serbest bırakılmıştır. 19-20 Aralıkta toplanan Hak-İş Genel Kurul Açılış Konuşmasında, "12 Eylül yönetiminin gerek ülkemiz içindeki gerekse uluslararası münasebetlerdeki kesin ve kararlı tavrını gönülden destekliyoruz" ifadesi yeralmaktadır.

Diğer siyasi partiler gibi, 12 Eylülde kapatılan TİP'in ve benzeri diğer partilerin sendikacılık hareketiyle ilişkili işlevlerini, kendi anlayışlarına göre sürdürmek amacıyla kurulan Devrimci Sosyalist Partisi ve Birleşik Sosyalist Parti gibi partiler, sendikalarla ilişkiler konusunda önemli bir etki ortaya koyamamışlardır.[108]

DİSK'in yargılanma süreci sonunda, 264 DİSK yönetici ve üyesine, 2053 yıl 5 ay 20 gün ceza verilmiştir. (Tablo7) Ancak kişisel nedenlerle tutuklananların dışında, DİSK yönetici ve üyelerinin sendikal faaliyetler nedeniyle tutuklanmadığı bilinmektedir.[109] DİSK'in faaliyetlerinin askıya alınma kararı Askeri Yargıtay'ın 16 Temmuz 1991 tarihinde verdiği beraat kararına dek sürmüştür.

1960-1980 yılları, Türk sendikacılık hareketi için "altın çağ" olarak nitelendirilmektedir. Ancak, 1980 ihtilali ile, 12 yıl faaliyet gösteren DİSK'in ve diğer sendikaların faaliyetlerinin askıya alınması, ve Kemal Türkler'in katledilmesi Türk sendikacılık hareketi için son derece olumsuz gelişmelerdir.

[108] Işıklı, **a.g.m.**, s.14.
[109] Şinasi Kaya ile 26.07.2006 tarihinde yapılan görüşmeden aktarılmıştır.

Tablo 7 : 12 Eylül Sonrası DİSK Yönetici ve Üyelerine Verilen Cezalar

Kuruluş Adı	**Üye**	**Şube**	**Gözaltına**	**Ceza**	***Toplam Ceza***
DİSK	568.298	-	50	54	*433 yıl 5 ay 10*
Asis	5.600	2	22	5	*46 yıl 8 ay*
Aster-İş	4.000	6	27	7	*69 yıl 9 ay 20gün*
Bank-Sen	26.000	9	40	12	*80 yıl*
Basın-İş	2.750	1	49	4	*32 yıl 2 ay 20 gün*
Baysen	6.000	15	12	7	*58 yıl 10 ay 20*
D. Sağlık-İş	5.500	9	28	8	*93 yıl 4 ay*
D.Toprak-İş	5.500	17	13	12	*95 yıl 8 ay*
D.Yapı-İş	3.800	2	10		
Dev Maden-	15.000	12	100	12	*93 yıl 4 ay*
Fındık-İş	6.500	12	29	4	*35 yıl 6 ay 20 gün*
Genel-İş	150.000	84	69	21	*123 yıl 4 ay*
Gıda-İş	15.658	25	76	6	*53 yıl 4 ay*
Hür Cam-İş	6.000	4	46	6	*56 yıl 8 ay*
İ.Deri-İş	4.500	6	25	3	*26 yıl 9 ay*
Keramik-İş	12.000	5	26	10	*70 yıl*
Lastik-İş	15.000	4	100	4	*25 yıl 6 ay 20 gün*
Limter-İş	1.400	1	4	8	*71 yıl 1 ay 10 gün*
Nakliyat-İş	5.200	7	35	3	*26 yıl 9 ay*
Oleyis	34.000	17	63	9	*57 yıl 9 ay 10 gün*
Pektim-İş	15.000	7	52	7	*62 yıl 2 ay 20 gün*
Sine-Sen	1.900	5	35	9	*80 yıl*
Sosyal-İş	9.000	12	14	6	*45 yıl 11 ay 10*
T.İ.S	18.890	66	16	4	*41 yıl 1 ay 10 gün*
T.Maden-İş	100.000	25	590	12	*71 yıl 1 ay 10 gün*
Tekges-İş	8.000	21	15	12	*100 yıl*
Tekstil	74.000	33	285	8	*58 yıl 10 ay 20*
Tümka-İş	1.100	4	40	4	*35 yıl 6 ay 20 gün*
Yeraltı	8.000	6	60	2	*16 yıl 2 ay 20 gün*
Yeni Haber-İş	8.000	6	24	6	*50 yıl*
Genel	***568.298***	***417***	***1.955***	***264***	***2053 yıl 5 ay 20***

Kaynak: Umut Ulukan, "**Türk Sendika Tarihinden Bir Örnek: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu**", Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul: 2003, s.7.

İKİNCİ BÖLÜM

1980'DEN GÜNÜMÜZE DİSK VE YENİDEN YAPILANMA

4. 1980'DEN GÜNÜMÜZE TÜRK ÇALIŞMA HAYATI

12 Eylül ihtilali, 1980 öncesine duyulan tepki sonucu yaşanmış, yeni siyasi, sosyal, ekonomik düzen arayışı gündeme gelmiştir. İhtilal ile siyasi kutuplaşmalar giderilmek istenmiştir. Liberal ekonomik politikalar muhalefete konu olmadan uygulanmak ve bir anlamda toplumsal kargaşaya neden olan özgürlükçü Anayasa ve sendikal yasalar değiştirilmek istenmiştir. Kimi ideolijik sendikalar, toplumsal çatışmanın sorumlusu olarak görülmüştür. Bu nedenle, baskı yoluyla her alanda yeniden yapılanma yoluna gidilmiştir.

60 ve 70'li yıllarda sanayileşme hedefine ulaşılamamış, bu doğrultuda sanayi istihdamı sınırlı kalmıştır. Tarım sektörü istihdamı kısmen azalsa da Türkiye, bir tarım ülkesi olma özelliğini yitirmemiştir. Bu nedenle, sendikalaşma için gerekli koşullardan biri olan sanayileşme istenen düzeyde gerçekleşmemiştir. Ayrıca, Türkiye'de imalat sanayinde yeralan işletmelerin büyük bir bölümü, küçük ölçekli (1-9 işçi çalıştıran) olduğundan, bu tür işletmelerde sendikalaşmanın varolması mümkün değildir. 1985 yılında imalat sanayinde, küçük işyerlerinin toplam işyeri içindeki payı %94.5'tir.[110]

1980'de ithal ikameci sanayileşme politikası terk edilmiş, devletin ekonomide sadece düzenleyici rol üstlendiği döneme girilmiştir. Liberal devlet anlayışı, liberal ekonomik politikaların benimsenmesi ile, sendikaların gücü zayıflamıştır. Reel ücretlerde kısıntı ve verimlilik artışı ekonomik politikaların hedefleri arasına girmiştir.[111] Liberal yaklaşımda, sendikalar ekonomik gelişmenin önünde engel olarak görülmüştür.

Bu bölümde, 1980 ihtilali sonrasında sosyal, siyasi, ekonomik yapılanmanın yanında DİSK'in yeni dönem politikaları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ekonomik politikalarda yaşanan değişimin yanısıra, demokratik hak ve özgürlükler de, 1982

[110] DİSK, **9. Genel Kurul Çalışma Raporu**, İstanbul:1994, s.44.
[111] Lastik-İş, **a.g.r.**, s.71.

Anayasası, 2821 sayılı SK ve 2822 sayılı TİSGLK ile değişmiştir. 1982 Anayasası ve sendikal yaşama ilişkin yasalar ile, işçi sınıfına sunulan tüm haklar geri çekilmiştir. Bu bağlamda, 1980 öncesinin devrimci işçi hareketlerine rastlanmamaktadır. Sendikaların pasifize edildiği, güç kaybettiği bu dönemde, sendika ve konfederasyonların yapısal değişikliklere direndiğini söyleyemeyiz. 1980'lerden sonra uzlaşmacı bir sendikacılık anlayışı benimsenmiştir.

4.0. EKONOMİK VE SOSYAL YAPININ DEĞERLENDİRİLMESİ

1960-1978 döneminin, ithal ikameci sanayileşme politikasının planlı şekilde izlendiği dönem olduğu bilinmektedir. İthal ikameci sanayileşme modelinin ilk aşamalarında, üretim ölçeğinin küçük ve teknolojisinin kolay olması dış kaynak kullanımını gerektirmeden hedeflere ulaşmayı sağlamıştır.[112] Ancak sonraki aşamalarda, üretim hacminin ve teknolojinin karmaşıklığının artması, ithalatın artışı ve neden olduğu döviz kıtlığı, dış borçları büyük oranda artırmıştır.

Doğal ithalatını yapamadığı için üretim hacmi gerileyen ekonomi, 1970'lerin sonunda iflas noktasına gelmiş, bu nedenle 24 Ocak 1980 istikrar programı uygulamaya konmuştur.[113] 24 Ocak 1980 programının, teorik temeli neo-liberal (yeni muhafazakar) yaklaşımlara dayanmaktadır. Amaç, ekonomide devlet müdahalesini en aza indirmek, piyasa ekonomisine işlerlik kazandırmaktır. Neo-liberal iktisatçılar, özel kesimin kaynakları daha etkin kullanacağına inanmaktadır. İthal ikameci politika terkedilerek ihracata dayalı sanayileşme modeli benimsenmiştir. Programın kapsamında dış ticaretin serbestleştirilmesi, yabancı sermaye yatırımlarının teşvik amacı da bulunmaktaydı. 1980 sonrası uygulanan liberal politikalar, devleti küçültme politikaları örgütlenmeye saldırı niteliği taşımaktadır.

Çalışma hayatı açısından, dikkat çekici noktalardan biri de, noeliberal yaklaşımın sosyal içeriğinin olmamasıdır. Bu yaklaşımın önerdiği istikrar

[112] DİSK**, a.g.r,** s.41.
[113] Taner Berksoy, "Türkiye Ekonomisinde Değişim ve Kriz 24 Ocak 1980'den 5 Nisan 1994'e", **Petrol-İş Yıllığı (1993-1994),** Yayın No:36, İstanbul:1995, s.601.

programlarında, sosyal harcamaların kısıtlanması, sendikaların pasifize edilerek reel ücretlerin düşürülmesi temel politikalar arasındadır.[114]

1980 İhtilali ile, sendikal faaliyetler yasaklanmış, işçi ücretleri ve memur maaşları sürekli biçimde fiyat artış oranlarından daha düşük oranlarda yükseltilerek reel olarak düşürülmüş, böylece çalışan kesimin GSMH içindeki nispi payı azaltılmıştır. 1980 sonrası, siyasi partilerin yeniden kurularak yeni düzene geçiş aşaması, işçiler açısından zor bir dönem olarak nitelendirilebilir. Bu süreçte reel ücretlerdeki gerileme %50'lere ulaşmıştır. Daha sonra, bazı sendika ve konfederasyonlar faaliyetlerini sürdürse de, 1982 Anayasası ve 2821 ve 2822 sayılı Yasalar çerçevesinde sendikaların çalışma yaşamında çok etkin olamadığını söylemek yanıltıcı olmayacaktır. 1984 yılından sonra enflasyonun da hız kazanması ile reel ücretlerdeki düşüş 1988 yılına dek sürmüştür.

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) kaynaklarına dayanarak yapılan hesaplamalar, imalat sanayinde emek üretkenliğinin 1980 yılından 1993'e kadar reel olarak sürekli artış gösterdiğini ve 1997 itibariyle işçi başına reel katma değer üretiminin, 1980 düzeyinin 2,5 katına ulaştığını belgelemektedir.[115] Ancak reel ücret gelirleri, 1980-1988 arasında sürekli gerileme göstermiş ve 1989-1991'deki ücret artışlarına karşın, sürekli olarak yarattığı üretkenlik kazanımlarının gerisinde kalmıştır. Liberal ekonomide rekabet avantajı, maliyetlerinin düşürülmesi ile mümkün olduğundan, öncelikli olarak işçi ücretleri düşürülmektedir.

1979-1989 yılları arasında kamu ve özel kesimde ücretler artarken, gerçek ücretler düşme eğilimi göstermektedir. (Tablo8) Özellikle, 85-87 yıllarında belirgin bir düşüş gözlemlenmektedir. 89 Bahar Eylemlerinin etkisiyle gerçek ücretlerde artış yaşandığı söylenebilir. Ücret gelirlerinin 1997 konumu, 1980 düzeyi ile hemen

[114] Şahin, **a.g.e.**, s.195
[115] Erinç Yeldan, "Türkiye Ekonomisinde Finansal Serbestleşme ve İktisadi Artığın Dağıtım Süreçlerinde Devletin Rolü, Sosyalist Türkiye Hangi Kaynaklarla Kalkınacak?" **Sol Meclis İktisat Sempozyumu Tebliğleri Arasından**, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2003, ss.30-32.

hemen aynı düzeydedir. Dolayısıyla ücret gelirleri ile emeğin üretkenliği arasındaki ayrımın 1980-1997 arasında % 150'ye ulaştığı hesaplanmaktadır.[116] "

Tablo 8: 1979-1989 Yılları Arasında Günlük Ücretler

Yıllar	Kamu		Özel		Toplam		DİE Tüketici Fiyatları Endexi
	Ücret	Gerçek Ücret	Ücret	Gerçek Ücret	Ücret	Gerçek Ücret	
1979	462.1	462.1	345.7	345.7	389.9	389.9	100.0
1980	805.6	383.2	563.3	268.0	654.8	311.5	210.2
1981	1.169.5	407.3	936.1	326.1	1.014.4	253.3	287.1
1983	1.904.2	391.2	1.455.8	299.1	1.599.0	328.5	486.7
1985	3.058.6	292.0	2.277.6	217.5	2.511.1	239.8	1.047.3
1987	5.362.0	273.8	4.032.4	205.9	4.209.2	215.0	1.958.1
1989	18.746.	321.8	14.247.0	244.6	15.634.2	268.4	5.824.9

Kaynak: Petrol-İş, **Petrol-İş Yıllığı (1991)**, Yayın No:28, İstanbul, 1991, s.173.

1980-1983 yılları arasında ülkemiz ekonomik ve sosyal yaşamını özetleyecek olursak, GSMH büyüme oranlarının düşük düzeyde kaldığını, işsizlik oranlarının arttığını, devletin ekonomideki rolünün azalmadığını, sosyal dengesizliklerin arttığını söyleyebiliriz.

1983 yılı seçimlerinde Anavatan Partisi (ANAP) iktidara gelmiş, Turgut Özal başbakan olmuştur. Bu dönem ekonomide serbestleşme dönemi olarak anılmaktadır.[117] Bu yıllarda, enflasyon artışına engel olunamamıştır. 1988-1989 yılında yaşanan stagflasyon ile, Türkiye uluslararası ekonomik ilişkilerinde, daha fazla serbestleşmiş, mali dışa açılma süreci başlamıştır. Ancak serbestliğin gerektirdiği yasal ve kurumsal düzen oluşturulamamıştır. Ayrıca, hükümetin ekonomiye yön verme şansı azalmıştır.

[116] Yeldan, "Türkiye Ekonomisinde Finansal Serbestleşme ve İktisadi Artığın Dağıtım Süreçlerinde Devletin Rolü, Sosyalist Türkiye Hangi Kaynaklarla Kalkınacak?", **a.g.e**., s.33.
[117] Şahin, **a.g.e.**, s.199.

Ekonomik bunalım nedeniyle hazırlanan 24 Ocak kararlarının devamı niteliğinde olan 5 Nisan 1994 "Ekonomik Önlemler Uygulama Planı"nın amaçları arasında, kamu kesimi gelir-gider dengesini sağlanması, fiyat artışlarının durdurulması, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'lerinin (KİT) özelleştirilmesi yer almaktadır. Özelleştirme uygulamaları, 24 Ocak kararlarında da yeralmış ancak, hukuksal altyapısı 1994 yılında oluşturulmuştur. Ücret ve maaşlara zam yapılmaması kararların ana noktasını oluşturmaktadır. Bu dönemde, askeri harcamaların artışı kamu açıklarını artırmıştır. Ayrıca, enflasyonla mücadelede başarı sağlanamamış, sosyal sorunlar artmıştır.

Planlanan KİT'lerin kapatılması ile 200 bin işçi işsiz kalacak, KİT'lerin özelleştirilmesi işten çıkarmayı ve sendikasızlaşmayı beraberinde getirecektir. 15 Ekim 1994 tarihine kadar 127 kuruluş özelleştirilmek üzere Kamu Ortaklığı İdaresi'ne devredilmiş, bunlardan 73 kuruluşun sermayesindeki kamu payı tamamen satılmıştır.[118]

Türk-İş ilke olarak özelleştirmeye karşı olduğunu belirtse de, zorunlu özelleştirmelerde, hükümet ile bazı koşullarda anlaşmaya varılabileceğini savunmaktadır.[119] Türk-İş, özelleştirme sonucunda ortaya çıkacak işsizliğe, çözüm yolları bulunması gerektiğini belirtmektedir. Hak-İş, özelleştirme gerçeğini kabul etmek gerektiğini vurgulamıştır. DİSK ise, özelleştirme konusunda katı bir tutum sergilemektedir. "…özelleştirmenin işçi sınıfı için örgütsüzleştirme, gelişmekte olan ülkeler için de endüstrisizleşme anlamına geldiğini ve özelleştirme değil, endüstrileşme ve demokratikleşme"[120] görüşünü savunmaktadır.

1994 yılından bu yana yoğunlaşan özelleştirme eğilimlerinin sonucu olarak kamuya ait firma sayısı buna bağlı olarak da KİT'lerde çalışan sayısı düşmektedir. İstanbul Sanayi Odası'nın (İSO) 2005 yılında yaptığı çalışmaya göre Türkiye'nin ilk 500 sanayi kuruluşu içinde, KİT'lere ait 15 sanayi kuruluşu bulunmaktadır.[121] 2001 yılında 500 kuruluş içerisinde KİT'lere ait kuruluş sayısının 32 olduğu bilinmektedir.

---

[118] İzzettin Önder, "Özelleştirme", **Petrol-İş Yıllığı (1993-1994),** Yayın No:36**,** İstanbul, 1995, s.661.
[119] Tokol, **a.g.e.,** s.216.
[120] Tokol, **a.g.e.**, s.216.
[121] http://www.iso.org.tr/500buyuk_2.asp?syf=14&siralama=0 (27.08.2006)

1990'lı yıllarda, işgücüne katılım oranı düşmüş, 1990 yılında işgücüne katılım oranı 53.7 iken, 1993 yılında 51.1'e gerilemiştir.[122] İşgücü ve istihdam hızı, nüfus artış hızının altında seyretmiştir. 1990-2000 yılları arasında nüfus artış hızı % 1,6'dır, kentleşme oranı hızla artmaktadır. 1990-2000 yılları arasında, 15-64 yaş arası çalışabilir nüfus % 2.4 oranında artmıştır.[123] Göç olgusunu da dikkate aldığımızda istihdam ve işsizlik sorununun gelecekte de devam edeceğini söyleyebiliriz.

1998 yılında yaşanan ekonomik kriz sonucunda, birçok sorun kronikleşmiştir. Ekonomide uluslararası kuruluşların egemenliği bu yıllara dayanmaktadır. Uluslararası Para Fonu (IMF) ile 1998 yılından bu yana, "Yakın İzleme Anlaşması", "Kur çapasına Dayalı Dezenflasyon", "Güçlü ekonomiye Geçiş", ve "18. ve 19. Stand-by Anlaşmaları" imzalanmıştır. 2001 yılı Şubat ayında Cumhuriyet tarihinin en ağır ekonomik krizi yaşanmış, hükümet, IMF ile Stand- by Anlaşması imzalamak için harekete geçmiş, 2001 yılında yeni anlaşma ile Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı açıklanmıştır. Uluslararası sermayenin hakimiyeti yoğunlaştıkça emeğin belirleyici olma yönü azalmaktadır. IMF ve Dünya Bankası eksenli politikalar, işsizliği yoksulluğu artırmakta, örgütsüzleştirme çabaları emekçileri pasifize etmektedir. Ak Parti (AKP) Hükümeti, 2004 yılında IMF ile Stand-by Anlaşması yaparak bu sürecin 2007 yılına dek süreceğini netleştirmiştir. Görünürdeki hedef, "istikrarlı büyüme" olarak açıklanmış, ancak, gerçek hedef kamusal alanda istenen değişimi gerçekleştirmektir.[124]

[122] Petrol-İş, **Petrol-İş Yıllığı (1993-1994)**, Yayın No:36**,** İstanbul, 1995, s.213.
[123] Lastik-İş, **a.g.r.**, s.56.
[124] DİSK, **2005 Başında Türkiye'nin Ekonomik ve Siyasal Yaşamı Üzerine Değerlendirmeler**, Yayın No:51, s.3.

Tablo 9: Fiyatlar Genel Seviyesindeki Yıllık Değişmeler (%)

Yıllar	TEFE	TÜFE	Yıllar	TEFE	TÜFE
1980	90.3	108.2	**1992**	60.4	66.0
1981	34.0	36.8	**1993**	72.7	71.7
1982	27.4	27.2	**1994**	136.2	125.5
1983	30.5	31.4	**1995**	64.9	78.9
1984	50.3	48.4	**1996**	81.9	79.8
1985	43.2	45.0	**1997**	90.6	99.1
1986	29.6	34.6	**1998**	51.4	69.7
1987	32	38.9	**1999**	66.5	69.8
1988	70.5	73.7	**2000**	32.7	39
1989	63.9	63.3	**2001**	88.6	68.5
1990	52.3	60.3	**2002**	30.8	29,7
1991	55.4	66.0	**2003**	13.9	18,4

Kaynak: Hüseyin Şahin, **Türkiye Ekonomisi**, 7.b, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, 2002, s. 201.
T.C Merkez Bankası, (www.tcmb.gov.tr), DİE verilerinden derlenmiştir.

1970'li yılların sonunda başlayan yüksek enflasyon, 1990'lı yıllarda daha da yükselmiştir. 1994, 1997 ve 2001 yıllarında TEFE ve TÜFE'de yüksek değişim oranları dikkat çekmektedir. Yaşanan ekonomik krizler tabloda belirgin şekilde görülmektedir. Türkiye'de yüksek enflasyon 2003 yılına kadar sürmüştür. Son yıllarda, 20 yıl yüksek seviyede seyretmiş olan enflasyonla mücadelede büyük bir başarı kazanılmıştır. DİE verilerine göre, 2002 yılından 2004'e yıllık enflasyon TÜFE'de (Tüketici Fiyatları) %29.7'den %9.3'e, TEFE'de (Üretici Fiyatları) %30.8'den %13.8'e gerilemiştir. Eylül 2005 itibariyle yıllık enflasyon TÜFE'de %8.8'e, Üretici Fiyatları'de (ÜFE) ise %4.4'e inmiştir.

2000'li yıllarda enflasyon oranları düşmesine rağmen bireylerin satınalma gücünde artış sağlanamadığı ve diğer ekonomik, sosyal göstergelerin sonuçlarının olumlu olmadığı söylenebilir. Günümüzde istihdam yaratmayan ekonomik büyüme yaşanmaktadır. İşsizlik sorunu 1980'li yıllardan günümüze çözüm bekleyen sorunlar arasında yeralmaktadır. Ekonomik kriz dönemlerinde, emekçi kesimin mevcut koşullardan olumsuz etkilendiği açıktır. Ekonomik krizlerde, reel ücretler geriler, işten çıkarmalar yoğunlaşır ve buna bağlı olarak işsizlik artar, sendikalar etkisizleştirilir, ücretlilerin vergi yükü artar, sosyal harcamalar kısılır.[125] Ülkemizde

[125] Lastik-İş, **Sendikal Hareketin Güncel Sorunları**, DİSK Genişletilmiş Başkanlar Kurulu Toplantısı 22-28 Temmuz 1993, Gönen, s.15.

yaklaşık 20-25 yıldır emekçi kesimin maruz kaldığı saldırıların tüm bu söylenenleri doğruladığını söyleyebiliriz.

İşsizlik, 1980'li yıllardan günümüze artarak gelen bir sosyal sorundur. Resmi işsizlik oranlarının gerçeği yansıtmadığı bilinmektedir. AB ülkelerinde eğitim ile işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki varken Türkiye'de eğitim artarken işsizlik de artmaktadır. DİE 2003 yılı istatistiklerine göre, Türkiye'de lise mezunlarının %13'ü, yüksekokul mezunlarının %11'i işsiz iken AB ülkelerinde, lise ve yüksekokul mezunlarının sadece %5'i işsizdir.[126] İşsizlik, sendikaların mevcut üye sayısını azaltmakta, aynı zamanda sendika üyesi olabilecek işçileri sendikalardan uzaklaştırmaktadır.[127] Genellikle sendika üyeliğinin işten çıkarma ile sonuçlandığı bilinen bir gerçektir.

Tablo 10: 1980-2005 Yılları İşsizlik Oranları

Yıllar	**İşsizlik Oranı**(%)	**Yıllar**	**İşsizlik Oranı**(%)
1980	15.8	1993	7.9
1981	17.4	1994	10.5
1982	15.6	1995	6.6
1983	16.1	1996	5.8
1984	16.1	1997	6.9
1985	16.3	1998	6.2
1986	15.8	1999	7.3
1987	15.2	2000	6.6
1988	14.4	2001	8.5
1989	8.2	2002	10.3
1990	7.8	2003	10.5
1991	7.3	2004	10.3
1992	7.9	2005	10.3

Kaynak: Petrol-İş Yıllığı (1993-1994), İstanbul: Yayın No:36, s.219 (1980-1988 yılları arasında DPT verileri tabloya alınmıştır.) ; DİE, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları.

Bu gelişmeler ışığında, 1985 yılında %20.3 olan sendikalaşma oranı, 1990 yılında %16.3'e, 1995 yılında %11.7, 1999 yılında ise %8.3'e gerilemiştir.[128]

[126] DİSK-AR, **AB Sürecinde İşçi Sınıfının Durumu Ekonomik ve Sosyal Göstergeler**, 2005, Yayın No:52, s.25.
[127] Urhan**, a.g.e**., s.191.
[128] Petrol-İş, **Petrol-İş Yıllığı (1997-1999)**, İstanbul, 2000, s.715.

Sendikalaşma oranlarının düşüşü, ülkemiz ekonomik, sosyal, siyasi yapısı ile yakından ilgilidir.

Küreselleşmenin, Türkiye ekonomisini 1980 yılından başlayarak etkilediği bilinmektedir. Küreselleşme, ulusal ekonominin dünya piyasalarıyla entegre olması şeklinde tanımlanabilir, beraberinde emek piyasalarının esnekleştirilmesini de getirmektedir. Küreselleşmede, tek başarı unsuru, sermeyenin karlılığıdır. 1980-1990'lı yıllarda, Türkiye ekonomisi dış pazarlara açılmakta, 24 Ocak kararları bu dönüşümün ilk evresi sayılmaktadır.

Küreselleşme ile sermaye egemenliği artmış, sanayi istihdamı, gelişmiş ülkelerde de düşmüştür. Ülkemizde tarımdan hizmetlere doğru bir geçiş sözkonusudur. Tarım istihdamı görece azalsa da istihdam içindeki ağırlığı yadsınamaz niteliktedir. Ayrıca son yıllarda ücretlilerin istihdam içindeki payı artmakta, ancak ücretlilerin önemli bölümü küçük ölçekli işyerlerinde istihdam edilmektedir.[129] Bu da örgütlenmenin önünde engel oluşturmaktadır.

1990'lı yıllardan itibaren tüm dünyada sendikal hareket krize girmiştir. Krizin nedenleri arasında, küreselleşmeyle birlikte yaşanan işgücünün sektörel ve nitelik itibariyle değişimi, teknolojinin gelişme ve yayılma hızının artışı, kayıtdışı istihdam, işsizlik, esnek üretim sistemlerinin uygulanması, part-time, evde çalışma, geçici gibi esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaşması yer almaktadır. İstihdamın yapısındaki değişim sendikaları olumsuz etkilemektedir.

İstihdamın sektörel dağılımına bakarsak, 1980 yılından günümüze hizmetler sektörü oranlarının sürekli arttığı görülmektedir. 1980 yılında %32 iken, 2000 yılında %40,1'e yükselmiştir. Tarım istihdamı azalmış, 1980 yılında %55,8, 2000 yılında %36,1'e gerilemiştir. Sanayi sektöründe ise çok yavaş bir artış gözlenmiştir. 1980'de %12,2, 2000'de %17,7'dir. 2005 yılında ise istihdamın sektörel dağılımı tarım, sanayi, inşaat, hizmetler için sırasıyla, %29.5, %19.4, %5.3, %45.8'dir.[130] Hizmetler sektörünün istihdamdaki ağırlığı, yeni bir işçi kitlesi yaratmıştır.

[129] Urhan, **a.g.e**., s.196.
[130] http://www.hazine.gov.tr/stat/e-gosterge.htm (27.03.2006)

Teknolojik gelişme, üretim sürecinde, işgücünün yapısında, işyeri organizasyonunda değişime neden olmuştur.[131] İşgücünün niteliğinde de değişim yaşanmış, mavi yakalı dediğimiz vasıfsız işçilerin yerini bilgi işçisi almıştır. Teknolojik gelişme ile çok daha az sayıda işçi ile üretim gerçekleştirilmektedir. Bu da beraberinde işsizliği getirmektedir. Ekonomik ve sosyal yaşamdaki olumsuz değişimin yanısıra yasal düzenlemeler de işçi sınıfı aleyhine değişmiştir.

4.1. 1980 SONRASI ÇALIŞMA HAYATININ YASAL ÇERÇEVESİ

1982 Anayasası, içerdiği hükümler ile demokrasiden uzak, sınırlamaların temel alındığı bir Anayasadır, 1961 Anayasası ile verilen sendikal haklar, 1982 Anayasası ile geri alınmıştır. Sendikal haklar, Anayasa'da ayrıntılı şekilde düzenlenmiş, sendikaların siyasal faaliyetleri kesin bir biçimde yasaklanmıştır.

Kenan Evren, "1982 Anayasası'nı Devlet Adına Tanıtma Programı" çerçevesinde 30 Ekim 1982 tarihinde Adana'da yaptığı konuşmasının sendikal faaliyetlere ilişkin bölümünde şu sözlere yer vermiştir.[132]

"*Sendikalar siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar. Çünkü o sendikadır. Siyasi parti değildir.Sendika, dünyanın her yerinde aynı şekilde tarif edilir. Sendika demek, çalışanların çalışma faaliyet ve ilişkilerinde, iktisadi ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak üzere kurulmuş bir teşekküldür. Sendikalar, iktidara gelmek için kurulmuş bir siyasi parti değildir. Herkesin olduğu gibi, işçi vatandaşlarımız da siyasi haklarını kullanmak istedikleri zaman, ya tek başlarına hareket ederler veya bir siyasi partiye üye olurlar. Buna engel olacak hiçbir hüküm yoktur Anayasada. Herkes istediği partiye girebilir. Bir sendikanın siyaset yapması, günümüzde, o sendikanın ideolojik faaliyetlere geçmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Maalesef böyle oluyor. Sendika üyelerinin ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak başka şeydir, ideolojik faaliyet ve siyaset yapmak başka şeydir vatandaşlarım.*

[131] Lastik-İş, **a.g.r.**, s.76.
[132] http://www.belgenet.com/12eylul/evren_311082-1.html (15.03.2006)

Biz sağlam ve istikrarlı bir toplum ve devlet düzenine muhtacız. Kimin kim olduğunu, kim olmadığını bilmek mecburiyetindeyiz. Ya siyasi partidir, bu takdirde siyasetle uğraşması tabiidir, veyahut siyasi parti değildir, o zaman da siyasetle uğraşamaz. Gayesi ne ise o gaye ve maksat için faaliyette bulunabilir. Derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla da bu amaçla ortak hareket edemezler. Çünkü onlar da sendika değil dernektir, vakıftır, meslek kuruluşudur. Hepsinin kendine göre vazifesi vardır."

Anayasanın sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler başlığı altında, sendika kurma hakkı (md. 51), sendikal faaliyet (md. 52), toplu iş sözleşmesi hakkı (md. 53), grev ve lokavt hakkı (md. 54) düzenlenmiştir. Sendikaların serbestçe kurulma ilkesi korunmuş, üyelik ve üyelikten ayrılmanın isteğe bağlı olduğu belirtilmiştir. 1961 Anayasasından farklı olarak, işçi sendika ve üst kuruluşlarına yönetici olabilmek için en az 10 yıl bilfiil işçi olarak çalışmış olma şartı getirilmiştir.

Anayasada, "İşyerinde sendikal faaliyette bulunmak, o işyerinde çalışmamayı haklı göstermez" ifadesi yer almaktadır. "Sendikalar üzerindeki devletin idari ve mali denetimi ile gelir ve giderleri, üye aidatının sendikaya ödenme şekli kanunla düzenlenir." Daha önce, sendikalar üzerinde devletin idari ve mali denetimi bulunmamaktaydı. "Sendikalar gelirlerini amaçları dışında kullanamazlar. Tüm gelirlerini devlet bankalarında muhafaza ederler". Bu madde, istismarı önlemeye yöneliktir, sendikalar işçilerin mücadele örgütleri olduğundan gelirlerini bu yönde kullanmaları gerekmektedir. Ancak, 23.7.1995'te yapılan değişiklik ile, sendikaların devletçe denetlenme zorunluluğu ortadan kalkmış, aynı şekilde sendikaların gelirlerini devlet bankalarında muhafaza edilmesi, Anayasal bir zorunluluk olmaktan çıkarılmıştır.

İhtilal Anayasasında grev ve lokavt, ancak toplu iş sözleşmesi yapılırken taraflar arasında anlaşmazlık çıkarsa uygulanabilecektir. Bu yönüyle, 1961 Anayasasından farklılaşmaktadır. "Grev esnasında, greve katılan işçilerin ve sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddi zarardan sendika sorumlu olacaktır". İfadesi Anayasada yeralmaktadır. Siyasi amaçlı grev, genel grev, işyeri işgali gibi baskı unsurları kullanılamayacaktır.

5.5.1983 tarihinde Milli Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen, 7.5.1983 tarihinde yayımlanan 2821 sayılı Yasa, 5018 ve 274 sayılı yasalardan sonra gelen üçüncü sendikalar yasasıdır. 2821 sayılı Yasa, sendikal örgütlenme açısından hak ve özgürlükleri daraltan bir kanundur. Bugüne kadar Sendikalar Kanununda çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Ancak, yasaklayıcı bir anlayışla hazırlanan Anayasa ekseninde, sendikal sorunların aşılmasının halen kolay olamayacağını söyleyebiliriz. Sendikal örgütlenmeye ve faaliyetlere ilişkin kurallar, sendika özgürlüğünün önünü açmak yerine kötüye kullanımı önlemeye yöneliktir. Yani, özgürlüğün kötüye kullanılacağı göz önüne alınmıştır.

2821 sayılı Sendikalar Kanunu altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, amaç ve tanımlara yer verilmektedir. İkinci bölüm, üyelik başlığını taşımaktadır. Yasanın üçüncü bölümü, sendikaların faaliyetine ayrılmıştır. Devletin sendikalar üzerindeki idari ve mali denetimi de, 2821 sayılı Yasanın beşinci bölümünü oluşturmaktadır. Son bölümde, sendika faaliyetlerinin durdurulması ve sona ermesi yer almaktadır.

2821 sayılı kanunda, 274 sayılı yasadan farklı olarak, sendikaların kuruluşunda örgütlenme düzeyi olarak işkolu esası getirilmiş, sendikaların Türkiye çapında faaliyette bulunmak amacı ile kurulabileceğini, bir işkolunda birden fazla sendika kurulabileceğini açıkça hükme bağlamıştır. (md.3) Meslek ve işyeri esasına göre sendika kurulamayacaktır.

Yasa, sendika tüzüklerinin Cumhuriyet'in Anayasa'da belirlenen niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı olamayacağını öngörmüş, tüzüğün yasalara aykırı olması halinde, idarenin sendika faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için İş Mahkemesine başvurabileceğini belirtmiştir.[133] (md.6)

2821 sayılı yasanın 60.maddesinde, 28 işkolu belirtilmiştir. 28 işkolunun olması güçlü sendikacılığın önündeki bir engel olarak nitelendirilebilir. 22. maddede üyeliğin noter onayı ile geçerli olduğu belirtilmiştir. 274 sayılı yasa döneminde gerçek üyeliğin saptanmasında zorluklar yaşandığı için bu yola başvurulmuştur.

[133] Metin Kutal," 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu", **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, Cilt:2, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, 1998, s.17.

Ancak noter şartının, sendikaya üye olma ve üyelikten ayrılma konusunda serbestlik ilkesini, ihlal ettiği söylenebilmektedir.

Ayrıca, madde 21'de kimlerin sendika üyesi olamayacağı belirtilmiştir. 3449 ve 4201 sayılı Yasalarla bu yasaklamaların büyük bölümü kaldırılmıştır. 2821 sayılı Yasa, sendika üyeliğine (md.31), sendika temsilciliğine (md.30), ve yöneticiliğine (md.29) güvence getirmiştir. İşçiler sendikaya üye olmaları nedeniyle farklı bir işleme tabi tutulamayacak, bu hükme aykırı hareket edildiği takdirde, işçiye bir yıllık ücret tutarından az olmayan tazminat ödeme zorunluluğu getirilmiştir.

Sendikalar Kanununun, 5.maddesinde kuruculardа aranan nitelikler, "Türk vatandaşı olmak" ve "Türkçe okur-yazar olmak" şeklinde düzenlenmiştir. Türkiye'de çalışan yabancı uyruklu kişiler, sendika kurucusu olamamakta ve genel kurul dışında sendika zorunlu organlarına seçilememektedir. Bu ayrımcılık, Anayasamıza, Avrupa Sosyal Şartı (ASŞ) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (UÇÖ) sözleşmelerine aykırılık teşkil etmektedir. Anayasamızın 51. maddesine göre, "temel hak ve hürriyetler yabancılar için milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlandırılabilir." Anayasa hükmü gereğince kurucular için vatandaşlık koşulu, uluslararası hukuk ve ulusalüstü hukuk bakımından ele alınmalıdır.

Yasa, işyerinde yetkili sendikaya, check-off'tan yararlanma ve işyerinde temsilci bulundurma hakkı tanıdığından örgütlü sendikanın güçlenmesine olanak tanımıştır.[134] İşyerinde işçilerin temsili, dilek ve şikayetlerin çözüme bağlanması yetkisi, sendika mevzuatında işyeri sendika temsilcilerine tanınmıştır.(md.35)Yasa, sendika işçi temsilciliğine yervermemiş, yalnızca işyeri sendika temsilciğini yeterli görmüştür.

Anayasanın 52. maddesinde sendikalar için getirilen geniş kapsamlı siyaset yasağı 2821 sayılı Yasanın 37. maddesinde yinelenmiş, III. ve IV. Fıkralarda sendika yöneticileri ve organlarda görevli olanlar için bazı "siyasal katılma yasakları"

[134] Betül Urhan, "Türkiye'de Sendikaların Yetki Tespitinden Kaynaklanan Örgütlenme Sorunları", http://www.sendikanet.org/tr/modules/news/print.php?storyid=160 (02.04.2006)

getirilmiştir.[135] Ancak, 1995 yılında 4121 sayılı Yasa ile Anayasa'da yapılan değişiklikler sırasında, 52. madde bütünü ile yürürlükten kaldırılmıştır, hangi tür siyasal faaliyetlerin yapılamayacağı yasaya getirilecek açıklamalarda yasakoyucular tarafından serbestçe belirlenebilecektir.[136]

Sendikalar Kanuna göre, konfederasyonlar, tüzel kişilik olarak genel hükümlere göre sahip oldukları yetkiler dışında üyelerine ve mirasçılarına adli yardımda bulunma, yasal ve uluslararası anlaşmalar uyarınca oluşturulan kurullara temsilci gönderme, eğitim, araştırma ve sosyal tesisler kurma, sosyal güvenliğe yönelik sandıkların kurulmasına katkıda bulunma, kooperatiflerin kurulmasına katkıda bulunma, sınai ve iktisadi kuruluşlara yatırım yapma gibi faaliyetlerde bulunabilecektir.

2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası'nda yer alan düzenlemeler, sosyal tarafların karar verme yetkilerini büyük oranda kısıtlamaktadır. Yasanın 12. maddesinde, toplu iş sözleşmesi yapacak sendikanın belirlenmesinde, sendikanın kurulu bulunduğu işkolunda çalışan işçilerin en az %10'unu (tarım ve ormancılık, avcılık ve balıkçılık hariç) ve toplu iş sözleşmesi kapsamına girecek işyeri ve işyerlerinin her birinde çalışan işçilerin yarıdan fazlasını üye kaydetme koşulu belirtilmiştir. Bu koşulları taşıyan sendika, toplu iş sözleşmesi bağıtlayabilmektedir. 275 Sayılı Yasada ise, yetki şartı olarak, sözleşmenin yapılacağı işyerinde çalışan işçilerin çoğunluğunu üye kaydetmek yeterli görülmüştü.[137]

Ayrıca, grev ve lokavt ertelemelerinde, erteleme süresinin sonunda taraflar arasında anlaşma sağlanamazsa, Çalışma Bakanlığının uyuşmazlığın çözümü için Yüksek Hakem Kuruluna başvuracağı 34. madde'de dile getirilmiştir. Birçok durumda zorunlu hakem öngörülerek, serbest toplu pazarlık alanı daraltılmıştır.

---

[135] Fevzi Şahlanan, **Sendikalar Hukuku**, İstanbul: 1995, s.255.
[136] Kutal, "2821 Sayılı Sendikalar Kanunu**", a.g.e.**, s.18.
[137] Fevzi Şahlanan, **Toplu İş Sözleşmesi**, İstanbul, 1992, s.51.

1997 yılındaki Anayasaya Uyum Yasalarına kadar olan süreçte, sendikalara getirilen geniş kapsamlı siyasi faaliyet yasakları, toplu sözleşme ve grev hakkı önündeki engeller ile sendikalaşmanın kapsamının daraltıldığı söylenebilir.[138]

1980 öncesi yapıya tepki olarak yeni yasal, siyasi, ekonomik yapı oluşturulmak istenmiştir. Bunlara bağlı olarak sendikal düzen oluşturulmuştur. 1961 Anayasası'nda ve 274 ve 275 sayılı yasalarda yer alan özgürlükçü düzenlemelerin zaman zaman kötüye kullanıldığı düşünülerek yasak ve sınırlamaların yeraldığı ihtilal Anayasası ve sendikal yaşamı düzenleyen yasalar kabul edilmiştir.

Bazı sendikalar ve bu sendikaların faaliyetleri 1982 Anayasası, 2821 sayılı SK ve 2822 sayılı TİSGLK ile getirilen yasakların ve sınırlamaların bir anlamda sebebi olarak görülebilir. İdeolojik kökenli olarak görülen sendikaların faaliyetleri terör eylemleriyle ilişkilendirilmiş, baskı döneminin sebebi olarak görülmüştür. İşçi sınıfının çıkarlarını savunan, devlet ve sermaye kesimi ile uzlaşmacı bir tavır izlemeyen sendikaların, sendikal yaşama ilişkin yasakların getirilmesinde etkili olduğu söylenebilir.

4.2. 1980 SONRASI SİYASAL YAŞAM

Dönemin siyasi rejiminin, iktidar partisinin ideolojisi ve politikalarının ülkedeki sendikal yapıyı etkilediğini söyleyebiliriz. 1980 sonrası dönemin, "sosyal demokrat sendikacılık hareketi" açısından da, bir gerileme dönemi olduğu bilinmektedir. Bunun başta gelen nedeni olarak, siyasi partilerin kapatılması söylenebilir.

80'li yıllardan günümüze sendikacıların siyasi partilerde yeraldığını görmekteyiz. Bu dönemde, Hava-İş Genel Başkanı İbrahim Öztürk 1987 seçimlerinde, Deniz Ulaş-İş Genel Başkanı, Türk-İş Genel Sekreteri Emin Kul 1991 seçimlerinde ve sonrasında ANAP'tan milletvekili olmuştur.[139] Geçmiş dönemlerde sosyal demokrat hareketin önderleri arasında yer almış bazı sendika liderlerinin

[138] Mahiroğulları**, a.g.e**, s.172.
[139] Işıklı, **a.g.m**, s.14

sergiledikleri bu türden tutumların da, hareketin zayıflamasında etkili olmadığı düşünülemez.

1990 yılında Halkın Emek Partisi (HEP)'nin kurucuları arasında DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk ve Genel Sekreteri Fehmi Işıklar da bulunmaktaydı. 1991 yılında başlayan Doğru Yol Partisi-Sosyal Demokrat Halk Partisi (DYP-SHP) iktidarının 22 Kasım 1992 tarihinde bazı UÇÖ sözleşmelerinin onaylanmasını sağlaması, sendikalar açısından önem taşıyan bir adım oluşturmuştur.[140] Bu dönemde DİSK'in SHP ile yakın ilişkiler geliştirdiği bilinmektedir.[141]

24 Aralık 1995 seçimleri geldiğinde Hak-İş Genel Başkanının Refah Partisi (RP)'den aday olmasıyla tavrını ortaya koyduğu belirtilebilir. Türk-İş'in tavrı ise seçim öncesinde toplanan Başkanlar Kurulu kararı ile şöyle belirlenmişti:[142]

"Halkımıza verdiği sözleri 4 yıllık Koalisyon Hükümetleri döneminde yerine getirmeyen ve özellikle 5 Nisan İstikrar programı ile işçi sınıfımız ve tüm çalışanlar için yeni ve ciddi sıkıntılar yaratan DYP ve CHP'ye oy verilmemelidir. Laik ve demokratik sosyal hukuk devleti anlayışına ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Misak-ı Milli sınırları içindeki üniter devlet yapısının bütünlüğüne ve bağımsızlığına sahip çıkmayan siyasi partilere oy verilmemelidir. Başkanlar Kurulumuz, işçilerin, memurların, işsizlerin, emeklilerin ve diğer tüm çalışanların oylarını kullanırken, Türk-İş'in önderliğinde 1995 yılında verilen yoğun işçi mücadelelerini de gözönüne alacaklarına ve kendilerinden yana olan siyasi partileri tercih edeceklerine inanmaktadır."

DİSK eski Genel Başkanı Rıdvan Budak da, 24 Aralık seçimleri öncesinde, izleyecekleri tavrı açıklarken "açık bir şekilde hiç bir partiyi desteklememe kararı" almış ve "bu kararı partilerin programı ve eylemleriyle topluma güven vermedikleri için aldıklarını" ifade etmiştir.[143]

---

[140] Işıklı, **a.g.m**, s.15
[141] Seyfi Öngider, **Kriz ve Sendikal Hareket**, İstanbul: Devinim Yayıncılık, 1994, s.90.
[142] Işıklı, **a.g.m**, s.16.
[143] Işıklı, **a.g.m**, s.16.

Petrol-İş Eski Genel Başkanı Cevdet Selvi, 29 Kasım 1987'de SHP'den milletvekili olmuş, daha sonra da, bu partinin ve onun devamı olan CHP'nin yönetiminde etkin konumunu sürdürmüştür. Bu seçimlerde DİSK eski Genel Başkanı Rıdvan Budak ve Harb-İş şube başkanlarından Bekir Yurdakul, Demokratik Sol Parti (DSP)'den milletvekili olmuşlardır.[144] Budak, daha sonra anlaşmazlığa düştüğünden DSP'den ayrılmıştır.

3 Kasım 2002 seçimlerinde Cevdet Selvi, CHP'den yeniden milletvekili olmuştur. Bu seçimlerde, ayrıca, Oleyis Genel Başkanı Enver Öktem, Harb-İş'teki genel başkanlık görevi daha önce sona ermiş bulunan İzzet Çetin ve Türk-İş ve Yol-İş Genel Başkanı Bayram Meral, CHP'den milletvekili seçilmişlerdir. DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi, CHP ile belirgin bir yakınlık içinde olmasına karşın aday olamamıştır.

AKP'nin de iki sendikacıyı, Hak-İş Genel Sekreteri ve Hizmet-İş Genel Başkanı Hüseyin Tanrıverdi ile Öz Gıda-İş Genel Başkanı Agah Kafkas'ı parlamentoya soktuğu bilinmektedir. Herhangi bir sendikanın bir siyasi parti ile anılması partilerüstü politika ile bağdaşmamaktadır. Sendikacıların siyasette yer alması sendikal harekete ivme getirmemiştir.

4.3. YENİ DÖNEM İŞÇİ HAREKETLERİ

12 Eylül sonrasında, devletin ve işverenlerin tutumu, yasal düzenlemeler işçi hareketlerini azaltmaya yönelik olsa da, 1992 yılına kadar etkili eylemler göze çarpmaktadır. İşçi işveren ilişkilerindeki uyuşmazlıklar artmış, bu durum kamu kesimine de yansımıştır. 1980'li yıllarda sendika-işveren ilişkileri, ekonomik haklar özellikle toplu pazarlıklarla sınırlı kalmıştır.

1984 yılından sonra Hak-İş ve Misk tekrar faaliyete geçmiş, sayıca az da olsa işçi hareketleri görülmüştür. DİSK'in bağlı olduğu sendikalara üye olan işçiler Türk-İş ve bağımsız sendikalarda örgütlenmişlerdir. 1987-1992 yılları arasında, grevlerde

[144] Işıklı, **Gerçek Örgütlenme Sendikacılık**, s.111.

görece yoğunluk yaşanmıştır. Bunun bir nedeni de, 1987-1992 yılları arasında, Türk-İş ve hükümet arasındaki uzlaşmaz tutumdur.

1983 yılında büyük çoğunluğu Lastik-İş üyesi olan işçiler, bağımsız Laspetkim-İş Sendikasını kurmuştur. Laspetkim-İş, 12 Eylül darbesinden sonra kurulup işkolu yetkisi alan ilk sendika olmuştur. 12 Eylül darbesi sonrasındaki ilk grevlerden biri Laspetkim-İş'in örgütlü olduğu Nur Suni Deri fabrikasında gerçekleşmiştir.[145] 9 Aralık 1985 tarihinde başlayan grev 87 gün sürmüş, sendikanın talepleri doğrultusunda sonuçlanmıştır. Laspetkim-İş'in örgütlü olduğu Goodyear, Pirelli ve Brisa lastik fabrikalarındaki grevler, Körfez Savaşını gerekçe gösteren Bakanlar Kurulu tarafından ertelenmiştir. 1980 sonrasında grev yasakları, ertelemeleri artmış, böylece yasaklarla hedeflenene ulaşılmış, grev uygulamaları azalmıştır.

Bağımsız Otomobil-İş Sendikası, Netaş'taki 2650 üyesi ile grev yapmış, Netaş'ta yaşanan grev, 12 Eylül sonrasının ilk büyük grevi olarak nitelendirilebilir. Diğer bir özelliği ise, grev hakkına yönelik kısıtlamaların aşılması yolunda önemli bir adım olarak 89 Yılı Eylemlerini tetiklemiş olmasıdır. 93 gün süren Netaş grevi, taleplerin kabul edilmesi üzerine 18 Şubat 1987 tarihinde sona ermiş ancak grev sona erdikten sonra, sendikaya yönelik baskılar artmıştır.[146] Emekliliği gelmiş olanlardan başlamak üzere işten çıkarmalara gidilmiş, yüzlerce işçi işten atılmıştır. Günümüzde, Netaş'ta örgütlü sendika bulunmamaktadır.

1989 İlkbahar İşçi Eylemleri, 1980 sonrası ortaya çıkan ilk kitlesel eylem olması yönü ile dikkat çekicidir. Kamu kesiminde çalışan 600 bin işçi, toplu sözleşme görüşmelerinde anlaşma sağlanamaması nedeni ile yemek yememe, toplu viziteye çıkma, yalınayak protesto yürüyüşleri gibi eylemler yapmıştır. Bu eylemin sonrasında 137 gün süren Demir-çelik grevi yaşanmıştır. 1987 yılında Seydişehir Alüminyum fabrikası grevi, 6100 işçinin katıldığı 62 gün süren 1980 sonrası dönemin önemli grevleri arasında yeralmaktadır. 1990 yılında, yaklaşık 600 bin işçinin toplu iş sözleşmesi görüşmeleri sürmüş, kamu sektöründe çalışan 300 bin işçi

[145] Lastik-İş, **a.g.r.**, s.122.
[146] http://www.sendikanet.org/tr/modules/news/article.php?storyid=23 (26.03.2006), s.7.

adına yürütülen toplu iş sözleşmelerinde anlaşma sağlanamamış, grev aşamasına gelinmiştir. Kamu kesimindeki işçilerin yaptığı grev ve eylemlere, özel sektördeki sendikalı ve sendikasız işçilerin de ek zam, alacakların ödenmesi, işçi çıkarılmasının durdurulması gibi taleplerle katıldıkları bilinmektedir.

Yıl boyunca yapılan grev ve direnişlere katılan işçi sayısı, yaklaşık 1,5 milyondur. Kamu sözleşmelerinin %140 gibi bir ücret artışıyla sonuçlanmasıyla son bulan Bahar Eylemleri, sermayeyi önlem almaya itmiştir. Başta özel sektör olmak üzere büyük bir işçi kıyımı başlamıştır. Sadece petro-kimya ve lastik işkollarında, Mayıs-Haziran ayları arasında 6 bine yakın işçi işten atılmıştır. Bunlar daha çok harekete önderlik eden işçilerdir.

Rakamlarla 89 yılı eylemlerini şöyle ifade edebiliriz.[147] 89 yılına 13 bin 500 işçi grevde girmiş, 89 yılı en fazla kamu işçisinin greve çıktığı yıl olmuştur. 30 bin 153 kamu işçisi greve çıkmış, bunlardan 21 bin 179'u Türk-İş, 2 bin 209'u Hak-İş, 22 bin 161'i ise, bağımsız sendikalara üye işçilerdir . Çelik-İş üyesi 20 bin demir çelik işçisi, (Karabük ve İskenderun), tarihlerinin ilk grevini 137 gün sürdürmüşlerdir. 1989 yılında 16 bin 372 işçi, greve çıkamadan, toplu iş sözleşmeleri Yüksek Hakem Kurulu'nca bağıtlanmıştır. 1990 yılında Zonguldak Maden Grevi, Türk-İş'e bağlı 42 bin işçi tarafından gerçekleştirilmiş, tüm bölge halkının desteğini almıştır. Bakanlık verilerine göre, 1989 yılında işten çıkan ve çıkarılan toplam işçi sayısı 932.007, 1990'da 1.154.615, 1991 yılında 1.086.477, 1994 yılında ise, rakamlar çok artmış, 1.192.057'ye yükselmiştir.[148]

1990 yılı Aralık ayında toplanan Türk-İş Genel Kurulunda, 1 Mayıs'ın kutlanması karar altına alınmıştır. Türk-İş'in 1 Mayısa bakışı, açısından bu oldukça önemli bir adımdır. Goodyear grevi, 10 Mart 1990'da başlamış ve 154 gün, Pirelli grevi Nisan'da başlamış ve 131 gün, Brisa grevi ise 24 Nisan'da başlamış ve 109 gün sürmüştür.[149] Yalova'da bulunan AKSA tesislerinde örgütlenen Laspetkim-İş, işverenin sendikayı tanımaması üzerine sert bir mücadele yürütmüştür. 600 işçinin ölüm orucuna yattığı fabrikaya giren jandarma birlikleri işçileri zorla dışarı

[147] http://www.sendikanet.org/tr/modules/news/article.php?storyid=23
[148] Petrol-İş, **Petrol-İş Yıllığı (1993-1994)**, s.360.
[149] http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=28,s.17.

çıkarmıştır.[150] Baskılardan yılmayan işçiler sakal bırakma, siyah kurdela bağlama ve vizite eylemleriyle mücadeyi sürdürdüğü belirtilmektedir. İşveren tarafı, sonunda sendikayı tanıdığını açıklamıştır.

Türk-İş'in önderliğini yaptığı, diğer sendikaların da katıldığı 3 Ocak 1991 Genel Grevi, siyasal iradeyi değişime zorlamıştır. Grev ile aynı zamanda çalışanların ücret kayıplarının ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Yasal olmayan bu eyleme, kamuoyu desteği meşruluk kazandırmıştır. Aynı zamanda işçi hareketinde bir inişi simgelemektedir. 1991 sonrasında işçi hareketi etkisizleşmiştir. 1991 yılında, en yüksek reel ücret seviyesine ulaşılmıştır. İşçi eylemlerinin yoğunluğu ile reel ücretlerin yükselişi arasında doğru orantı olduğu göze çarpmaktadır. Sınıf hareketinin yükselişi memurları da harekete geçirmiş, sendika hakkı için eylem yapan eğitim, sağlık ve belediye çalışanlarının mücadelesi 1995 yılında Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu'nu (KESK) doğurmuştur.

1989 bahar eylemlerinden sonra geniş yankı uyandıran işçi eylemlerine rastlanmamaktadır. Sendika ve konfederasyonların yeni dönemde eylembirliği yaptığını söyleyebiliriz. 1992 yılında 12 yıl aradan sonra DİSK yeniden faaliyetlerine başlamıştır. Yeni çalışma döneminin ilk mitingi olan "Demokrasi Mitingi" 26 Eylül 1992 tarihinde Kocaeli'de yapılmıştır. DİSK'in 80'den önceki son mitinginin yapıldığı Kocaeli yine DİSK'in demokrasi taleplerini dile getirdiği bir alan olmuştur.

1992 yılında, 1 Mayıs ülkemizin üç işçi konfederasyonun (Türk-iş, Hak-İş ve DİSK) işbirliğiyle Ankara'da düzenlenen ortak bir kapalı salon toplantısıyla kutlanmıştır. 29 Kasım 1993 yılında bazı demokratik kitle örgütlerinin de dahil olduğu "Demokrasi Platformunu" oluşturmuşlardır. 1993 yılında, Türk-İş İstanbul'da Abide-i Hürriyet meydanında, DİSK Pendik'te, ayrı ayrı toplantı düzenleyerek bölünmüşlerdir.

DİSK üyesi bir sendikanın 12 Eylül sonrasındaki ilk grevi 15 Ocak 1993 tarihinde Pen Otel'de başlamıştır. DİSK, 12 Eylül sonrasının ilk 1 Mayıs mitingini

[150] Lastik-İş **, a.g.r.**, s.136.

İstanbul Pendik Meydanı'nda Kamu Çalışanları Sendikaları Platformu, meslek odaları ve çeşitli kitle örgütlerinin katılımıyla gerçekleştirmiştir.

DİSK yeni dönemde de toplumsal, sosyal sorunlara seyirci kalmamıştır. Yaygınlaşan işsizlik ve işten çıkarmalar nedeniyle 16 Mayıs 1993 tarihinde Adana'da bir miting düzenlemiştir. "İşten Çıkarmalara ve Taşeronlaşmaya Karşı Yaşasın Sendika, Yaşasın Emek" başlığıyla yapılan miting, uzun yıllar sonra Adana'da yapılan en büyük işçi mitingi olarak değerlendirilmiştir. Devrimci Sağlık-İş'e üye oldukları için işten çıkarılan Florance Nightingale Hastanesi çalışanları 13 Aralık 1993 tarihinden itibaren direnişe geçmiştir. Direniş, sendikal baskılara karşı tepki niteliği taşımaktadır. 1994 yılında özelleştirme politikalarının tartışıldığı bir ortamda toplumun sağlıklı bilgiye kavuşturulması için DİSK tarafından "Özelleştirme, Uluslararası Örnekler ve Türkiye" başlıklı panel düzenlenmiştir.

Demokrasi Platformu Başkanlar Kurulu, 5 Ekim 1994 tarihinde toplanarak Hükümetin getirdiği yeni yasa tasarıları hakkında ortak mücadele kararı alarak, Demokrasi Platformu adına üç işçi sendikaları konfederasyonu başkanı, TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk ile görüşerek 1995 Bütçe tasarısındaki işçi sınıfı aleyhine maddelerin geri çekilmesini istemişlerdir.

DİSK, Türk-İş ve kamu çalışanları sendikalarının birlikte düzenlediği "Demokratik ve Ekonomik Haklarımıza Sahip Çıkma Yürüyüş ve Mitingi" 17 Aralık 1994 tarihinde Samsun'da yapılmıştır. Valiliğin kamu çalışanları sendikalarına karşı aldığı tutumu protesto etmek amacıyla mitingde beyaz pankartlar taşınmıştır. DİSK Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ü anma etkinlikleri çerçevesinde 21 Aralık'ta Mecidiyeköy Kültür Merkezi'nde "Sendikal Hareket Nereye Gidiyor?" paneli düzenlenmiştir.

1995 yılı, yüksek enflasyon koşullarında, kamu kesimi işçilerinin grev ve gösterilerine sahne olmuştur. Sosyal Sigortalar Yasası'nda değişiklik yaparak emeklilik yaşının yükseltilmesi yönündeki girişimleri protesto etmek için DİSK ve KESK'in ortak mücadelesi ile İstanbul'dan Ankara'ya "Mezarda Emekliliğe Hayır Yürüyüşü" düzenlenmiştir.

1 Eylül 1996 Dünya Barış Günü nedeniyle, Mecidiyeköy Kültür Merkezi'nde "Barış ve İşçi Sınıfı" konulu bir panel düzenlenmiştir. 22 Aralık 1996 tarihinde Kocaeli'de Susurluk Kazasını protesto amaçlı "Özgürlükçü Demokratik Türkiye" için miting yapılmış, 30 binin üzerinde kişinin katıldığı kitlesel bir eylem özelliği taşımaktadır.[151] Birbiri ardına ortaya çıkan devlet içindeki çeteler, iktidarın desteğiyle artan gerici hareketler, emekçilerin haklarına yönelik baskıları, iktidarı protesto etmek amacıyla düzenlenen miting geniş yankı yaratmıştır.

1997 yılında DİSK, Türk-İş, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) Genel Başkanlarının oluşturduğu Sivil İnsiyatif, Refah-Yol hükümetine yarattığı huzursuzluk ve bunalımdan dolayı hükümetten çekil çağrısı yapmıştır.[152] DİSK Yönetim Kurulu 16 Şubat 1999 tarihli mektubuyla Sivil İnsiyatif'ten çekilmiştir.

1999 yılında grup toplu iş sözleşmelerindeki uyuşmazlık nedeniyle, Tekstil Sendikası 12 Ocak günü grev kararı almıştır. 2000 yılında Lastik-İş sendikasının örgütlü olduğu Goodyear, Pirelli ve Lassa'da süren toplu iş sözleşmelerinde anlaşma sağlanamayınca 3 bin işçi greve başlamıştır. Ancak, milli güvenlik gerekçe gösterilerek 60 gün ertelenmiştir.[153] İşbaşı yapan işçiler, işe giriş ve çıkışlarda kitlesel eylemlerle tepkilerini göstermişlerdir.[154]

2000'li yıllarda grev sayıları belirgin şekilde düşmüştür. Bkz. (Tablo 11) DİSK'e bağlı Otel Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası'nın (OLEYIS), 8 Haziran itibariyle Hilton İzmir'de başlattığı grev uygulaması 22 Ağustos 2005 tarihinde sona ermiştir. İşveren, örgütlülüğü bitirme amacına ulaşmak için, kapsam dışı olan yöneticileri, güvenlik görevlilerini, stajyerleri ve greve katılmayan az sayıdaki işçi ile birlikte bunların aile fertlerinin otelde konaklamalarını sağlamış, hizmet üretiminde çalıştırılmaları yoluna gitmiştir. Grev sonucunda, taraflararasında bağıtlanan sözleşme çerçevesinde aşağıdaki haklar kazanılmıştır.

---

[151] DİSK, **10. Genel Kurul Çalışma Raporu 1996-1997**, Yayın No:21, İstanbul:1997, s.227.
[152] DİSK, **a.g.r**, s.178.
[153] DİSK, **11. Genel Kurul Çalışma Raporu 1997-2000,** Yayın No:30, İstanbul:2000, s.169.
[154] DİSK, **a.g.r.**, s.169.

"0 -750 YTL arası ücret alanlara %15, 751 -900 YTL arası %11, 901 YTL ve üzeri ücret alanlara ise %7 zam yapılmıştır. Yılda 4 maaş ikramiye ödenmektedir. Sosyal yardım yıllık 1.314 YTL'ye yükseltilmiştir. Ayrıca personelin ulaşım giderleri karşılanmaktadır. 31.12.2007'de tarihine kadar geçerli olan sözleşmede ikinci ve üçüncü yıl artışları Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nca öngörülecek enflasyon oranına göre tespit edilecek olup, bu artış %8 ile sınırlı kalacaktır." Sözleşme sonucunda elde edilen haklar, günümüz toplu iş sözleşmeleri koşulları hakkında fikir vermektedir.

Son yıllardaki 1 Mayıslar, tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de neoliberal küreselleşme karşıtı hareketlerle örtüşen bir niteliğe bürünmüş, 2003 yılı 1 Mayıs kutlamalarında, Amerika'nın Irak'a saldırısına karşı uyanan tepkiler önemli bir yer tutmuştur.[155] DİSK, KESK ve Türk-İş üyesi işçi ve sendikacılar, çeşitli sivil toplum örgütü ve parti temsilcilerinin katılımı ile 1 Mayıs 2006 Kadıköy'de kutlanmıştır. 80 öncesi dönemde 600 bin kişinin kutladığı 1 Mayıs'ı, 2006 yılında 50 bin işçi ve emekçi kutlamıştır.

Tüm dünyada ve Türkiye'de sendikaların etkinliklerinin azalışına paralel olarak 1992 yılından günümüze DİSK'in etkinliği de azalmıştır. DİSK'in politikaları 1980 öncesi dönemden büyük farklılık göstermemektedir. Ancak toplumsal, ekonomik, siyasi konjonktürün etkisi ile DİSK'in politikalarını uygulayamadığını söyleyebiliriz. Değişen işçi profilinin sendikaların toplumsal anlamda kabul görmemesinde etkili olduğu söylenebilir.

[155] Işıklı, **a.g.e.,**, s.179.

Tablo 11: 1996'dan Günümüze Grev Uygulamaları

YILLAR	SEKTÖR	GREV SAYISI	İŞYERİ SAYISI	GREVE KATILAN İŞÇİ SAYISI	KAYBOLAN İŞGÜNÜ SAYISI
1996	Kamu	7	26	3.434	79.251
	Özel	31	32	2.027	195.071
	Toplam	38	58	5.461	274.322
1997	Kamu	3	16	3.362	60.061
	Özel	34	41	3.683	121.852
	Toplam	37	57	7.045	181.913
1998	Kamu	7	40	4.111	60.035
	Özel	37	78	7.371	222.603
	Toplam	44	118	11.482	282.638
1999	Kamu	2	3	67	1.917
	Özel	32	53	3.196	227.908
	Toplam	34	56	3.263	229.825
2000	Kamu	19	187	11.879	132.990
	Özel	33	46	6.826	235.485
	Toplam	52	233	18.705	368.475
2001	Kamu	4	14	737	18.617
	Özel	31	52	9.174	267.398
	Toplam	35	66	9.911	286.015
2002	Kamu	8	37	2.735	15.450
	Özel	19	25	1.883	28.435
	Toplam	27	62	4.618	43.885
2003	Kamu	2	3	8	184
	Özel	21	27	1.527	144.588
	Toplam	23	30	1.535	144.772
2004	Kamu	1	3	283	1.981
	Özel	29	44	3.274	91.180
	Toplam	30	47	3.557	93.161
2005	Kamu	1	12	437	874
	Özel	33	45	3.092	175.950
	Toplam	34	57	3.529	176.824

Kaynak: http://www.calisma.gov.tr/istatistik/cgm/yillar_resmi_grev.htm/ 07.03.2006

Tablo 12: Yıllara Göre Toplu İş Sözleşmeleri

Yıllar	Akdedilen Sözleşme Sayısı	İşyeri Sayısı	İşçi Sayısı
1989	2,725	10,329	829,341
1990	1,954	11,399	483,852
1991	5,030	13,169	1,089,549
1992	1,783	9,537	450,906
1993	3,809	16,699	1,068,289
1994	1,513	6,770	227,880
1995	2,357	11,274	765,928
1996	1,871	10,290	515,840
1997	2,056	12,966	841,518
1998	1,867	7,047	219,434
1999	2,286	12,373	828,458
2000	1,646	6,844	208,595
2001	4,454	14,211	775,478
2002	1,773	7,453	255,059
2003	1,607	7,806	629,240
2004	1,479	7,913	325,189
2005	1,134	6,818	259,295

Kaynak: http://www.calisma.gov.tr/istatistik/cgm/yillar_tis.htm (07.03.2006)

Günümüzde, Türkiye'de toplu iş sözleşmelerinden yararlananların oranı %10'un altında iken, ulusal düzeyde TİS bağıtlanan Belçika, Finlandiya gibi ülkelerde bu oran % 100' e yakındır.[156] Bu oranın düşük olmasında yasal ve yönetsel engellerin etkisi bulunmaktadır. İşkolundaki işçilerin %10'unu ve işyerindeki işçilerin yarıdan fazlasının temsil eden bir sendika toplu iş sözleşmesi yapabilmektedir. Tablo 12'ye göre, 1989 yılında 829.341 işçi toplu iş sözleşmesinden yararlanırken bu sayı 2005 yılında 259.295'e gerilemiştir. 1991 ve 1993 yıllarında toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi sayısı 1 milyona ulaşmıştır.

5. DİSK'İN YENİDEN FAALİYETLERİNE BAŞLAMASI VE YAPILANMA

Ceza Kanununun 141. ve 142. maddelerinin iptal edilmesi üzerine, 1991 yılı Temmuz ayında Askeri Yargıtay'ın verdiği beraat kararıyla DİSK yeniden faaliyete geçmiştir. DİSK'in dava sürecinin 1986 yılında sona erdiği bilinmektedir.

[156] DİSK-AR, **AB sürecinde İşçi Sınıfının Durumu Ekonomik ve Sosyal Göstergeler**, Yayın No:52, Ankara: Kasım 2005, s.55.

Dava sürecinin bir yönü, tutuklu bulunanların faaliyetleri, diğer yönü ise, yurtiçi ve yurtdışında süren dayanışma mücadelesidir. Tutuklu bulunanlar için süreç soruşturma, işkence, mahkeme, ortak tutum ve savunma aşamalarından geçmiş, ardından serbest kalındıktan sonra yaşamı idame ettirme, siyasette yer alma şeklinde olmuştur.[157] Dayanışma eylemleri ise, yurtiçinde sendikaların yeniden örgütlenmesi, Türk-İş içinde toparlanma girişimleri, yardım kampanyalarının yürütülmesi biçiminde sürmüştür. Bu dönemin çok fazla bilinmeyen yanı ise yurtdışı dayanışma çalışmalarıdır. Başta, ICFTU ve ETUC olmak üzere Avrupa'nın güçlü sendikal örgütleri, DİSK'e destek vermişlerdir.[158]

DİSK, işçi sınıfı mücadelesini yalnızca ekonomik, sosyal haklarla sınırlı görmemekte, barış, demokrasi, özgürlük temel hedefleri arasında yeralmaktadır. Asgari ücretin insanca yaşam düzeyine çıkarılması, ev kadınlarının, emeklilerin ve tüm dışlananların yaşam koşullarının iyileştirilmesi kısacası demokratikleşme ve sosyal adalet için mücadele etmektedir.

DİSK'in II. Dönem Genel Başkanlarından Kemal Nebioğlu, DİSK açılırken bazı sendikaların kendilerine vakıf kurun, önerisinde bulunduklarını, oysa, DİSK'in hala bir işlevi olduğunu, DİSK'in yerini doldurabilecek bir sendika olsaydı, belki vakıf fikrinin düşünülebileceğini, sınıf sendikacılığını sürdürdüklerini, sendikal mücadeleyi ekonomik, siyasal, ideolojik mücadele olarak bir bütün şeklinde gördüklerini belirtmiştir. DİSK'e ihtiyaç olduğunu, Türk-İş üzerindeki ölü toprağını DİSK'in silkeleyeceğini belirten Nebioğlu, 1992 yılında 150 bin üyeye ulaştıklarını, 1994 için hedeflerinin 300 bin üye olduğunu dile getirmiştir.[159]

Mevcut koşullarda, DİSK'in görevleri süren yöneticilerinin dışında hiçbir üyesi bulunmamaktaydı. Malvarlığı, nakit varlığı iade edilmesine rağmen, üyelikleri geri verilmeyen DİSK, yeni kurulmuş bir konfederasyon gibi çalışma hayatında

[157] Ergün İşeri, "**39 Yıl: Üç Perdelik Disk Tarihi**", http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=4905 (15.03.2006), s.4.
[158] İşeri, "**39 Yıl: Üç Perdelik Disk Tarihi**", s.4.
[159] Tokol, **a.g.e.**, s.252.

yeralmıştır. Yeniden açıldığında 19 bin üyesi olan DİSK, 94 yılında 330 bin üyeye ulaşmıştır.[160]

Yeni başlayan dönemin bir başka özelliği ise, diğer konfederasyonlarla yakınlaşma ve eylem birliği arayışı olmuştur. İlk kez üç konfederasyon Türk-İş, DİSK ve Hak-İş 1 Mayıs'ı birlikte kutlamıştır.

1992 yıllarında, "DİSK misyonunu tamamladı, diğer konfederasyonlarla kendisini ayıran çizgi belirsizleşti, dolayısıyla DİSK, Türk-İş ile birleşmelidir" görüşü dile getirilmiştir. Günümüzde de güçlü sendikal örgütlenme ve yeni sendikal stratejiler arasında yer alan sendikal birleşmeler için, Lastik-İş İdari, Mali İşler ve Uluslararası İlişkiler Daireleri Müdürü Kemal Özkan, aynı şekilde düşünmeyen örgütlerin bir araya gelmesinin zor olduğunu, temel prensiplerde birleşilmesi gerektiğini, Emek Platformunda dahi ortak görüşlere varmanın zor olduğu bir ortamda, Türk-İş ile birleşmenin sözkonusu olmadığını belirtmiş, güçlü sendikacılığı sendika çoğulculuğunun getirmeyeceğini dile getirmiştir.[161]

12 Eylül sonrasının ilk Ören toplantısı, 20-26 Haziran 1992 tarihlerinde yapılmış ve DİSK'in yeni politikaları, izleyeceği yol tartışılmıştır. Tartışılan sorunlara ilişkin kararlar, daha sonra "Ören Kararları" olarak yayınlanmıştır. DİSK'in 1992 yılı sonrasında sınıf ve kitle sendikacılığından uzaklaştığı, sosyalist görüşü paylaşanlarca savunulmaktadır. DİSK'in çağdaş sendikacılık anlayışı, ilk kez Ören Toplantısında şu sözlerle dile getirilmiştir. "Bugün farklı dünya ve ülke koşullarında yeniden örgütleniyoruz. Değişen yeni durumlar karşısında eski kavramları yeniden ele alıp programlı bir şekilde yeniden tartışmalıyız, yeni yaklaşımlar ortaya koymalıyız."[162] "12 yılda çok şey değişti, bizim kongremize TİSK Genel Başkanı Refik Baydur geldi. Biz de önümüzdeki günlerde TİSK'i ve genel başkanını ziyarete gideceğiz. Artık sorunları kavga ile değil, daha çok masada çözeceğiz.[163] " sözleri DİSK'in sermaye kesimi ile yakınlaşmasının ve uzlaşmacı tavrının en büyük kanıtı olarak gösterilmektedir. DİSK'in bu tavrı, Türk-İş

[160] DİSK, **9. Genel Kurul Çalışma Raporu**, s.169.
[161] Kemal Özkan ile 22.04.2006 tarihinde yapılan görüşmeden aktarılmıştır.
[162] İşçi Hareketi Gazetesi, **a.g.e**, s.35.
[163] İşçi Hareketi Gazetesi, **a.g.e.**, s.36.

yöneticileri tarafından memnuniyetle karşılanmış, DİSK ile aralarında görüş ayrılığı olmadığını belirtmişlerdir. Çağdaş sendikacılık, çatışmacı sendikal geleneğin yerine uzlaşmacı bir anlayışı savunmaktadır. Bu anlayışı benimseyen sendikal örgütlerin, sermaye ile uzlaşarak sadece mevcut konumlarını koruma kaygıları olduğu bilinmektedir.

DİSK'in sınıf sendikacılığı anlayışı ile 1980 sonrası dönemin mevcut koşulları, ekonomik, sosyal, siyasi gelişmeler örtüşmediğinden, DİSK'in yeni gerçekleri kabul edip liberal bir yaklaşım sergilediği bazı kesimlerce kabul edilmektedir. Çağdaş sendikacılık anlayışı, toplumsal mutabakat söylemlerine karşın DİSK eski Genel Başkanı Rıdvan Budak, DİSK'in temel ilkelerinden ödün vermeden, sınıf bilincini koruyarak bugünü yakaladığını belirtmiştir.[164] DİSK'in, bu anlayışı benimsemediğini, sınıf ve kitle sendikacılığı çizgisinden ödün vermediğini sendika yöneticilere sık sık dile getirmektedir. DİSK'in ilkelerinin günümüzde de geçerliliğini savunan Kemal Özkan, "DİSK'in genel prensipleri değişmedi, günümüzde ihtiyaçlar çok daha şiddetli" sözleri ile DİSK'in ilkelerinin günümüzde de geçerli olduğunu belirtmiştir.[165]

DİSK'in 1992 yılından sonraki temel gündem maddesini örgütlenme çalışmaları oluşturmuştur. Bu dönemde, bağımsız sendikaların konfederasyona üye olduğunu görmekteyiz. Bağımsız Laspetkim-İş Sendikası, 25 Ekim 1992 tarihinde toplanan Genel Kurulu'nda DİSK'e katılma kararı almıştır. Bağımsız Laspetkim-İş, DİSK'e üye olan Lastik-İş 1994 yılında birleşerek Lastik-İş Sendikası adını almıştır. Otomobil-İş Sendikası ile DİSK'e üye Maden-İş Sendikası 1993 yılında birleşerek Birleşik Metal İşçileri sendikası adını almıştır. Bağımsız Tursan-İş'le Yeni Oleyis birleşmiş OLEYİS adıyla DİSK'e katılmıştır. 1994 yılında DİSK'e bağlı sendika sayısı 25'tir. Ancak, tablo13'te yeralan üye sayılarına baktığımızda yalnızca 9 sendikanın geniş kitleleri temsil ettiğini görmekteyiz.

[164] Ulukan, **a.g.t.**, s.97.
[165] Kemal Özkan ile 22.04.2006 tarihinde yapılan görüşmeden aktarılmıştır.

Tablo 13: DİSK'e Bağlı Sendika Üye Sayısı

DİSK'e bağlı sendikalar	1994 Üye Sayısı	1997 Üye Sayısı	1997 yılı Sendikalaşma Oranı
Gıda-İş	30.823	25.161	8.3
Birleşik Metal-	61.652	61.707	12.7
T.İ.S	244	225	
Dev Maden-İş	22	837	0.7
Yer altı Maden-	25	31	0.1
Lastik-İş	25.937	23.833	13.3
Pektim-İş	18.321	19.310	10.8
Tekstil	45.754	50.374	11.3
Deri-İş	2.602	1.721	3.0
Asis	2.102	521	0.9
Tümka-iş	2.876	2.703	10.1
Basın-İş	4.276	3.906	9.6
Bank-Sen	12.207	14.844	14.9
Hür Cam-iş	64	-	-
Cam Keramik-İş	22	23	0.1
Limter-İş	1.175	73	0.8
Devrimci Yapı-	17	17	0.1
Tekges-İş	-	35	0.1
Sine-Sen	31	31	0.1
Sosyal-İş	44.269	28.913	7.4
Nakliyat-İş	7.164	8.038	10.1
Yeni Haber-İş	50	45	0.1
Dev Sağlık-İş	4.351	718	1.9
Oleyis	24.028	25.911	13.0
Aster-İş	22	22	0.1
Genel-İş	46.696	43.596	14.6

Kaynak : **Petrol-İş Yıllığı 1995-1996**, Yayın No: 44, 1995, s.526.

1997 yılında DİSK 10. Genel Kurulu toplanmış, bir dizi karar alınmıştır. Öncelikli sorunlar olarak demokratikleşme ve kürt sorunu ele alınmış, siyasal islam, 12 Eylül, 1 Mayısın yasalaşma gereği, örgütlenme seferberliği, genç ve kadın işçiler, sendikal haklar, işsizlik, gelir dağılımının düzenlenmesi, asgari ücret, kayıtdışı ekonomi, sosyal güvenlik, sağlık, eğitim, çevre gibi konular değerlendirilmiştir.

9-11 Temmuz 1998 tarihli genişletilmiş Başkanlar Kurulunda, DİSK'in ikinci dönem çalışmaları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede, içinde bulunulan olumsuz şartlardan kurtulmanın tek yolunun demokrasinin geliştirilmesi ve genişletilmesinden geçtiği, bu amaçla siyasete müdahalenin kaçınılmaz olduğu,

emeğin mücadele hattı oluşturulurken, sendikasız işçiler ve işsizlere yönelik özel çalışmaların gerekliliği, kadın, genç, çırak, teknik eleman, beyaz yakalı ve a-tipik çalışanlar gibi kesimlerin örgütlenmesine önem verilmesi gerektiğine değinilmiştir. Bu kesimlere ek olarak emeklilerin, sendikal haklarının yasalaşması talebinin öncelikli mücadele programına alınması gerektiği belirtilmiştir.

Anayasanın 51. maddesinde emeklilerin sendikalaşma hakkına yer verilmemiştir ancak, günümüzde emeklilerin örgütlendiği bir sendika olan Emekli-Sen faaliyetlerini sürdürmektedir. Emekli-Sen, Sendikalar Kanunun 2. maddesine işçiler ve işverenler sözcüğünün yanına emekliler sözcüğünün eklenmesi gerektiğini savunmaktadır. Avrupa ülkelerinin tümünde emeklilerin sendikal örgütlenmesine ilişkin düzenlemeler olduğunu belirten Veli Beysülen, Türkiye'de bulunan 7 milyon emeklinin önemli bir kitle olduğunu, kendilerini ifade etme gereksinimleri olduğunu ifade etmiştir.[166]

Yeni dönemde DİSK hedefleri şöyle özetlenmiştir. "Merkezi işleyiş içinde bölgesel inisiyatiflerin artırılması, DİSK ilkelerini benimsemiş kadroların yaratılması, önümüzdeki dönemin en önemli görevlerindendir. Sendikal hak ve özgürlüklerin önündeki engellerin kaldırılması için bütün meşru mücadele yöntemlerinin ve örgütlenme politikalarının yaşama geçirilmesi gerekmektedir. Sadece, hükümetle sınırlı kalmayan, siyasal partileri de zorlamayı öngören eylemlilik içine girilmesi bir ihtiyaçtır. Kayıtdışı ekonominin sendikasızlaşmada oynadığı rol nedeniyle organize sanayi bölgelerine önem verilmelidir.[167]"

Sermayenin emeğe saldırısı karşısında ulusal ve uluslararası dayanışmanın zorunluluğu şu sözlerle belirtilmiştir: "Kamu emekçilerinin sendikal mücadelesi özel önem taşımaktadır ve DİSK Yönetim Kurulunun bugüne kadar verdiği destek sürdürülmelidir. Genel Kurul ve Başkanlar Kurulu doğrultusunda, işçileri ve kamu

[166] DİSK, **I.Ulusal Sosyal Politika Kongresi 22-24 Ocak 2004**"Yaşam Boyu Sosyal Koruma", 2004, s.339.
[167] DİSK, **DİSK Genişletilmiş Başkanlar Kurulu Sonuç Bildirisi ve Komisyon Kararları 9-11 Temmuz 1998**, Yayın No:26, İstanbul:1998, ss.7-8.

çalışanlarını, tek bir konfederal çatı altında toplayacak ortak çalışanlar yasası için birlikte mücadeleyi gerçekleştirmek önümüzdeki dönemin görevleri arasındadır."[168]

1992 yılından 1998 yılına kadar DİSK'in çalışmalarının değerlendirilmesi, sendikal politikaların ana ekseni ve sürece müdahalenin yöntemleri konularını içeren 1 Nolu Komisyon Raporunda, DİSK'in yeniden faaliyete geçtiği yıldan bu yana, sorunları doğru tespit ederek çözüm önerileri sunmasına rağmen, bunların hayata geçirilmesinde başarılı olamadığı belirtilmiştir. Sorunun DİSK'in gerçek anlamda kitleselleşememesinden, sendikaların birbiriyle ve DİSK ile sendikaların ilişkisinin istenen düzeye ulaşamamasından kaynaklandığı belirtilmektedir. Buna yönelik olarak gelecek dönemde en önemli görevin, DİSK'in kitleselleşmesinin sağlanması yani, DİSK ilkelerini benimsemiş kadroların yaratılması, kararların dayanışma içinde hayata geçirilmesi, demokratik iç işleyişin sağlanması gerektiği belirtilmiştir.

DİSK'in yeniden faaliyetlerine başladığı dönemden günümüze kadar geçen sürecin değerlendirilmesinde istatistik verilerin önemi büyüktür. Ancak, istatistik verilerin gerçeği yansıtmadığı sendikalar ve resmi makamlarca bilinmektedir. Emekli olan, işkolu değiştiren, vefat eden işçilerin resmi makamlara geç bildirilmesi, güncellemelerin geriye dönük yapılmaması rakamların olması gerekenden fazla görünmesine neden olmaktadır. Her yıl ortalama 500-600 bin kişinin sendika üyesi olmadığı halde toplam sendika üyesi işçi sayısı içinde yeraldığı belirtilmektedir.

DİSK'in kapatıldığı dönemde bağımsız sendikaların üye sayısının 200 bine ulaştığı, DİSK'in tekrar faaliyete geçtiği dönemde bağımsız sendika üyelerinin DİSK'e bağlı sendikalara kaydığı bilinmektedir. Hak-İş 1994 yılından sonra hızla üye sayısını artırmış, MİSK çalışma yaşamında varlık gösterememiştir. Tablo14'te 2000 yılında konfederasyonlara bağlı sendika üyelerinin belirgin bir düşüş göstermesi dikkat çekmektedir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB), 1983 yılından 2000 yılına kadar işleme alınmamış evrakları incelemiş, vefat eden, emekli olan sendika üyelerini belirleyerek mevcut rakamlardan elde edilen bu rakamları çıkarmıştır.[169] Bu nedenle 2000 yılında sendika üye sayıları düşmüştür.

[168] DİSK**, a.g.e.**, s.9.
[169] Mahiroğulları, **a.g.m.,** s.173.

Tablo 14: Sendika Üye Sayılarının Konfederasyonlara Göre Dağılımı

Yıllar (Temmuz)	DİSK	HAK-İŞ	MİSK	TÜRK-İŞ	Bağımsız	Toplam
1992	19.378	268.035	-	1.766.535	200.323	2.254.271
1993	208.266	272.338	-	1.815.271	189.806	2.485.681
1994	334.765	283.292	5.959	1.967.260	53.141	2.644.417
1995	329.337	295.729	4.209	1.978.035	59.704	2.667.014
1996	313.046	317.265	3.923	2.014.452	60.098	2.708.784
1997	325.404	335.577	1.805	2.047.708	64.128	2.713.839
1998	358.328	356.642	2.864	2.134.593	71.119	2.856.330
1999	368.743	361.415	3.351	2.178.886	75.580	2.987.975
2000	314.321	283.903	3.534	1.789.873	76.955	2.468.586
2001	343.718	293.212	3.807	1.861.146	79.044	2.580.927
2002	365.240	302.804		1.924.308		2.680.966
2003	384.186	313.642	-	1.962.825	90.692	2.751.670
2004	322.030	254.507	-	2.098.100	179.422	2.854.059
2005	331.507	288.425	-	2.144.940	181.057	2.945.929

Kaynak: **Petrol-İş Yıllığı 1995-1996**, Yayın No: 44, 1995, s.530.
"DİSK'e Bağlı Sendika Üye Sayıları", calisma.gov.tr

Türkiye'de varolan işçi konfederasyonları, bilindiği gibi Türk-İş, DİSK, Hak-İş'tir. ÇSGB verilerine göre, Türk-İş'e bağlı sendika sayısı 33'tür. Üye sayısı 1.997.990'dır. DİSK'e bağlı sendika sayısı 19, üye sayısı 388.318, Hak-İş'e bağlı sendika sayısı 7, üye sayısı 322.238'dir. Çalışma Bakanlığının son resmi verilerine göre bağımsız sendika sayısı ise 41'dir. Üye sayısı ise 98.381'dir.

DİSK'e bağlı TİS ve Tekges-İş, işkolunda örgütlenme olanağına kavuşamadığı için 20 Haziran 2002 tarihinde kapatılma işlemleri tamamlanmıştır. DİSK'e bağlı Birleşik Metal-İş sendikası, Ocak 2004-Aralık 2005 tarihlerini kapsayan iki yıllık sürede %17,63'lük büyüme gerçekleştirmiştir. 2005 yılında 19

işyerinde örgütlenerek ÇSGB'na tespit için başvurmuş, yeni örgütlenilen 7 işyerinde ilk kez toplu iş sözleşmesi imzalanarak sendikaya dahil olmuştur.[170]

Tablo 15: Ocak 2006 DİSK'e Bağlı Sendikalar ve Üye Sayıları

Sendika Adı	İşkolu Adı	Üye Sayısı	Yüzde
Asis	Ağaç	463	0,55
Basın-İş	Basın ve Yayın	3.925	9,28
Bank-Sen	Banka ve Sigorta	13.961	9,38
Birleşik Metal-İş	Metal	67.593	10,58
Cam Keramik-İş	Çimento, Toprak ve Cam	14	0,01
Dev Maden-Sen	Madencilik	1.431	1,12
Dev Sağlık-İş	Sağlık	1.322	1,75
Devrimci Yapı-İş	İnşaat	17	0,01
Genel-İş	Genel İşler	75.500	17,43
Gıda-İş	Gıda Sanayi	26.598	7,60
Lastik-İş	Petrol, Kimya ve Lastik	41.103	17,69
Limter-İş	Gemi	1.196	10,07
Medya-Sen	Gazetecilik	370	2,56
Nakliyat-İş	Kara Taşımacılığı	15.499	12,37
Oleyis	Konaklama ve Eğlence	32.685	10,55
Sine-Sen	Ticaret, Büro, Eğitim ve	31	0,01
Sosyal-İş	Ticaret, Büro, Eğitim ve	43.914	10,05
Tekstil	Dokuma	75.048	12,79
Tümka-İş	Kağıt	3.377	10,87

Kaynak: http://www.calisma.gov.tr/CGM/01_2006_2821_istatistik.xls (28.04.2006)

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2005 Temmuz ayı istatistiği 17 Temmuz 2005 tarih ve 25878 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Buna göre, Türkiye'de toplam işçi sayısı 5.022.584, toplam sendikalı işçi sayısı 2.945.929, %58.65'tir.[171] 2005 yılında, Lastik-İş (%17.81), Tekstil (%12.68), Tümka-İş (%11.02), Birleşik Metal-İş (%10.46), Limter-İş (%10.07), Sosyal-İş (%10.05), Nakliyat-İş (%12.65), Oleyis (%10.68), Genel-İş (%17.68) %10 işkolu barajını aşmıştır. Bank-Sen 2001, 2002, 2003, 2004 yılı istatistiklerine göre, %10 barajını aşan sendikalar arasındadır.

DİSK bünyesinde, metal, turizm, tekstil, lastik işkolu ve kamu işletmelerinde güçlü sendikalar örgütlenebilmiştir. 1992 yılından sonra, bağımsız sendikaların

[170] Birleşik Metal İş, **Birleşik Metal İşçileri Sendikası Gazetesi**, Sayı 174, Mart 2006, s.3.
[171] http://www.calisma.gov.tr/CGM/07-2005_2821_istatistik.htm (04.02.2006)

DİSK'e katılması, tekstil işkolunda Türk-İş'e yönelik tepkiler, bahsedilen güçlü sendikaların yaratılmasında etkili olmuştur.

5.0. YENİ SENDİKAL ARAYIŞ

Günümüzde sendikaların örgütlenmesi, geçmiş yapılardan farklılık göstermektedir. Bilim ve teknik gelişmeler, işçinin değişen niteliği, işsizlik, ademi-merkeziyetçi yapı, yeni iş ve işyeri organizasyonu göz önüne alınarak bir model geliştirilmelidir. DİSK'in yeniden faaliyete geçtiği dönemde örgütlenme anlayışında, işçilerin emekçilerin hayatın her alanında, zihinsel olarak varolmasını sağlama amacı yeralmaktadır.[172]

DİSK'in 1992 yılında öncelikli hedefi, DİSK'in mücadele anlayışını işçi sınıfı ve kamuoyuna duyurmak, işsiz, emekli, sendikasız, beyaz yakalı vb. geniş kesimleri sendikalaştırmaktır. Bu amaca ulaşmanın yolu, bahsedilen kesimlerin sorunlarına sahip çıkmak, çözüm için mücadele etmektir. DİSK'in politikası, hizmetleri medya yoluyla yeniden kurulduğu dönemde açıklanmıştır. Eğitim, turizm, sağlık, spor vb. her alanda büyük bir kitleye ulaşmak ve değişen koşullarda yeni sendikal politikalar oluşturulması DİSK'in örgütlenme anlayışının temel taşlarındandır. Ayrıca, sendikal hareketin somut sorunları için güç ve eylem birliği savunulmaktadır.

DİSK gündemindeki öncelikli madde, örgütlenmenin önündeki yasal engellerle mücadele edilmesidir. Sendikal Yasalarda yeralan %10 barajı, yarıdan fazla işyeri barajı, grev yasakları, noter harçları örgütlenme önündeki önemli engelleri oluşturmaktadır. Diğer önemli nokta, DİSK'e bağlı sendikaların 1980 öncesi dönemde örgütlenmeleri, işkollarının bölgelere göre dağılımı, işçilerin istek ve özlemlerinin belirlenmesine yönelik araştırma yapılması gerekliliğidir.

DİSK'in örgütlenme çalışmaları, yapılanma, yayılma ve sendikal örgütlenme olarak belirlenmiştir.[173] Yapılanma, belirlenen bölgelerde DİSK İrtibat Bürolarının kurularak, bölgede yoğun olan işkollarına sahip DİSK'e bağlı sendikaların

[172] DİSK, **DİSK ve Üye Sendikalar Genişletilmiş Organ Toplantısı 20-26 Haziran 1992**, İstanbul: 1993, s.44.
[173] DİSK, **a,g,e.**, s.50.

belirleyeceği kişilerle bölge çalışmalarından sorumlu olacak bölge yönetiminin oluşturulmasıdır. Böylece, sendikalar karar verme noktasında aktif olacak, örgütlenme için izlenecek strateji bağlı sendikalar tarafından şekillenecektir. Bölge yönetimi, bölgedeki eski kadrolar ile toplantı düzenleyecek, DİSK, sendikalar ve işyerleri arasında iletişimi sağlayacaktır. Yayılma sürecindeki, DİSK hizmet ve etkinlikleri şunlardır: Bölge ihtiyaçlarına yönelik kooperatifler, eğitim kursları, hukuk hizmetleri, kültür, spor ve sanat etkinlikleridir. İşçilerin işyeri dışında günlük hayatına yönelik faaliyetlerdir. Diğer yayılma çalışmaları, toplu iş sözleşmelerindeki çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi, iş güvencesi, çalışma sürelerinin kısaltılması, mesleki eğitim vb. taleplerden oluşmaktadır. Üyelerin örgütlenmeleri ile sendikalar varolduğundan ulaşılmak istenen asıl hedef son başlık olan sendikal örgütlenmedir. Bölgelerdeki yapılanma ve yaygınlaşma çabaları Konfederasyon Bölge temsilcilikleri ile somutlaşacaktır.[174]

DİSK'e bağlı sendikaların örgütlenme daireleri başkanlarından oluşan, tüm bölgeleri kapsayan, çalışmaların yönlendiricisi niteliğinde DİSK Örgütlenme Koordinasyon Kurulu kurulmuştur. Yeni dönemde, DİSK pilot bölgeler seçerek örgütlenmiştir. İstanbul ve Ankara örgütlenme çalışmalarının yoğunlaştığı bölgelerdir. DİSK ve KESK arasında dayanışma sürdürülmüş, 1 Mayıslarda olduğu gibi eylembirliği yapılmıştır. 1994-1997 döneminde maddi sorunlar ve örgütsel işleyiş nedeniyle, DİSK Bölge Temsilcilikleri istenen düzeyde faaliyet gösterememiştir. 9. Genel Kurul Kararları doğrultusunda, Emekli-Sen örgütlenmiştir ve Medya-Sen kurulmuştur. 2000 yılında, klasik örgütlenme çalışmaları ile başarı sağlanamayacağı anlaşılmış, DİSK'in örgütlenmeye yaklaşımının değişmesi gerektiği vurgulanmış ancak örgütlenme faaliyetleri düzenli şekilde sürdürülememiştir.

DİSK'e bağlı Birleşik Metal-İş sendikası, 2006 yılı örgütlenme hedeflerini şöyle sıralamıştır.[175] Örgütlülüğü daha da büyütmek, amatör örgütçüler yetiştirmek üzere eğitim çalışmalarını başlatmak, her şube için örgütlenmek üzere hedef işyerleri belirlemek, araştırma çalışmalarını yapmak ve örgütlenme çalışmalarını planlamak, örgütlenme çalışmalarında sürekliliği sağlamak, genç işçilere yönelik sempozyum

[174] DİSK, **a,g,e.,** s.55.
[175] Birleşik Metal-İş, **a.g.e**, s.3.

yapmak, MESS grup toplu iş sözleşmesi dönemi olduğundan hareketle işyeri komitelerinin eksikliklerinin giderilmesini sağlamak, eylem ve etkinliklere daha kitlesel katılımın ve gerekli disiplinin sağlanması için çalışmalar yapmaktır. DİSK'in 2006 yılı hedefleri arasında, örgütlenme faaliyetlerinin hızlandırılması, kadın ve genç işçilerin örgütlülüğünün ve sendikalardaki temsilinin arttırılması yer almaktadır.

Son dönemde DİSK, değişen koşullara uygun yeni bir örgütlenme politikası benimsememiş, buna bağlı olarak da işçi sınıfını harekete geçirme kapasitesi azalmıştır. Değişen koşullara bağlı olarak sendikaların üye sayılarının ve grev sayılarının düşüşü, 2006 yılında 1 Mayıs'ı 50 bin işçinin kutlaması işçi sınıfının harekete geçme kapasitesinin azaldığını göstermektedir. Yeni işçi kitlesini yani, kadın, genç, beyaz yakalı işçileri örgütlemeye yönelik faaliyetlerinin yetersiz olduğu söylenebilir. Örgütlenmeye yönelik farklı stratejiler ile sermayenin karşısında yer alamadığı belirtilebilir. Değişen koşullara yönelik örgütlenme gerekliliğinin bilincine varılmış, ancak uygulamada başarı sağlanamamıştır.

Yakın zamanda "Türkiye'yi 2000'li yıllara DİSK taşıyacak" sloganı yaygınlaştırıldı. Bu slogandaki ifadenin gerçekleşip gerçekleşmediği tartışılabilir. Günümüzde baskın görüş, DİSK'in bu misyonu taşıyamadığı yönündedir.[176] DİSK'in düzen siyasetinin takipçisi olduğu yönünde söylemlerin ağırlık kazandığı belirtilebilir. Ancak DİSK'in eylemleri 1980 öncesi döneme göre pasif bulunarak eleştirilse de, DİSK'in misyonunu tamamladı ifadesinin gerçekçi olmadığı söylenebilir. DİSK'in geniş yankı uyandıran eylemlerine rastlanmasa da, günümüzde de işçi sınıfı çıkarlarının savunucusu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

2000'li yıllarda DİSK, çeşitli kurum ve kuruluşlarla birçok toplantı, seminer, sempozyum, panel düzenlemiş, böylece farklı alanlarda tartışma zemini yaratabilmiştir. Örneğin, 8-9 Ekim 2004 tarihinde "Ekonomik ve Sosyal Temel Haklar Kapsamında Sendikal Haklar, Sosyal Güvenlik Hakkı ve Sağlık Hakkı" sempozyumu düzenlenmiştir. Aynı yıl, 22-24 Ocak 2004 tarihinde, "I.Ulusal Sosyal Politika Kongresi" düzenlenmiştir. Çok sayıda akademisyen, politikacı ve sendikacının katıldığı kongrede, yaşam boyu sosyal korumanın içeriği, kapsamı

[176] Uğur İşlek (Haz.), **Sınıf Sendikası**, Sınıf Tavrı Dergisi Sendikal Eğitim Notları, Sınıf Kitaplığı Dizisi 2, İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2000, s.139.

sorgulanmıştır. DİSK, bu toplantılarda siyasi, sosyal, ekonomik, güncel sorunları tartışmakta ve bu yönde istemlerini dile getirmektedir.

DİSK'in sesi mitinglerle de duyulmuştur. 19 Şubat 2006 tarihinde Kocaeli'de, "Yoksulluğa-Adaletsizliğe Hayır" mitingi düzenlenmiş, 10 binin üzerinde işçi katılmıştır. DİSK'in son dönemde düzenlediği önemli işçi eylemlerindendir. 2000'li yıllarda genel olarak işçi eylemleri azalmıştır. Bunun bir nedeni de 1980'li yıllardan sonra sınıf bilincinin azalmasıdır. Sendikal hareketin ivme kazanması sınıf bilinci ile yakından ilgilidir. Sınıf bilinci, sınıfı oluşturan kitlenin büyüklüğü, aidiyet duygusu, sınıflararası çelişkilerin mevcudiyeti ile oluşabilir.[177] Günümüzde sınıflararası çatışmalar artmış olmasına rağmen sendikal hareket hız kazanamamıştır.

Son dönemde sendika ve konfederasyonların faaliyetlerinin bir özelliği çeşitli kuruluşlarla birlikte sürdürülmesidir. KESK ile işbirliği, 11. Genel Kurul Kararı (4 No'lu karar) doğrultusunda geliştirilmektedir. Geçtiğimiz aylarda DİSK'in de öncülük ettiği Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası (SSGSS) halk oylaması sonuçları çarpıcıdır. Türk Tabipleri Birliği (TTB), Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK), Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu'nun (KESK), hükümetin (SSGSS) Yasa Tasarılarına karşı oylamaya sundukları "Referandum 2006" sonucunda, 2 milyon 228 bin 592 kişi (%99,4) SSGSS'ye "hayır" yanıtını vermiştir. DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi, "Emekliliğin hayal olduğu, emekli maaşlarının düşürüldüğü, sağlığın paralı olduğu bir düzen yaratılmaya çalışılıyor. Bu oyunu bozmamız gerekiyor. Vatandaş tepkisini ortaya koydu. Şimdi önemli olan bu tepkiye sahip çıkmaktır. Vekillerin görevi de yasa tasarısını geri çekmektir." dedi, ancak Yasa Tasarısı, TBMM'de onaylanmıştır.

[177] Mahiroğulları, **a.g.m.**, s.167.

Tablo 16 :Referandum 2006 Sonuçları

	KULLANILAN TOPLAM OY	HAYIR OYLARI TOPLAMI	HAYIR OYLARI %	EVET OYLARI TOPLAMI	EVET OYLARI %	TOPLAM SANDIK SAYISI
Sandıklarda Yapılan Oylama Sonucu	1,976,885	1,968,363	99.6%	8,522	0.4%	2,892
Internet Üzerinden Yapılan Oylama Sonucu	264,853	260,229	98.3%	4,624	1.7%	
	2,241,738	**2,228,592**	**99.4%**	**13,146**	**0.6%**	

Kaynak: http://www.ses.org.tr/guncelhaber/referandum1.htm (08.05.2006)

2000'li yıllarda DİSK Araştırma Enstitüsü (DİSK-AR) yeniden çalışmalara başlamıştır. "2000'li Yıllarda İşçi Sınıfının Durumu" başlıklı raporundan sonra, 2004 yılında "Yoksulluk İçin Değil, Onurlu ve İnsanca Bir Yaşam İçin Asgari Ücret" raporunu yayınlamış, asgari ücretin hesaplanışı, belirlenme süreci, niteliği ve asgari ücret ve gelir dağılımı gibi başlıklara yerilmiştir. Raporda, asgari ücretin avro bazında Türkiye'ye göre düşük olduğu Doğu Avrupa ülkelerinde, işçilerin ortalama %7'si asgari ücretle çalışırken, Türkiye'de bu oranın % 36 olduğu yani, Avrupa ülkelerinde her 14 işçiden biri asgari ücretle çalışırken, Türkiye'de her 3 işçiden birinin asgari ücretle çalışmakta olduğu belirtilmiştir.[178] Ayrıca, DİSK, Türkiye genelinde tek bir asgari ücret belirlenerek, ücretliler geçinme endeksinin de dikkate alınması gerektiğini, net olarak belirlenip vergi dışı bırakılmasını, açlık sınırı altında asgari ücret belirlemeye son verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

DİSK'in gerçekleştirdiği "Herkes İçin Bütün İnsan Hakları Projesi" ile birçok işçinin İnsan Hakları konusunda bilinçlenmesi sağlanmıştır. "Emekçilerin AB'ye Yaklaşımları Projesi", emekçilerin AB'yi nasıl değerlendirdiğini gözlerönüne sermiştir. Bu noktada DİSK'in AB'ye bakış açısına yervermek doğru olacaktır. DİSK, AB'yi özünde bir sermaye örgütü olarak nitelendirmesinin yanısıra Türkiye'nin AB'ne üyeliğine olumsuz bakmadığı söylenebilir. AB normları, temel insan hakları ve özgürlükleri alanında Türkiye'de mevcut durumun iyileştirilmesini

[178] DİSK-AR, **Yoksulluk İçin Değil, Onurlu ve İnsanca Bir Yaşam İçin Asgari Ücret**, Ankara:Aralık 2004, s.7.

zorunlu kılmaktadır. Bu yönüyle AB'nin olumlu katkısını inkar etmeyen DİSK, ekonomik açıdan emekçilere katkı sağlamayacağını savunmaktadır. AB'ye üyelik sürecinde emekçilerin taleplerinin temel alınarak "Emeğin Avrupası"nın yaratılması gerektiği sıkça dile getirilmiş ve bu yaklaşıma 11. Genel Kurul kararlarında AB başlığıyla yerverilmiştir.[179]

5.1. HERKES İÇİN BÜTÜN İNSAN HAKLARI PROJESİ

DİSK tarafından hazırlanan proje, AB Komisyonuna sunulmuş, kabul edilmiş ve 2002 yılında uygulamaya girmiştir. Eğitim, 28 ay sürmüştür. Projenin amacı, DİSK üyesi işçilere, iş hayatındaki haksızlık, baskı ve insan hakları mücadelesi arasındaki bağı örneklerle göstermek, işyeri ve iş dışı yaşamlarında insan haklarına duyarlılığı sağlamaktır. Projenin ilk ayağını, DİSK üyeleri arasından, eğitim verebilecek bir grubun yetiştirilmesi oluşturmaktadır. Bu doğrultuda 300 işçi üç aşamalı eğitimden geçmiştir. İkinci adım, sürekliliği olan bir örgütlenmenin yaratılmasıdır. 300 eğitimcinin her biri 10 DİSK üyesini eğitecek böylece 3300 kişilik mücadeleci kadro oluşturulacaktır.

Projenin ilk yılında, 300 eğitici ve üç aşamada yer alan eğitim içerikleri belirlenmiştir.[180]

A grubu eğitim semineri içeriği, Tarihsel gelişim süreci içinde insan haklarıdır. Bu grupta, İnsan Hakları kavramının tarihsel gelişimi, İnsan Haklarının çeşitli düzeyleri, kişisel ve siyasal haklar, kollektif haklar, ekonomik ve sosyal haklar, dayanışma hakları, uluslararası belgelerde İnsan Hakları, İnsan Hakları bağlamında işçi hakları gibi konular yer almıştır.

B grubu eğitim seminerinin içeriği, Türkiye'de İnsan Hakları, ülkemizde insan haklarının tarihsel gelişimi, mevcut durum, hukuksal mevzuat, Kopenhag kriterleri ve Türkiye, DİSK'in İnsan Haklarına yaklaşımından oluşmaktadır.

---

[179] http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=125 (26.04.2006)

[180] DİSK, **Herkes İçin Bütün İnsan Hakları Konferansı 1. Yıl Raporu ve Konferansı**, Yayın No:42, Ağustos 2004, ss.9-11.

C grubu eğitim seminerleri, Temel İnsan Hakları eğitimi ve İnsan Hakları İhlallerini izleme, raporlama ve iletme bölümlerinden oluşmaktadır.

İkinci aşama, bağımsız bir araştırma kuruluşu tarafından gerçekleştirilen saha araştırması yani, işçilerin ve eğitime katılacakların konu ile ilgili bilgi düzeyini tespit etmek, projenin sonuçları hakkında objektif sonuçlar elde etmektir. Eğitimden geçen 300 kişi işyerlerinde 10'ar kişiyi eğiterek bir insan hakları ihlalleri izleme grubu oluşturacaktır, bu aşama Proje Koordinasyon Kurulu tarafından izlenmektedir.

Herkes İçin Bütün İnsan Hakları Konferansında, DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi, işçi hakları ile İnsan Hakları arasında kesin bir ayrımın olmadığını, işçilerin sendikal haklarını kullanmak için mücadele ederken bile aslında insan hakları mücadelesi verdiğini belirtmiştir.[181] Ayrıca, DİSK'in sınıfsal ve toplumsal mücadelesi ile aynı zamanda tam bir insan hakları örgütü olduğunu, Kavel direnişi ile grev hakkının yasalaşması mücadelesi, "yine aynı şekilde 20 Mart faşizme ihtar eylemi" ile temel insan hakkı olan yaşam hakkı savunulmuştur. Sözlerine şöyle devam etmiştir:[182] "Ülkemizde en temel hakkın kullanımında sendikal haklar ve özgürlükler önünde ciddi engeller olduğunun bilincindeyiz. Örneğin, sendikalı olmanın bu ülkede ağır bedelleri olduğunu bu süreçte gördük, işten atılma, çalışma hakkının elinden alınması."

"Bugüne kadar Türkiye'de insan hakları dendiğinde ağırlıkla birey insan hakları öne çıktı. Düşünce ve ifade özgürlüğü, kötü muamele ve işkence, inanç özgürlüğü, toplantı ve gösteri özgürlüğü gibi konular öne çıktı, insan hak ve özgürlükleri sadece kişisel haklar değildir, bunun kollektif ve sosyal boyutu da vardır. İnsan haklarının gelişkin olmadığı bir toplumda, kişisel haklar da yeterince gelişmiyor. Bu düzenlemeler yapılsa da uygulamada sorunlar devam ediyor, Tıpkı bizim ülkemizde olduğu gibi. Bizim inancımız şudur, sosyal haklar ne kadar gelişir ve kalıcılaşırsa, kişisel haklar alanındaki sorunlar da o kadar azalır. Örnek vermek gerekirse, eğitim ve sağlığı eşit şekilde tüm yurttaşlara sağlarsanız Kürt sorununu da

[181] DİSK, **a.g.e.**, s.17.
[182] DİSK, **a.g.e**., s.18.

bu kadar ağır tartışmazsınız. Burada kilit konu örgütlenmedir, toplumun her kesimi özgürce örgütlenebilmelidir."

Proje sonucunda, A grubu seminerlerine 255 kişi, B grubu seminerlerine 245 kişi, C grubu seminerlerine 252 kişi, kadın eğitimleri için 102 kişi, C kadın eğitimlerine 99 kişi katılmıştır.[183] 4000 üye eğitimden geçmiştir. Eğitim sonrasında, araştırma şirketi, eğitimden geçenler ile araştırma çalışmalarına başlamıştır. Eğitime başlamadan önce yapılan anket ile eğitim sonrası anketler karşılaştırıldığında ortaya çıkan bazı sonuçlar şunlardır.[184]

Tablo 17: Herkes İçin Bütün İnsan Hakları Projesi Örnek Anket Sonuçları

	1. Araştırma	2. Araştırma
	Evet (%)	Evet (%)
Çocuk hakları insan hakları arasında yer alır mı?	85.6	90.2
Türkiye'de yaşayan bütün insanlar yasalar önünde eşit mi?	16.6	13.1
Kadınlara kötü muamele ediliyor mu?	87	89.3
İdam cezasının kaldırılmasını onaylıyormusunuz?	64.8	66.7
Türkiye'de işe alımlarda işte yükselmelerde ayrımcılık yapılıyor mu?	94.4	94.8
Size karşı insan hakları suçu işlendi mi?	35.6	45
Türkiye'nin AB'ye girmesini istiyormusunuz?	79.8	70

Kaynak: DİSK, **Herkes İçin Bütün İnsan Hakları Projesi Kapanış Konferansı**, Yayın No:50, Şubat 2005, ss.19-24.

Eğitim sonucunda verilen yanıtlar, eğitim öncesi cevaplardan farklılaşmakta, eğitim sonucunda insan hakları konusunda hedeflenen bilinç, belli bir kitlede oluşturulabilmiştir.

[183] DİSK, **Herkes İçin Bütün İnsan Hakları Kapanış Konferansı**, Yayın No:50, Şubat 2005, s.14
[184] DİSK, **a.g.e.,** ss. 21-24.

5.2. EMEKÇİLERİN AB'YE YAKLAŞIMLARI ÇALIŞMASI

DİSK, Gıda-İş Sendikası ve Rosa Luxemburg Vakfı tarafından gerçekleştirilen emekçilerin AB'ye yaklaşımlarını değerlendirmek için 2005 yılı Mayıs ayında, İstanbul'da 13 işkolunda çalışan 900 ücretli ile anket tekniği ile alan araştırması yapmıştır. Araştırma sonuçlarının bir bölümü şöyledir.[185]

AB üyeliğinin Türkiye açısından olumlu sonuçlar ortaya çıkartacağına inananların ve AB üyeliğini destekleyenlerin oranı %44.4, AB üyeliğine karşı olanlar % 41.1 iken, %14.5'i ise AB üyeliği konusunda kararsızdır.

Türkiye'nin AB üyeliğine olumlu bakanların en önemli gerekçeleri, demokrasi ve insan hakları (%92.5), sosyal hakların (%92) gelişmesine yönelik beklentileridir. Ekonomik gelişme (%80.3), sendikal hakların gelişmesine yönelik beklentiler (%75.7), işsizlik sorununun çözülmesi (%63.5), yoksulluğun azaltılması (%59.8) yönündeki beklentileri, demokrasi, insan hakları ve sosyal hakların gelişmesine yönelik beklentilerinden daha düşüktür.

AB üyeliğine karşı olanların öncelikli gerekçesi, Türkiye'nin ekonomik ve siyasi olarak dışa bağımlılığının artacak olması (%88.6), tarımın olumsuz olarak etkileneceği (%80), Kıbrıs'ın kaybedilmesi, (%73.8), ekonominin daha kötüye gitmesi (%71.6), sanayinin olumsuz etkilenmesi (%61.1)'dir. AB üyeliğinin ülkeyi böleceğine yönelik bir endişe ise (%60.3) son sırada yeralmaktadır.

Türkiye'nin AB üyeliğinin kendilerini olumlu yönde etkileyeceğini düşünenlerin oranı %38.5'dir, AB üyeliğinden olumsuz etkileneceğini düşünenlerin oranı ise %24.3'tür. %24.6 ise üyeliğin kendilerini olumlu ya da olumsuz. etkilemesini beklememektedir.

AB üyeliğinden olumlu etkileneceğini düşünenlerin en önemli gerekçesi, sosyal hakların iyileşmesi (%93.1), siyasal anlamda örgütlenme hakkının daha rahat

[185]Özgür Müftüoğlu ve Rana Çetin,**"Ücretli Çalışanların Türkiye'nin Avrupa Birliği Üyeliği Üzerine Düşünceleri Araştırmasının Sonuçları Ön Raporu"** http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=3388 (13.01.2006) ss.1-2.

kullanılacağına yönelik beklentiler %81.9, sendikalaşma ve sendikal faaliyetlere katılma hakkının daha özgürce kullanılabilmesine yönelik beklentiler %72, çalışanların, üyelik ile birlikte ekonomik durumlarının iyileşeceğine yönelik beklentileri, demokrasi ve sosyal haklara ilişkin beklentilerin oldukça gerisinde kalmıştır (%65.1). Öte yandan AB ülkelerinin Türkiye'nin üyeliği konusundaki temel çekincelerinden olan, serbest dolaşım hakkının kazanılmasıyla birlikte Türkiye'den işgücünün yoğun biçimde bu ülkelere gideceğine yönelik genel yargının aksine, bu yöndeki beklentiler %57.6 ile en alt sırada yer almıştır. AB üyeliğinin kendisini olumsuz yönde etkileyeceğini düşünenlerin en önemli kaygısı, işini kaybetmektir %80.4, bunu ücretin düşmesi %69.4, sosyal hakların kaybedilmesi %66.7 izlemektedir.

Türkiye'nin AB'ye tam üye olarak alınacağına inananların oranı sadece %23.9'dur. %63.2 ise, Türkiye'nin tam üye olarak alınacağına inanmamaktadır. Bu konuda bilgi sahibi olmadığını söyleyenlerin oranı ise, %12.9'dur. AB üyeliğine olumlu bakanların %45'i dahi, AB üyeliğinin gerçekleşeceğine inanmamaktadır. %13.7 ise olumlu bakmasına karşın AB üyeliğinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusunda fikir yürütmemektedir. AB üyeliğine olumsuz bakanların ise %85.1 gibi büyük bir bölümü üyeliğin gerçekleşmeyeceğini düşünmektedir. AB üyeliği konusunda kararsız olanlar içerisinde ise %56.9'luk kesim üyeliğin gerçekleşmeyeceği görüşündedir.

Ayrıca, ücretli çalışanların % 39.5'i geleceğin bugünden kötü olacağını düşünmektedir, geleceğe iyimser bakanların oranı, 35.8 iken, %24.7 geleceğin bugünden farksız olacağını düşünmektedir.

5.3. DİSK'İN YASAL DÜZENLEMELERE BAKIŞI

DİSK, çalışma yaşamını düzenleyen yasaların işçiler yararına olmayan hükümlerinin değiştirilmesi, başta Anayasa olmak üzere siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel hakları düzenleyen yasalardaki antidemokratik uygulamaların ortadan kaldırılması için çalışmalar sürdürmektedir. 12 Eylül Anayasasının demokratikleşme gereği sık sık dile getirilmektedir.

İş Kanunu, "çalışma barışını" bozan, toplumsal tehdit olarak nitelendirilmektedir. Yasal düzenlemelerin, ülkemiz koşulları ile bağdaşmadığı, ekonomimizin gerçekleri ve gelişmişlik düzeyi ile örtüşmediği belirtilmektedir. "Emeğin korunması" ilkesine yer verilmediği, madde gerekçelerinde vurgulanan kavramların yalnızca işletme gerekleri, işveren gereksinimleri olduğu görüşü savunulmaktadır. İş Yasanın, İş Hukukunun temel felsefesine aykırı anlayış değişikliğini yansıttığı, çalışma biçimi ve sözleşme türlerinin işçinin gelir güvencesini tehdit ettiği belirtilmektedir.

DİSK'e göre emeğin metalaştırıldığı yasada, çalışma süreleri ile ilgili düzenlemeler, keyfiliğin yasalaştırılması olarak adlandırılmaktadır. DİSK, İş Kanunundaki değişikliklerin 2821 ve 2822 sayılı Yasalarda gerçekleştirilecek değişikliklerle birlikte gündeme gelmesi gerektiğini belirtmiş, bireysel iş hukukuna ilişkin, çalışma hakkının sağlanması ve korunması gibi temel kavramların, örgütlenme ve toplu iş sözleşmesi hakkının içeren sendikal haklar ve sosyal haklarla bir bütün oluşturduğunu düşünmektedir.[186] 4857 sayılı İş Kanunu yasalaştığında, sadece DİSK meclise giderek, yasayı protesto etmiştir.

DİSK, yasa değişikliklerinin bir paket olarak ele alınması gerektiğini belirtmiş, 2821 ve 2822 sayılı yasalara ilişkin görüşlerini Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Bilim Kuruluna sunmuştur.

Süleyman Çelebi, Sendikalar Kanununda yer alan noter şartı ile kaynakların %70'inin noterlere aktarıldığını, noter şartının kalkması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, %10 barajının kaldırılması gerektiğini belirtmektedir. Hukuk daireleri oluşmamış, avukat istihdam edemeyen sendikaların %10 barajlarına, işyeri yetkilerine itiraz davaları ile örgütlenme sırasında çıkan sorunlara ilişkin davalar, DİSK Hukuk Dairesi tarafından takip edilmektedir.[187]

2821 ve 2822 sayılı yasalarda değişiklik öngören taslakların, özü itibariyle değişiklik getirmediğini belirten Süleyman Çelebi, değişim adına geriye gidiş

[186] DİSK, **DİSK'in İş Yasası Taslağı Değerlendirmesi, Kuralsızlık Yasalaştırılıyor!**, Yayın No:36, Nisan 2003, s.15.
[187] DİSK, **12. Genel Kurul Çalışma Raporu**, s.113.

olduğunu, baraj sistemi %5'e inse dahi birçok sendikanın bu barajı aşamayacağını, bu nedenle baraj sisteminin kaldırılması gerektiğini belirtmiştir.[188] DİSK'e bağlı %10 işkolu barajını aşan sendika sayısı Ocak 2006 verilerine göre 9'dur, diğer 10 sendika barajı aşamamıştır.

Birçok yasal düzenlemeye ilişkin tepkisini DİSK her dönemde belirtmektedir. Örneğin, grev hakkı önündeki tüm engellerin kaldırılması talebi, Ekonomik Sosyal Konsey ile ilgili Yasa Taslağı, 8 örgüt tarafından hazırlanarak hükümete sunulmuştur. Bunun dışında son dönemde, AB müzakere süreci ile ilgili olarak DİSK, 3 Mart 2006 tarihinde Abdullah Gül ve Ali Babacan'a gönderdiği mektupta, müzakere sürecine katılma isteklerini belirtmiş, diyalog sağlanmadığı takdirde, AB Komisyonu ve diğer kurumlar nezdinde kendilerinin girişimlerde bulunacağını ve kendi yanıtlarını AB tarafına ileteceklerini belirtmiştir.[189]

DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi, Bakırköy 2. İş Mahkemesi'nin 6 Nisan tarihli kararı ile Gıda-İş Sendikası hakkında, 13-14 Aralık 2003 tarihlerinde yapılan genel kurulda seçilen yöneticilerinden bazılarına 10 yıllık işçilik kıdemlerinin bulunmaması gerekçesiyle dava açılarak ve sendikayı kapatma kararının uluslararası sözleşmelere ve 2821 sayılı Sendikalar Yasası'na aykırı olduğunu, davanın kaynağını oluşturan sendika yöneticiliğinde en az 10 yıllık kıdem zorunluluğunun 3 Ekim 2001 tarihinde Anayasadan kaldırıldığını belirtmiştir. Karara ilişkin Yargıtay'a itirazda bulunduklarını ifade etmiştir.[190]

Lastik-İş'in örgütlü bulunduğu işkollarında bağıtlanan toplu iş sözleşmelerinde, yeni İş Kanunu hükümlerinin yer almadığını belirten Kemal Özkan, İş Kanunu'nu kölelik kanunu olarak değerlendirmekte, yasa'da insan unsurunun, üretimin girdisi olarak kabul edildiğini belirtmiş, İş Kanununu, sosyal yönü olmayan cümleler manzumesi şeklinde değerlendirmiştir.[191]

---

[188] DİSK, **Sendikal Haklar, Sosyal Güvenlik Hakkı ve Sağlı Hakkı Sempozyumu 8-9 Ekim 2004**, Yayın No:49, Şubat 2005, s.12.
[189] http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=139 (28.06.2006)
[190] http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=173 (17.06.2006)
[191] Kemal Özkan ile 22.04.2006 tarihinde yapılan görüşmeden aktarılmıştır.

DİSK'in yasal düzenlemeler ile ilgili istemlerini şöyle özetleyebiliriz. DİSK, sendikal yaşama ilişkin yasalardaki sendikal örgütlenme, toplu sözleşme ve grev özgürlüğünü engelleyen maddelerin kaldırılması gerektiğini, notersiz, barajsız, yetki uyuşmazlıklarının çözümünde referanduma dayalı, çok düzeyli toplu pazarlık sistemine olanak veren bir çalışma ilişkileri sistemi oluşturulması gerektiğini belirtmektedir.[192]

5.4. DİSK'E YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Son dönemde, sıkça tartışılan ve eleştirilen nokta, DİSK'in parti kurma girişimi olarak adlandırılan Bolu Toplantısı'dır. DİSK'in katılımıyla 14-15 Ekim 2005 tarihleri arasında Bolu Koru Motel'de bir toplantı düzenlenmiş, "Türkiye'de Ekonomik ve Siyasal Gelişmeler ve Sol'un Geleceği" adlı toplantıya akademisyen, gazeteci, köşe yazarı ve sendikacılar bir sol alternatifi tartışmak üzere davet edilmişlerdir. Bolu Toplantısı, DİSK'in 11.Genel Kurulunda aldığı 13 No'lu karara dayandırılmaktadır. DİSK ve Siyaset başlıklı bu kararda şu ifadeler yer almaktadır:[193]

"Ülkemizde son dönemde gerici ve şoven anlayışlar giderek yükselmektedir. Bu durum emekçilerin mücadelesinin önünde engel oluşturmaktadır. Tarihsel veriler bu tür anlayışların uzun vadede sadece sermayenin çıkarlarına hizmet ettiğini göstermektedir. Bu nedenle DİSK, sol kimliğinden asla ödün vermemelidir. Tek tek işçilerin siyasal düşünceleri farklı olabilir, ancak DİSK, işçi sınıfının örgütü olarak işçilere sınıf bilinci kazandırmak ve doğru siyasal tercihlere yöneltmek görevi ile karşı karşıyadır. Yine tarih göstermektedir ki işçi sınıfının uzun vadede çıkarlarını en iyi temsil eden siyasi yaklaşımlar yine sol partilerden gelmektedir. Bu belirleme ışığında DİSK 11. Genel Kurulu; parlamentodaki partilerin tümünün yeniden yapılanma programına teslim olduğu bu dönemde, parlamento dışındaki partiler ve toplumsal muhalefet örgütleri arasında bir işbirliği ortamı yaratılmasına destek olunmasını; değişim sürecine emekten yana müdahaleyi gerçekleştirmek amacıyla böylesi bir işbirliğinin adımlarının atılmasını; bu işbirliğinin diğer emek örgütleri ve

[192] DİSK, **11. Genel Kurul Çalışma Raporu**, ss.35-36.
[193] DİSK, **11. Genel Kurul Kararları 1997-2000,** www.disk.org.tr (15.02.2006)

onların üye tabanlarını kapsayacak şekilde tasarlanmasını; partilerarası rekabetin nesnesi olmayı engelleyecek bir ilişkilenmeyle çalışmaların aktif bir şekilde sürdürülmesini karar altına alır.”

DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi, Türkiye'de, varolan sosyal demokrat ve sosyalist partilerle oluşumların halkın ihtiyacını ve solun iktidar hedefini karşılamadığını ileri sürerek, "DİSK olarak kendimizi bir partinin yerine koyma işlevimiz yok. Ancak solun güçlenmesi konusunda yapılacak organizasyonlara varız. Bu toplantı, başlangıçta bir partileşme hareketi olarak algılanmamalı. Şu aşamada mevcut sol yapılardan bağımsız bir hareketin nasıl yaratılabileceğine dair fikir yürüteceğiz. DİSK bu noktada kolaylaştırıcı unsur olarak görev yapacak. Bu hareket, halkın ihtiyaçları da gerektiriyorsa zamanla yeni bir sol partiye evrilebilir" dedi.

İşçi hareketinden doğmayan, emekçilerin istemleri ile şekillenmeyen bir parti başarılı olabilir mi? Veya diğer bir bakış açısı ile, oluşabilecek yeni bir parti fikrine öncülük etmesi bir ihtiyacı mı cevaplamaktadır?

Dev Maden-Sen Genel Başkanı Çetin Uygur, toplantıya başlangıç amacının yeni bir parti kurma konusunu netleştirmek olduğunu ancak, parti tanımında sol-sosyal demokrat parti ifadesi, CHP üyesi ve yöneticileri tarafından tepki alınca, Süleyman Çelebi, “Hayır bu bir parti kurma toplantısı değildir, soldaki dağınıklığa karşı güçlü biraraya gelişi sağlayabilmek için bir beyin jimnastiği yapmak istiyoruz” demiştir. Çetin Uygur, “Üzerinde konuşulan liberal-sosyal demokrat bir parti aslında. Eskiden solcu diye bildiğimiz kimi yazarlar toplantıda şaşırtıcı şeyler savundular. Örneğin, özelleştirmelere karşı çıkılmaması gerektiğini söylediler. Örneğin emperyalizm sözcüğünden ve emperyalist uygulamalardan korkmamamız gerektiğini vurguladılar. Dinci gericilik tehdit değildir dediler. Tabi bu gene bir sosyalist düşünceyi de savunmakta olan kişiler tarafından karşı çıkışlarla cevaplandırıldı.″ şeklinde sözlerine devam etmiştir. Bu arayışın halkın değil, aydın kesimin ihtiyacı olduğunu, halk için yeni bir umut olamayacağını “halkı, kendi sorunlarının çözümü için seferber etme ümidi ve direnci kalmayanlar, işçi sınıfının gücüne inancını yitirenler siyaset yaparken gücü başka yerlerde aramaktadır.” sözleri dikkat

çekicidir.[194] Birleşik Metal-İş Sendikası, toplantıya temel alınan kararda, parti kurma fikrinden sözedilmediğini ve bu girişimi desteklemediklerini belirtmiştir.

Solda yeni bir parti kurma girişimlerine Kemal Özkan, DİSK'in herhangi parti kurma girişiminin olmadığını belirtmiş, parti kurma girişimini reddetmiştir, Süleyman Çelebi'nin, sermaye kesimi ile yakınlaşma söylemlerine ise, bunu yakınlaşma olarak görmediğini, ifade özgürlüğü ile bağdaştırdığını sözlerine eklemiştir.

17 Mart 2006 tarihinde DİSK Başkanlar Kurulu toplanmış, sonuç bildirgesinde, spekülasyonlara karşı açıklama yapmıştır. 10 Aralık 2005 tarihinde solda yenilenme amaçlı ikinci toplantı ile DİSK'in kolaylaştırıcı rolünün bittiği ve platforma devredildiği, "10 Aralık Platformu" tarafından düzenlenen toplantılar ile DİSK'in kurumsal bir bağı olmadığı belirtilmiştir.

Son dönemde tartışılan diğer bir konu, DİSK'in sermaye kesimi ile yakınlaşması olarak ifade edilen Süleyman Çelebi'nin Mustafa Koç için yaptığı açıklamadır. Süleyman Çelebi'nin, "Sayın Başbakan benim hakkımda da suç duyurusunda bulunsun. Bu konuda benim üyelerim benim hakkımda ne tepki koyarlarsa Mustafa Koç hakkında da aynı tepkiyi koyacaklardır, Mustafa Koç'u da diğerlerini de ayırt etmeden özgürlükler konusunda sokağa çıkarız, eylem yaparız", sözlerine Birleşik-Metal İş ve Nakliyat-İş sendikaları tepki göstermişlerdir. Koç ve Sabancı gruplarının ülkenin önemli grupları olduğunu ifade eden Süleyman Çelebi: "Bu önemli insanların ülkenin sorunlarını konuşmaları demokratik haklarıdır. Bu konuşmalar hakkında dava açılması ise demokrasinin gelişmediğinin kanıtıdır. Şiddetle kınıyorum. Aynı söylemleri biz de yapıyoruz. Değerlendirmelere biz de katılıyoruz. Bu konuda dayanışmaktan asla çekinmeyiz. Bu konuda beraber olmaktan kaçınmayacağız. Ulusal ve uluslararası alanda her türlü desteği vereceğiz. Olaya seyirci kalmayacağız."[195] Bank-Sen Genel Yönetim Kurulu, bu sürecin karşısında olduğunu, Koç için yapılacak hiçbir toplantı, etkinlik ve açıklamaya katılmayacağını,

[194] http://www.halkevleri.org.tr/depo/halkevinin_sesi/sayi13.pdf (10.04.2006), Kasım 2005, s.2.
[195] http://www.sendikanet.org/tr/modules/news/article.php?storyid=1281 (9.03.2006)

sermaye sınıfı çıkarlarının işçi sınıfına özgürlük değil, kölelik getireceği bilinciyle kamuyouna duyurmuştur.

DİSK'e bağlı sendika yöneticileri de, eleştirilerini dile getirmişlerdir. 12. Genel Kurul öncesi dönemi değerlendiren, DİSK Tekstil Genel Sekreteri Muharrem Kılıç, 11. Genel Kuruldan bu yana yönetimsel hatalar olduğunu, yönetimden ayrılanların, görevlerini bırakanların önemli sorun olduğunu belirtmiş, öncelikle sendika içi örgütlenme problemlerinin giderilmesi gerektiğini vurgulamıştır.[196]

Basın-İş Sendikası Genel Sekreteri, Kamil Kartal ise, 11.Genel Kurul Kararlarının önemli bölümünün yaşama geçirilemediğini belirtmiş, sözlerine şöyle devam etmiştir. "2000 yılından bugüne kadar 4 yıllık süreçte Türkiye'de ve çevresinde oldukça önemli gelişmeler yaşandı. Siyasi iktidarlar çalışma yaşamına ilişkin o günden bugüne işçi sınıfı hareketini iyice daraltan, sendikaları boğan kararlar aldılar. 4857 sayılı yasanın sürecini hep birlikte gördük. Sermayenin ekonomi politikaları sonucu ciddi anlamda yoksullaşma, işsizleşme gündeme geldi. Özellikle sendikalı işçi sayısında alabildiğinde düşüş söz konusu oldu. Mevcut sendikal yapılar bu gidişe aktif tavır almak yerine, varolan konumlarını korumak derdine düştüler. Sendikal hareket ciddi bir kriz içinde. Bu son dönemde varolan kriz daha da boyutlandı."

"Geleneksel mücadele yöntemleriyle, sürece müdahale edilmeye çalışıldı, ciddi yenilgiler alındı. DİSK de büyüyen değil, sorunların ağırlaştığı, iç sorunların büyüdüğü bir konfederasyon olmuştur. Bugün yeni Genel Kurul'da kendi tarihimizden aldığımız deneyim ve birikimle, DİSK'in kendine çeki düzen vermesi, gelişmeler karşısında politika üretmesi, yaşanan sürece daha aktif tutum alması gerekmektedir."[197]

DİSK'in, ciddi oranda üye kaybetmesi, dolayısıyla sınıf bağı düne göre zayıfladığı, gerçekleşen özelleştirmeler karşısında varlık gösteremediği, işçilerin güvenini yitirmiş bir konfederasyon haline geldiği şeklinde eleştiriler yapılmaktadır.

[196] http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=4332 (16.03.2006)
[197] http://www.kizilbayrak.de/2004/sikb13/sayfa_11.html , sayı: 21, 2004, (10.04.2006)

5.5. ULUSLARARASI KURULUŞLARLA İLİŞKİLER

DİSK'in uluslararası sendikalara üyeliği, 1980'li yılların ortalarında gerçekleşmiştir. Ancak, 1975 yılında DİSK, 5. Kongresinden sonra uluslararası ilişkilerini geliştirmeye hız vermiştir. Maden-İş sendikasının MESS'e karşı grevinin, Fransa, Moğolistan, İtalya, Kıbrıslı sendikalar tarafından desteklendiği bilinmektedir.[198] DİSK, Dünya Sendikalar Federasyonuna (DSF)'ye üye olmamış, ancak, DİSK'e bağlı Maden-İş, Aster-İş, Keramik-İş gibi bazı sendikalar üye olmuştur.[199] Uluslararası ilk sempozyum olan, "Türkiye'de Kamuda Çalışanların Sendikalaşma Hakkı Var mı?" başlıklı sempozyumu 1989 yılında DİSK gerçekleştirmiştir.

Son dönemde, 6-7 Nisan 2006'da dünyadaki lastik sektöründeki tüm sendikalar biraraya gelmiştir. DİSK'e bağlı Lastik-İş'in evsahipliği yaptığı, Uluslararası Kimya, Enerji, Maden ve Genel İşçi Sendikaları Federasyonu (ICEM) Lastik İşkolu Dünya Konferansı, 6-7 Nisan 2006'da yapılmıştır. Amerika, Almanya, Avusturya, Bangladeş, Beyaz Rusya, Brezilya, Belçika, Danimarka, Fransa, Güney Afrika, İngiltere, İspanya, Japonya, Pakistan, Romanya, Rusya, Türkiye'den toplam 100'ün üzerinde sendika temsilcisi katılmıştır. ICEM tüm dünyada 122 ülkeden 389 üye sendikasına bağlı 20 milyon işçiyi temsil eden lastik, kimya, ilaç, enerji, maden, cam ve ilgili sektörlerde örgütlü küresel işkolu federasyonudur.

DİSK'in birlik ilkesinin içeriğinde uluslararası birliğin sağlanması gerektiğini bilmekteyiz. Bu doğrultuda, son yıllarda, uluslararası sendikal örgütler ile sürdürülen ilişkiler geliştirilmiştir. Ayrıca, sermayenin çalışma hayatındaki belirleyiciliğinin artması karşısında, uluslararası sendikal mücadelenin kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

5.5.0.ULUSLARARASI HÜR İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU (ICFTU) ve DİSK

International Confederation of Free Trade Unions (ICFTU)'un kuruluşu, 9 Aralık 1949'da Londra'da toplanan konferans çerçevesinde gerçekleşmiş ve bu

[198] İşlek (Haz.), **a.g.e.**, s.66.
[199] İşlek (Haz.), **a.g.e.**, s.67.

konferansa, toplam 48 milyon sendikalı işçiyi temsil eden 261 delege katılmıştır. Konferansta kabul edilen tüzükte, örgütün amaçları belirlenirken, bireysel özgürlük, özgür emek, siyasal demokrasi, ulusların bağımsızlık ve egemenlik hakları, özgür toplu pazarlık, güçlü uluslararası sendikal örgütlenme ve tüm ülkelerde sendikalaşmanın teşvik ve destek görmesi, başlıca konuları oluşturmuştur.[200]

Amerikan İşçi Sendikaları Konfederasyonu (AFL-CIO) 1969'da ICFTU'dan ayrılmış, ancak Kasım 1981'de yeniden üye olmak istemiş, başvurusu Ocak 1982'de kabul edilerek üyeliği gerçekleşmiştir. Şili, Polonya gibi ülkelerin yanısıra, Türkiye'deki sendikal haklar ve demokrasi sorunu, son yıllarda, ICFTU'nun gündeminde önemli yer tutmuştur. Kendi üyesi olmadığı dönemde dahi, DİSK'in uğradığı baskılar karşısında da çok kesin ve açık bir dayanışma sergilemiştir.

ICFTU'nun 17. Genel Kurul belgesinin başlığı "Sosyal Adaleti Küreselleştirmek"tir. Bu belgede, 21.yy. sendikacılığı için 6 temel sorun alanı belirlenmiştir.[201] Birinci sorun alanı, küreselleşme sürecinde demokrasinin yaygınlaştırılması ve derinleştirilmesidir, ikinci sorun alanı, küreselleşmeye insani bir yüz verilmesidir, bunun için şeffaflık ve katılımcılığa dikkat çekilmiştir. Üçüncü sorun alanı, sendikal haklar ve temel çalışma standartlarının sağlanması, dördüncü sorun alanı, işyerinde ayrımcılığa son verilmesi, beşinci sorun alanı ise, çokuluslu şirketlerde örgütlenmedir. Altıncı sorun ise, küreselleşmenin etkilerine karşı 21.yy. sendikacılığının geliştirmesi gereken yeni strateji ve taktiklerdir.

ICFTU'nun bölgesel örgütleri bulunmaktadır. Afrika için, Afrika Bölge Örgütü (ICFTU-AFRO) Asya ve Pasifik ülkeleri için, Asya Pasifik Bölgesel Örgütü (ICFTU-APRO), Amerika kıtaları için, Amerika Bölgesi Örgütü (ORIT) oluşturulmuştur.

Türk-İş, 1960'da ICFTU'ya üye olmuş, 12 Eylül'de Sadık Şide'nin Türk-İş Genel Sekreteri olmasına rağmen askeri hükümette görev alması, Türk-İş'in ICFTU üyeliği, ICFTU yetkili organlarının kararı ile, kesintiye uğramıştır. Mayıs 1983'te

[200] Işıklı, **a.g.e.**, s.139.
[201] Işıklı, **a.g.e.**, s.144.

tekrar ICFTU üyesi olabilmiştir. Öte yandan Türk-İş'e bağlı sendikaların her biri, ICFTU'ya bağlı uluslararası işkolu federasyonlarından en az birine üyedir. DİSK, ICFTU'ya 1992 yılında, Hak-İş 17-19 Aralık 1997 tarihli yönetim kurulu toplantısında, üye olmuştur.

Türkiye'nin de dahil olduğu 154 ülke ve bölgedeki 236 üye kuruluşuyla, 155 milyondan fazla sendikalı işçiyi temsil eden ICFTU, Bakırköy 2.İş Mahkemesinin ICTU üyesi DİSK'e bağlı Gıda-İş hakkında vermiş olduğu kapatma kararını şiddetle kınamış, ICFTU Genel Sekreteri Guy Ryler, Başbakan Recep Tayip Erdoğan'a 19.04.2006 tarihinde mektup göndermiştir.

"Tıpkı Eğitim Sen davasında olduğu gibi bir sendikanın temelsizce verilen bir karara istinaden kapatılması Türkiye'nin AB müzakerelerindeki konumuna gölge düşürecektir. Bu sebeple hükümetinizi sendikal haklara saygı göstermeye davet ediyorum. Gıda İş'in kapatılması durumunda ICFTU'nun, ILO (UÇÖ)'nün örgütlenme özgürlüğü komitesine hükümetiniz aleyhinde şikayette bulunmaktan başka seçeneği kalmayacaktır."[202]

5.5.1. AVRUPA SENDİKA KONFEDERASYONU (ETUC) ve DİSK

DİSK'in 60 milyon işçiyi temsil eden ETUC'a girme girişimi, 12 Eylül 1980 öncesinde başlamış, 1985'te oybirliğiyle kabul edilmiştir. Türk-İş, 1987'de ETUC'a üyelik için başvurmuş, Türk-İş'in bu başvurusu 7-8 Nisan 1988 tarihli ETUC Yürütme Kurulu toplantısında kabul edilmiştir. Hak-İş ve KESK, 4-5 Aralık 1997'de ETUC üyeliğine kabul edilmiştir.

ETUC tüzüğünün başlangıç bölümünde belirtildiği üzere, "genel olarak Avrupa çapında ve özellikle tüm Avrupalı kurumlar nezdinde işçilerin sosyal, ekonomik ve kültürel çıkarlarını temsil etmek ve geliştirmek" biçiminde belirlenen temel amaçlarını gerçekleştirme faaliyeti çerçevesinde, çevre sorunlarından vergi politikasına kadar çok çeşitli konularda tavır belirlemekte, etkinlik

[202] http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=185 (10.03.2006)

göstermektedir.[203] ETUC ayrıca, Avrupa düzeyindeki işveren örgütü Avrupa Topluluğu Sanayiler Birliği (UNICE) ile görüşmeler yürütmektedir.

Türkiye'de 12 Eylül sonrasında, ortaya konulan uygulamalar, ETUC'un gündeminde sürekli olarak önemli yer tutmuştur. DİSK'in davasının devam ettiği sırada ETUC üyeliğine kabul edilmesi, bu ilginin niteliğini sergilemektedir. 6.Kongreye sunulan faaliyet raporunda Türkiye konusu incelenirken şu görüşlere yer verilmiştir.[204] " ETUC, Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na başvurusuna şiddetle karşı çıkar, zira böyle bir durum ancak Türkiye'de gerçek anlamda insan hakları, sendikal haklar, ifade özgürlüğü vs. ile birlikte tam demokrasinin kurulması halinde dikkate alınabilir." ETUC daha sonra bu politikasını değiştirmiş, Türkiye'nin AB'ne üyeliğini desteklemiştir.

ETUC, Türk-İş ve DİSK'in birlikte düzenlendiği ve Avrupa Birliği'nce desteklenen "AB-Türkiye İlişkilerinin Sosyal Boyutu ve Sendikaların Rolü" konulu konferans 26-28 Mayıs 1994 tarihinde, yine üç kuruluşun birlikte düzenledikleri "Sosyal Haklar ve Serbest Dolaşım Semineri" 4-6 Ocak 1996 tarihleri arasında İstanbul, Armada Oteli'nde gerçekleştirilmiştir.

[203] Işıklı, **a.g.e.**, s.154.
[204] Işıklı, **a.g.e.**, s.157.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
1980 ÖNCESİ VE SONRASI DÖNEMDE DİSK'E YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME

6. DEĞİŞEN KOŞULLARDA SENDİKACILIK VE DİSK

Ülkelerin sendikalaşma hareketi, demokrasi anlayışı ve endüstrileşme düzeyi ile yakından ilgilidir. Güçlü bir işçi hareketinin sanayileşme ve demokratikleşme temelinde varlık kazandığı bilinmektedir. Siyasi, ekonomik, yasal koşullar sendikacılığı etkilediği gibi, sendika ve konfederasyonların izlediği politikalar da, sendikal hareketi yönlendirmektedir. Sadece mevcut yasal, ekonomik, siyasi yapının günümüz sendikacılığını olumsuz etkilediğini söylemek gerçekçi olmayacaktır. Sendika ve konfederasyonların çalışma biçimleri de bu noktada önem taşımaktadır.

Son dönemde sendikacılığı bu bağlamda, 1980 öncesi ve 1980 sonrası olmak üzere iki dönemde DİSK'i inceleyecek olursak, tüm dünyada olduğu gibi 1980 yılından sonra ülkemizde de sendikaların gücünde belirgin bir azalma olduğunu söyleyebiliriz. Dünya ölçeğinde baktığımızda, 1973 petrol krizi, teknolojik gelişmeler, küreselleşme, neoliberal politikalara yönelme, esneklik uygulamaları, işçilerin kişisel ve mesleki özellikleri, çokuluslu şirketlerin yaygınlaşması; mikro düzeyde baktığımızda, bunlara ek olarak, 1982 Anayasasının getirdiği sınırlamalar, ithal ikameci politikaların terk edilerek liberal dış ticaret anlayışının benimsenmesi, özelleştirme uygulamaları, işgücünün yapısındaki değişim, işsizlik, kayıtdışı istihdam, işverenlerin uyguladığı sendikasızlaştırma politikaları, sanayi kesiminin daralması, istihdamda beyaz yakalı, kadın ve genç işçilerin artması, işletme ölçeğinin küçülmesi, bireyselliğin önem kazanması, insan kaynakları yönetimi gibi nedenler sendikacılığı olumsuz etkilemektedir.

Teknolojik gelişme, çalışma ilişkilerinde esneklik uygulamaları, işverenlerin sendikasızlaştırma politikaları, değişen işgücü yapısı son dönemde sendikacılığı olumsuz etkileyen belirgin faktörlerdendir. Günümüzde teknolojinin gelişme ve yayılma hızı çok artmıştır. Buna bağlı olarak da üretim, çok daha az sayıda işçi ile gerçekleştirilmektedir. Sendikalaşabilir işgücü azalmaktadır. Örneğin çelik

endüstrisinde önemli şirketlerden biri olan US Steel şirketi, 1980 yılında 120.000 işçi ile ürettiği miktarın daha fazlasını 1999 yılında 20.000 işçi ile üretebilmiştir.[205] Teknolojinin gelişimi ile sendikalaşma oranı arasında ters orantı olduğunu söyleyebiliriz. Yeni teknolojilerin çok hızla geliştiği yeni teknolojiler ve beraberinde getirdiği esneklik uygulamaları sendikalaşma eğilimini azaltmaktadır.

Değişen teknoloji dışında üretim yapısının, süreçlerinin değişmesi de sendikaların gücünün azalmasında önemli bir etkendir. Geleneksel kitle üretimi, işbölümü, standartlaşma ve tam zamanlı çalışmaya dayalı Fordist üretim yapısı dağılmakta, esneklik yeni bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreç hükümetlerce iş yasalarının esnekleştirilmesi çabalarıyla da desteklenmektedir. Esneklik uygulamalarına bağlı olarak, atipik çalışma biçimleri olan part-time çalışma, esnek zamanlı çalışma, evde çalışma, yoğun çalışma, belirli süreli çalışma, taşeron-alt işveren vb. istihdam biçimleri hızla artış göstermektedir. Esnek çalışma biçimleri sendikalaşmanın önünde bir engel oluştururken aynı zamanda, işsizlikle mücadelede önemli bir faktör olarak görülmektedir. Örneğin, Hollanda'da, işsizlik oranı yaklaşık %3 iken, kısmı süreli çalışma oranı 1998 yılında %40'dır, İngiltere'de de işsizlik oranı %6, kısmi süreli çalışma oranı % 24.9'dur.[206] İngiltere'de part-time çalışmada ve diğer atipik istihdam biçimlerinde ciddi artışlar görülmektedir. İstihdamdaki değişmelerin yanısıra işsizlik oranı da artmakta, kısmi bir çözüm yolu olarak da esnek çalışma biçimleri kullanılmaktadır.

Esnek çalışan işçiler, bireysel hizmet akdi kurmayı tercih etmektedir. Nitelikli çalışanlar yüksek gelir elde ederken, vasıf düzeyi düşük işçilerin ise gelirlerinde bir değişiklik olmamakta, birçoğu işsizlik ile karşı karşıya kalmaktadır. Nitelikli işçi sendika olmadan da, yüksek ücret alabilmektedir. Kadın ve genç istihdamı artmaktadır. Bu artış, sendikacılığın gerilemesinde önemli bir nedendir.

Sendikaların bu zor koşullarda karşılaştığı sorunlardan bir diğeri de, işverenlerin sendika karşıtı etkinlikleridir. Son yıllarda işverenler yoğun şekilde

---

[205] Ahmet Selamoğlu, "Örgütlenme Sorunu ve Sendikal Yapıda Değişim Arayışı", **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Birleşik Metal-İş Yayını, Sayı:2, İstanbul:2004, s.43.

[206] Ahmet Selamoğlu, "İstihdam Politikaları, Esneklik Arayışı ve Etkileri", **Petrol-İş Yıllığı (2000-2003)**, İstanbul:2003, s.173.

sendika karşıtı faaliyetlere girmekte, doğrudan sendikaları ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Özellikle bu eğilimin Amerika'da çok belirgin olduğu bilinmektedir. Birçok çalışmada, ABD'de sendikaların üye kaybının %40'ının işverenlerin kışkırtması sonucu ortaya çıktığı belirtilmiştir.[207] ABD'de işverenler sendika karşıtı eylemlere 500 milyon dolar harcamıştır.[208] İşverenlerin sendika karşıtı tavrının yanında hükümetlerin de sendika karşıtı tavırları sendikal hareketi olumsuz etkilemektedir. Hükümetlerin benimsediği neoliberal politikalar, yasal düzenlemeler sendikaları güçsüz bırakmaktadır.

Son dönemde, nesnel ve öznel koşullar, tüm dünyada sendikaların üye kaybetmesine neden olmuş ve sendikaları yeni arayışlara yöneltmiştir. Strateji, belli bir hedefe yönelik olarak izlenecek yol, yöntem anlamına gelmektedir. Hedefe ulaşmada ilk yapılması gereken sendikal bilinç oluşturmak olmalıdır. Üyelere, neden sendikaya üye olunması gerektiği, bireylere üyeliğin sağlayacağı katma değer inandırıcı şekilde açıklanmalıdır. Sendikal bilinç oluşturmak tüm stratejiler için öncelikli öneme sahiptir. Öncelikle potansiyel üye tabanının ihtiyaç ve istekleri belirlenmelidir. Tüm işgücünü üyeliğe özendirecek politikalara yönelinmelidir.

Bu bağlamda, sendikaların benimsediği yeni örgütlenme modellerinden de bahsetmek yerinde olacaktır. Geçmişte uygulanan stratejiler günümüz koşullarında geçerliliğini yitirmiştir. Üyelik, sendikaların gücünün temeli olduğundan ilk hedef, üye sayısındaki düşüşlere karşı yeni strateji belirlemek olmuştur. Sendikal hareketin işgücünü harekete geçirebilme kapasitesi sendika yoğunluk oranları kadar önem taşımaktadır.[209] Bu nedenle, nitelik itibariyle değişen işgücünü örgütlemeye yönelik modeller geliştirilmelidir.

Yeni streteji benimseyen sendikalara örnek olarak İsveç sendikasını verebiliriz. İsveç sendikası (SIF) genç işsizlere, çalışanlara ve öğrencilere dönük bir interaktif web sayfasını hayata geçirmiştir. Bu sayfa sayesinde, binlerce gençle hem kariyer planlaması yapma yönünde düzenlenen seminerlerde biraraya gelinerek

[207] Sabahattin Şen, Sendikaların Güç Kaybetmesinin Objektif Nedenleri , **Sendikal Notlar**, Petrol-İş Yayınları sayı: 21, s.100.
[208] Şen, **a.g.e.,** s.100.
[209] Selamoğlu, "Örgütlenme Sorunu ve Sendikal Yapıda Değişim Arayışı", **a.g.e**, s.45.

sendikanın gençler arasındaki popularitesi artmış, hem de üye oranlarında büyük artış sağlanmıştır. Japonya'da geleneksel çalışma ilişkileri tarzını reddedip bağımsız çalışmayı tercih edenlerin kurduğu ve adına 'Guilde Japan' dedikleri sanal özellik taşıyan sendika, faaliyet göstermektedir. Bu sendika, bünyesinde 6 milyona yakın işçiyi barındırmaktadır.[210]

İstihdamın ve işgücünün yapısında ortaya çıkan gelişmeler doğrultusunda son yıllarda bazı sendikalar hızla gelişen hizmet sektörünü örgütlemeye çalışmaktadır. İstihdamın yapısı ve sorunları ülkelere göre farklılık göstermektedir. Sendikalı işçilerin yoğun olduğu imalat ve kamu sektörlerinde, istihdam gerilerken sendikal örgütlenmenin yoğun olmadığı özel hizmet sektöründe istihdam artışı gözlenmiştir.

Günümüzde örgütlenme çalışmalarında asıl hedef, vasıf düzeyi yüksek beyaz yakalı, genç, kadın işçiler ile atipik çalışan işgücüdür. Potansiyel üyelerin güvenini kazanmak diğer bir sorun alanıdır. Sendikaların örgütlü olmadığı işletmelerde yapılan bir araştırmaya göre, çalışanların yaklaşık % 57,6'sı "sendikanın haklarını savunacağına inanmadığı için" üye olmadıklarını belirtmiştir.[211]

Amerikan İşçi Sendikaları Federasyonu (AFL-CIO) ve İngiltere İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TUC) örgütlenmeye ağırlık vermektedir. AFL-CIO Örgütlenme Enstitüsünü kurmuş, TUC yeni sendikacılık anlayışında örgütlenmenin önemini vurgulamıştır. Eğitim faaliyetleri, kadın ve genç çalışanlara yönelik politikalar, kampanyalar, sendikal birleşmeler, danışmanlık hizmetleri, sanal sendikacılık anlayışı ile üyeliği artırmak hedeflenmektedir. İngiltere'de, 2004 sonbaharında, tüm çalışanlar arasında sendikalaşma oranı %26.0'dır, 2003 yılına göre %0.6 oranında bir düşüş yaşanmıştır. İşçiler arasındaki sendikalaşma oranı ise görece daha yüksektir, %28.8; ancak bu oranda da 2003'e göre bir azalma görülmüştür, %29.3. Ayrıca, 2004 yılına bakıldığında, kadınların sendikalaşma oranı erkeklere, tüm çalışanlar arasında yaşlılara göre biraz daha fazladır. Kadınların sendikalaşma oranlarındaki bu artışta, kuşkusuz kadınlara yönelik sendikal

[210] Sayım Yorgun, "Küreselleşme Sürecinde Sendikalarda Yeniden Yapılanma ve Sendikal Eğitim", **Türk-iş "Çalışma Yaşamından Beklentiler" toplantısına Sunulan Tebliğ**, Ankara: 16-18 Nisan 2001, s.14.

[211] Kuvvet Lordoğlu, "Türk Sendikal Hareketinin Özgün Kriz Alanları Var Mıdır?", **Petrol- İş Yıllığı (2000-2003)**, İstanbul: 2003, s. 297.

politikaların etkisi bulunmaktadır. 35 yaş ve civarı kişilerin 1/3'ünden daha fazlasının sendika üyeliği, 24-34 yaş arası olanların 1/4'üne göre daha fazladır. Ayrıca, tam zamanlı çalışanlar part-time çalışanlara göre sendika üyesi olmayı daha çok tercih etmektedir. Bu oran tam zamanlı çalışanlarda %31.5 iken, part- time çalışanlarda %21.1'dir.[212]

Türkiye'de sendikaların, yeni örgütlenme modeli ortaya koyamadığı sürece güç kaybetmeye devam edeceğini, sendika yöneticileri inançlı ve idealist olmadığı takdirde, yeni işçi kitlesinin güvenini kazanamayacağını söylemek yanıltıcı olmayacaktır. Günümüz koşullarında mevcut örgütlenme anlayışı ile işçilerin sendikalara yabancılaştığını söyleyebiliriz.

Günümüzde sendikalar üretim ve yönetim tekniğinin, üretim süreçlerinin, işçi niteliğinin, kısacası çalışma ilişkilerinin değişmesi nedeniyle etkinliklerini kaybetmektedir. 1980'li yıllardan sonra her alanda olduğu gibi endüstri ilişkilerinde yaşanan değişim sendikaları yeniden yapılanmaya zorlamaktadır. DİSK'in yeni dönem çalışma yaşamındaki yerini belirlemek için iki dönem arasında karşılaştırma yapmak faydalı olacaktır.

7. İKİ DÖNEM ARASINDA KARŞILAŞTIRMA

DİSK'i ihtilal öncesi ve sonrası dönemde incelerken, ilgili dönemlere ait ekonomik, sosyal, siyasi koşulları göz önünde bulundurmalıyız. 80 sonrası yaşanan değişim dalgası ve yasal düzenlemeler sendikacılığın güç kaybetmesinde etkili olmuştur. 1961 Anayasası ile 1982 Anayasasını karşılaştırdığımızda, işçilere sağlanan birçok hakkın geri çekildiğini görmekteyiz. Ayrıca, 12 yıl faaliyetleri askıya alınan DİSK, diğer konfederasyonlara göre olumsuz, zor koşullar ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Günümüzde, Türk-İş'ten sonra ikinci büyük konfederasyon olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

1980 öncesi ve sonrası dönemde DİSK, dört başlık altında değerlendirilebilir.

---

[212] www.statistics.gov.uk (2005)

Temsil Gücü, Bağımsız Sınıf ve Kitle Sendikacılığı Anlayışı, İç Örgütlenme, DİSK'te Yaşanan Diğer Değişimler.

7.0. Temsil Gücü

Sendika ve konfederasyonların temsil gücü, nicelik bakımından çıkarlarını savunduğu işçi kitlesi olarak tanımlanabilir. Bir anlamda, sendikaların gücünü ifade etmektedir.

DİSK'e bağlı sendika ve üye sayılarına baktığımızda, son yıllarda konfederasyonun ciddi şekilde güç kaybettiği görülmektedir. Yasal düzenlemeler başta olmak üzere, 1980 İhtilali, sosyal, ekonomik, siyasi gelişmeler DİSK'in ve diğer konfederasyonların güç kaybında etkilidir. Ancak, varolan bu durumun sadece yasal, ekonomik, siyasi, sosyal koşullardan kaynaklandığını söylemek doğru olmayacaktır. DİSK, bu süreci nasıl değerlendirdi? Bu soru, DİSK'in yaşadığı değişimi anlatmak açısından önemlidir.

Beş sendika tarafından 1967 yılında kurulan DİSK'e, aynı yıl altı sendika daha üye olmuş, temsil ettiği işçi sayısı 65 bine ulaşmıştır. 1980 ihtilali ile faaliyetleri durdurulduğunda, DİSK'e bağlı 29 sendika ve yaklaşık 600 bin işçi bulunmaktaydı. Ancak, 1992 yılından bugüne DİSK'e bağlı sendikaların toplam üye sayısı, bu sayıya ulaşamamıştır.

1992 yılında, 19 bin olan üye sayısı, 1994 yılında 330 bine çıkmış, ancak 1994 yılından günümüze temsil ettiği işçi sayısında belirgin bir değişiklik olamamıştır. Aynı yıl, DİSK'e bağlı 16 sendika yani, Laspetkim-İş, Gıda-İş, Deri-İş, Basın-İş, Devrimci Sağlık-İş, Genel-İş, TİS, Pektim-İş, Tekstil, Tümka-İş, Limter-İş, Oleyis, Birleşik Metal-İş, Bank-Sen, Sosyal-İş, Nakliyat-İş %10 barajını aşmıştır. Kısa sürede ulaşılan rakamların, tabandan gelen kitle hareketine dayanmadığı bilinmektedir. DİSK'in ihtilal öncesi dönemdeki imajı, yeni dönemde üye kazanımında etkili olmuştur. Birkaç işkolu dışında, farklı işkollarında güçlü örgütlenme sağlanamamıştır. Örgütlenme çalışmaları militan işçileri gerektirmektedir, Devrimci Sağlık-İş, Deri-İş, Limter-İş gibi sosyalistlerin ağırlıklı olduğu sendikalar yeni dönemde DİSK'in örgütlenme çalışmalarında önemli yer tutmaktadır. Örgütlenmede izlenen diğer yol, işverenlerin ikna edilmesi yoludur.

Örneğin, belediyelerde örgütlenen Genel-İş, yerel yönetimde bulunan SHP'den yararlanarak barajı aştığı bilinmektedir.[213] Bağımsız sendikalarla birleşme yolu da örgütlenmede önemli yer tutmuştur. Tursan-İş'le Oleyis, Otomobil-İş ile Maden-İş'in birleşerek Birleşik Metal-İş adını alması, Laspetkim-İş ile Lastik-İş birleşmesi Lastik-İş'in %10 barajını aşmasını sağlamıştır. Mayıs 2006'da, DİSK'e bağlı 17 üye sendika bulunmaktadır. Tekstil, Genel-İş, Birleşik Metal-İş sendikaları konfederasyon üyesi en büyük üç sendikadır. Bu üç sendikanın toplam üye sayısı yaklaşık 210 bindir. Bu rakam, yaklaşık olarak toplam üye sayısının 2/3'sini oluşturmaktadır.

1980 öncesi dönemde, geniş yankı uyandıran grevler yaşanmıştır. Ancak, yasal düzenlemeler, işverenlerin sendikasızlaştırma politikaları, işçilerin sendikalara güveninin azalması vb. nedenlerle yankı uyandıran direnişler günümüzde çok fazla yaşanmamaktadır. Yıllara göre grev sayılarına baktığımızda 1975 yılından sonra yoğunlaşan grevler, 1980 yılında 173'e yani, en yüksek rakama ulaşmıştır. Ancak grev sayısı, 1994 yılında 5'e düşmüş, 1999 yılında 10 ile sınırlı kalmıştır. 1980 öncesi dönemde 500'e yakın grev gerçekleştiren DİSK, 1992-1999 yılları arasında 51 grev gerçekleştirmiştir.[214] DİSK'in ilk yıllarında gerçekleşen 15-16 Haziran direnişi, DGM'lerin kapatılmasına yönelik yapılan işçi hareketleri devrimci nitelik taşıyan, geniş işçi kitlelerini harekete geçiren eylemlerdir. 1992 yılından günümüze baktığımızda, DİSK'in gerçekleştirdiği direnişler çok az sayıdadır. DİSK yeni dönemde, diğer örgütler ile eylem birliği yapmıştır. Genel olarak işçi eylemleri mitingler ile sınırlı kalmıştır. 11 Şubat 2006 tarihinde gerçekleşen "Yoksulluğa-Adaletsizliğe Hayır" mitingi DİSK, KESK, TMMOB, TTB ile bazı siyasi parti ve sivil toplum örgütü üyelerinin katılımıyla gerçekleşmiştir.

Eski sendika yöneticilerinden Şinasi Kaya, Kemal Nebioğlu ve Dev Maden-Sen Genel Başkanı Çetin Uygur'a göre, DİSK'in güç kaybında, 1980 öncesinin militan, bilinçli tabanının yok olmasının yanısıra, "devrimci yönetici, uzman kadroların" görece azalmış olması, sendikacılığın meslek olarak algılanması, etkilidir.[215] Bunlara ek olarak, DİSK'in temsil gücünün azalmasında, sınıf

[213] Öngider,**a.g.e.** , s.94.
[214] Ulukan, **a.g.t**, s.110.
[215] Ulukan, **a.g.t**, s.115.

mücadelesi yerine uzlaşmacı bir sendikal anlayışı benimsemesi, iç örgütlenmede yaşadığı sorunlar ve son dönemde çalışma hayatına ilişkin sorunlarda aldığı tavır etkili olmuştur.

7.1. Bağımsız, Sınıf ve Kitle Sendikacılığı Anlayışı

Sınıf ve kitle sendikacılığı, işçilerin toplumdaki diğer kesimlerden farklı çıkar ve talepleri olduğunu savunan, militan bir kitle mücadelesi ile hedeflere ulaşmaya çalışan bir anlayıştır.[216] Ekonomik ve siyasal mücadelenin bir arada yer aldığı, devlet ve burjuvaziden soyutlanmış, bağımsızlığı, sendikal demokrasiyi temel alan bir anlayışın ürünüdür.

DİSK kurulduğu yıllarda, bağımsız, kapitalizme karşı, sendikal demokrasinin uygulandığı, tabanın söz ve karar hakkının olduğu, sınıf uzlaşmacılığının egemen olmadığı yani, sınıf mücadelesine dayalı bir örgütlenme olarak faaliyet göstermiştir.

DİSK'in temel ilkeleri olan bağımsız, sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışının, toplumsal düzende yaşanan yozlaşma ile birlikte, 1980 sonrası dönemde göreceli olarak erozyona uğradığı söylenebilir. 12 Eylül döneminde baskı ve yasaklamalar sonucu, DİSK yöneticilerinin mücadeleden vazgeçtiği belirtilebilir. 1992 yılında devraldığı ağırlıklı olarak bina, arsa şeklindeki malvarlığının, iki yıl içinde tükendiği bilinmektedir. DİSK eski Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ün 1990'da Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'na verdiği raporda, DİSK ve bağlı 29 sendikanın 59.179.936 dolar nakit para, 466.176.842 dolar malvarlığı olduğunu belirtilmişti.[217] Çağdaş sendikacılık anlayışı, DİSK'in yeniden faaliyete geçtiği dönemde etkili olmuş, işçi sınıfının hak ve kazanımlarında aşınmaya yol açmıştır.

"Çağdaş Sendikacılık" (özünde uzlaşmacı, işbirlikçi sendikacılık) anlayışı, sınıf mücadelesi yerine uzlaşmayı ilke edinen, talepler için mücadele yerine masabaşı anlaşmaları öne çıkartan bir anlayışın ürünüdür. 20-26 Haziran 1992 tarihinde gerçekleşen Ören Toplantısında, "Çağdaş Sendikacılık" anlayışı dile getirilmiş, uzlaşmacı bir DİSK'in temeli atılmıştır. Sosyalist sistemin çözüldüğü bu yıllarda, tüm dünyada, "yeni dünya düzeni"nin temeli atılmaktaydı. Yeniden kuruluşta DİSK,

[216] Öngider, **a.g.e**, s.76.
[217] Öngider**, a.g.e**, s.91.

kendini bu şekilde ifade etmek zorunda kalmıştır. Diğer sendikalarla iş barışı için rekabet ettiği, işveren örgütleriyle karşılıklı anlaşmalar yaptığı bilinmektedir.[218] Yeniden açıldığında, DİSK yöneticilerinin, dönemin DYP-SHP hükümetini desteklemesi ihanet olarak adlandırılmıştır. 1997 yılından itibaren konfederasyon, işçi sınıfı düşmanları, yani burjuvazi ile işbirliği yaptığı gerekçesiyle eleştirilerin odak noktası olmaktadır.[219]

DİSK'in 1980 sonrası yaşadığı değişimi görmek açısından Genel Kurul Kararları ve dönemlere ait tüzükleri önemli belgelerdir. Kurulduğu dönemde, bütün işçilerin kendi ana işkolları sendikalarında toplanmasını ve bunların da DİSK'te bir araya gelmelerini sağlamak, DİSK'i Türkiye'nin en güçlü ve en etkili meslek örgütü haline getirmek, DİSK'in başlıca görevleri arasında sayılmaktadır. DİSK'in kurulduğu ilk yıllarda, bu görevini yerine getirdiği söylenebilir.

1968 tarihinde yayınlanan DİSK Kuruluş Bildirisi ve Ana Tüzüğü'ndeki, Temel İlkeler bölümünün 1. maddesi şöyle başlar: "*İşçi sınıfının sorunları tam bağımsızlığa kavuşmuş toplumcu bir düzende çözümlenir. Bunun ekonomik alanda birinci adımı, emekten yana, emekçilerin yönetim ve denetimine doğrudan doğruya katıldığı planlı bir devletçilik sistemidir.*" DİSK kamucu bir bilinçle kurulmuştur. "Toplumcu" kavramı ile "sosyalist" eşanlamlı olarak kullanılmıştır. "DİSK'in 6. Genel Kurul Çalışma Raporu'nda şöyle denilmiştir: "*Ülkemiz emperyalizme bağımlı, geri ve çarpık kapitalist bir ülkedir. Tüm ekonomik ve toplumsal sorunlar, buhran, eşitsizlik ve adaletsizlikler bu yapıdan kaynaklanmaktadır. Kapitalist düzende kalındıkça emekçi halkın yaşam düzeyini ve çalışma koşullarını geliştirmeye yönelik köklü dönüşümler yapma olanağı yoktur.*"

DİSK Anatüzüğünde, "*İşçi sınıfının devrimci bir niteliğe erişmesi ve bilinçlenmesi ancak yurt ve dünya olaylarının emekçiler açısından ve bilimsel yoldan değerlendirilmesine bağlıdır.*" ifadesi sendikal bilinç oluşturma misyonunu üstlendiğinin işaretidir. "*Emekçilerin, tüm haklarını alabilmesi yalnız mesleki mücadele ile mümkün değildir. Bunun yanısıra Anayasadaki demokratik haklarını kullanarak, siyasi mücadele yapmaları da gereklidir. Bu mücadele, işçi sınıfını*

[218] İşlek (Haz.), **a.g.e**., s.145.
[219] İşçi Hareketi Gazetesi**, a.g.e,** s.41.

varlığının tam bilincine kavuşturarak, insanın insanı sömürmesi esasına karşıt bir amaç güder." DİSK, kapitalist sistemin siyasi mücadele yoluyla aşılmasını öngörerek kurulmuştur. Kapitalist düzene karşı mücadele, her dönemde temel hedefler arasında yeralmaktadır.

DİSK, siyasi iktidardan, sermayeden ve devletten bağımsız olarak kurulmuş bir işçi kuruluşudur. Günümüzde geçerli olan DİSK tüzüğünün 3. maddesinde "DİSK'in, demokratik, bağımsız bir sınıf ve kitle örgütü" olduğu ifadesi yer almaktadır. Kuruluş amacı gereği DİSK, kapitalizme ve serbest piyasa ekonomisine karşı olmuştur. Bu anlayış, tüzüğün 3. maddesinde, "Sınıfının onursal görevi olarak, faşizme, cuntacılığa, oligarşiye, baskıya, zulme ve işkenceci tüm rejim ve dikta yönetimlerine karşı mücadele etmeyi temel amaç saymaktadır." cümlesi ile somutlaşmaktadır.

DİSK, mücadelesini işyeri ile sınırlı görmemekte, ülke düzeyinde de ekonomik ve politik mücadele verilmesi gerektiğine inanmakta, bu yönde çaba harcamaktadır. Yine 3. maddede, "Irk, cins, inanç, din, mezhep, dil ve düşünce ayrımı yapmaksızın, tüm işçilerin, işyerlerinde, işkollarında, ulusal ve uluslararası düzeyde birlik ve dayanışmasını sağlamayı temel ilke sayar" ifadesi yer almaktadır. "Bütün kamu kesiminde, yönetime ve denetime sendikacıların katılımını sağlamak için, olumlu çalışmalar yapacağız. Demokratik bir denetim altında merkezi işleyiş sağlayacağız." ifadeleri 1967 yılında DİSK'in kuruluş bildirgesi hükümleri arasında bulunmaktadır. Sendikal demokrasi anlayışı, günümüz tüzüğünde de geçerliliğini korumaktadır. Kuruluş bildirgesi ile, günümüzde geçerli olan tüzüğü karşılaştırdığımızda temel amaç ve ilkelerde sapma olmadığını görmekteyiz. DİSK'in yeniden faaliyete geçtiği dönemde geçerli olan DİSK tüzüğünde de, aynı amaç ve ilkeler yer almaktadır. 1980 yılında kabul edilen tüzükte ise, temel amaç ve ilkeler bölümünde, işçi sınıfının tek yönlü olmayan mücadelesinin bütünlüğü için "sosyalist düzen"in gerekliliği ifade edilmektedir.[220]

1992 yılı tüzüğü ile günümüz DİSK tüzüğünü karşılaştırdığımızda, konfederasyonun görev ve yetkileri bölümüne, "*Konfederasyonun amaç ve ilkeleriyle*

[220] Ulukan, **a.g.t**, s.111.

bu maddede sayılan görev ve yetkileri konularında siyasi partileri yönlendirmek, Konfederasyonun önerilerini benimseyen veya uygulamayı kabul eden ve diğer partilere göre Konfederasyonun görüşlerine, amaç ve ilkelerine daha yakın ve işçi sınıfı ile emekçi halkın çıkarlarını korumada daha yararlı politikaları savunan, uygulayan partiler ile organik bağ kurmamak kaydıyla ilişkileri geliştirmek, bu partilerin ülke yönetimi ve yerel yönetimlerde iktidara gelerek programlarını uygulayabilmeleri için çaba harcamak, gerektiğinde politikaları ve uygulamaları Konfederasyon amaç, ilke ve görevleriyle uyuşmayan partilere karşı tavır almak, karşı kampanyalar örgütlemek" ifadesinin eklendiği görülmektedir.

Günümüzde sendikalar sadece, ekonomik mücadele veren yada toplu sözleşmeler imzalayan bir örgüt olarak görülmemektedir. DİSK'in sınıf mücadelesinden koptuğu ve hiçbir zaman eski devrimci niteliğine kavuşamayacağını savunan bazı yazarlar, sınıf işbirliğine, ücret sendikacılığına izin vermeyen; uzlaşmacı ve bürokratik bir yapının egemen olmadığı, örgütlenmenin yaratılması gerektiğini savunmaktadır.[221]

DİSK'e bağlı Genel-İş sendikası İstanbul 3. Nolu Şube Eski Onur Kurulu Başkanı, Nurşen Demirci ile yapılan ropörtajda, Türk-İş'i, Türkiye'de sermaye partilerinden biri olarak nitelendirmiş, 12 Eylül'ün baş destekçilerinden olması yönüyle eleştirmiştir. Bu perspektiften hareketle, Türk-İş'e bağlı bir sendika yerine, DİSK Genel-İş'i tercih etme nedenini, "DİSK geçmişinde ve günümüzde sınıf ve kitle sendikacılığını harekete geçiren bir oluşum olmadı, ancak emek cephesinde sermayenin karşısında, işçi sınıfının mücadelesinin içinde ve ona daha yakın olmuştur" sözleriyle belirtmiştir.[222]

Rıdvan Budak başkanlığındaki DİSK'in, Ekonomik ve Sosyal Konseyde yer alması, işveren örgütleriyle "Beşli İnsiyatif" oluşturması tarihsel birikiminden uzaklaştığının göstergesi olarak nitelendirilmektedir.[223] DİSK'in bu oluşumun içinde yeralmasının yanısıra zaman zaman ESK'e tepkisini belirttiğini bilmekteyiz. DİSK, ESK'in hükümet ağırlıklı yapıdan çıkarılması, çeşitli kitle örgütlerinin temsiline

[221] Öngider, **a.g.e**, s.96.
[222] http://www.barikatlar.de/barikat/birincibar/14/roportaj.htm (29.04.2006)
[223] İşlek (Haz.), **a.g.e**, s.145.

olanak sağlayarak alınan kararların hükümet tarafından dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir.

Sınıf sendikacılığı, mevcut düzen ve iktidardan bağımsız şekilde emekçi kesimin çıkarlarını savunmayı, mücadeleyi gerektirmektedir. Bu anlayışı sürdüren sendikalar, sermaye yanlısı düşüncelerden arınmalıdır. Günümüzde, emeğe karşı saldırılara DİSK'in kitlesel eylemlerle cevap vermesi beklenmektedir. Ayrıca, sendikaların ve konfederasyonların tüm gelirlerini örgütlenmeye ve sınıf mücadelesine ayırması, mali işleyişte şeffaflık ilkesini benimsemesi gerekmektedir. DİSK, sınıf ve kitle sendikacılığı ilkesinin hayata geçirilemediği gerekçesiyle son dönemde eleştirilmektedir ancak DİSK'in tarihsel birikimi ve onu yaratan işçi sınıfı öncüleri, sosyalistler gözardı edilemez.[224] Bu mirasa sahip çıkıldığı takdirde, DİSK'in sınıf örgütü olma özelliği sürecektir.

7.2. İç Örgütlenme

İç örgütlenme örgütlü işçilerin örgütlenmesi anlamına gelmektedir. Sendikal eğitim, üyelerin karar ve süreçlere katılımı, genç, kadın ve beyaz yakalı işçilere yönelik faaliyetler iç örgütlenmede önemli noktalar arasında yeralmaktadır. Sendikalarda yeni üye kazanımından önce, ele alınması gereken konunun iç örgütlenme olduğu söylenebilir.

DİSK'e bağlı sendikalar eğitim yoluyla sendika üyeleri ile örgüt arasında iletişim kurmaktadır. Ancak eğitim maliyetlerinin yüksek oluşu ve yeterli sayıda uzman kadronun sendikada istihdam edilememesi eğitim faaliyetlerini sekteye uğratmaktadır. Şinasi Kaya, 1980 öncesinde görsel eğitimin çok ağırlıklı olduğunu, Kanada'dan sendikal eğitim filmleri getirildiğini ve Fethi Naci, İdris Küçükömer gibi uzman eğitmenlerin eğitim verdiğini günümüzde eğitim maliyetlerinin yüksek oluşunun sendikal eğitimin önünde engel olduğunu belirtmiştir.[225] "Dış ülkelerden araç, matbaa makinası gibi eğitim için gerekli olan araç-gereç yardımı aldık,

[224] Öngider, **a.g.e.**, s.103.
[225] Şinasi Kaya ile 26 Temmuz 2006'da yapılan görüşmeden aktarılmıştır.

yurtdışındaki sendikalar bizim sendikalarımıza destek oldu." cümlesini sözlerine eklemiştir.[226]

Günümüzde DİSK bünyesinde genç işçiler, kadın işçiler, göçmen işçiler sorunları dairesi, emekliler sorunları dairesi bulunmaktadır. Ancak etkin bir şekilde faaliyet gösterememektedir. Sendikalardaki ataerkil yapı DİSK'te de benzerlik göstermektedir. DİSK'te istihdam edilen uzmanlar arasında kadın uzman bulunmamaktadır. Birleşik Metal-İş sendikasında 6 kadın uzman bulunmaktadır.

Şinasi Kaya, DİSK'e bağlı sendikaların iç örgütlenmesinde 1980 öncesi dönem ile günümüzde belirgin fark olmadığını, işyeri temsilcilerinin seçimle işbaşına geldiğini, sendikanın işyeri temsilcisi atamadığını belirtmiştir.[227] Günümüzde DİSK'e bağlı sendikalardan Birleşik Metal-İş, Lastik-İş, Oleyis ve Genel-İş sendikalarının iç örgütlenme açısından güçlü olduğunu söyleyebiliriz. İç örgütlenme, aynı zamanda konfederasyonun üye sendikalarla olan bağını ifade etmektedir. Sendikaların gücü, örgütlenme kapasitesi ile doğru orantılıdır. Hem üyeleri ile bağı, diyaloğu hem de sendikaların birbirleriyle ilişkileri güçlü bir konfederal örgütlenme için yaşamsal öneme sahiptir.

1980 sonrası dönemde, bağımsız sendikalar şeklinde örgütlenen bazı sendikalar, DİSK'e katılmış, ancak günümüzde kendi kimlikleri ile faaliyet gösterdikleri için, güçlü bir konfederal yapı oluşturamadıkları belirtilmektedir.[228] DİSK'e bağlı sendikalararası görüş ayrılıklarının DİSK içinde bütünlük sağlanmasında olumsuz etkisi gözardı edilemez. Ancak, DİSK Örgütlenme Dairesi Müdürü Mete Sönmez, DİSK içinde, hiçbir sendikanın bahsedildiği gibi bağımsız hareket edemeyeceğini ve DİSK bünyesinde parçalanmaya yol açacak görüş farklılıklarının olmadığını belirtmiş, sosyalist ve sosyal demokrat yöneticiler arasında çok keskin olmayan görüş farklılıkları olabileceğini, bunun doğal olduğunu dile getirmiş, ayrıca, üyelikten ayrılmanın gönüllü olduğuna dikkat çekmiştir.[229]

---

[226] Şinasi Kaya ile 26.07.2006'da yapılan görüşmeden aktarılmıştır.
[227] Şinasi Kaya ile 26.07.2006'da yapılan görüşmeden aktarılmıştır.
[228] http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=1417 (26.04.2006)
[229] 11.05.2006 tarihinde Mete Sönmez ile yapılan görüşmeden aktarılmıştır.

DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi'nin, son dönemde, Mustafa Koç için yaptığı açıklama, sermaye kesimi ile yakınlaşma olarak adlandırılan görüşme ve açıklamalar, parti kurma girişimi olarak adlandırılan Bolu Toplantısı, DİSK üyesi bazı sendikalar tarafından olumlu karşılanmamıştır. Bu yönde görüşlere, geçtiğimiz bölümde yer verilmiştir. DİSK Başkanı, Süleyman Çelebi, yaptığı açıklamalarda, DİSK'in demokratik bir örgüt olduğunu ileri sürmüş, demokraside herkesin görüşlerini açıklama hakkı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, DİSK Yönetim Kurulu'nun 2005 yılına ilişkin değerlendirmesi ve 2006 yılı hedeflerini içeren basın açıklamasında "Bugünlerde, bazı haber ve yorumlardaki çarpıtmaların tersine, DİSK'te bu anlamda bir değişim yoktur. DİSK, geçmişte olduğu gibi bugün de demokrasiyi ve özgürlükleri eksiksiz ve ayrımsız olarak savunuyor, TÜSİAD veya herhangi bir işveren kuruluşu ile her konuda anlaştığımız şeklinde yorumlanmamalıdır. Özellikle sosyal haklar konusunda, ekonomi konusunda, sendikal hakların geliştirilmesi konusunda işveren örgütleriyle farklı düşüncelerde olduğumuz biliniyor. Çünkü kurumsal varlık nedenimiz farklı çıkarlara sahip olmamızdır."[230] şeklinde DİSK'e yönelik eleştirilere yanıt verilmiştir.

11. Genel Kurul'dan 12. Genel Kurula kadar olan süreçte DİSK'te bir yönetim krizi yaşandığı, yöneticilerin bir kısmının görevlerini bıraktığı bilinmektedir. 11. Genel Kurulda (2000), Genel Sekreter seçilen Murat Tokmak, yaşanan birtakım sorunlar ardından görevini bırakmış, yedek üye Mehmet Ali Akgün göreve başlamıştır.[231] Daha sonra Genel Sekreterlik görevine Musa Çam getirilmiştir. Ayrıca Enver Öktem, 4 Kasım seçimlerinde CHP'den İzmir Milletvekili seçilmiş, Yönetim Kurulundaki görevinden ayrılmıştır.[232] Bu durum, konfederasyon için, iç bütünlüğün, uyumun sağlanamadığının bir anlamda göstergesi sayılabilir.

DİSK Tekstil Genel Sekreteri Muharrem Kılıç röportajında, 2000-2004 döneminde, örgütsel ve yönetimsel hatalar olduğunu, yönetimden ayrılanların, görevlerini bırakanların önemli sorun olduğunu belirtmiştir. Öncelikle sendika içi örgütlenme problemlerinin giderilmesi güçlü bir örgütlenme adına yaşamsaldır. Sönmez, 2000-2004 döneminde bahsedildiği gibi çok sayıda yöneticinin görevden

[230] DİSK'in 2005 Yılı Değerlendirmesi 2006 Yılı Hedefleri, 30 Aralık 2005, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=4197 (02.05.2006)
[231] DİSK, **12. Genel Kurul Çalışma Raporu**, s.7.
[232] DİSK, **a.g.r.**, s.7.

ayrılmadığını, iki yöneticinin özel nedenlerle görevlerinden ayrıldığını belirtmiş, yöneticilerin seçim ile işbaşına geldiğini ve gelecek döneme kadar görevlerini sürdürdüklerini söylemiştir.[233]

Son dönemde DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi'nin, sermaye kesimi ile yakınlaşma eğilimi, DİSK'in temel ilkelerinden taviz verildiği gerekçesi ile eleştirilmektedir. DİSK'e egemen olan kadrolarla devrimci bir işçi örgütünün düşünülemeyeceği, bürokrat sendikacılar yerine tabandan gelen yeni bir işçi kuşağının DİSK'e hakim olması gerektiği belirtilmektedir.[234]

6 Haziran 2002, DİSK Genişletilmiş Başkanlar Kurulu Sonuç Bildirisinde, Konfederasyonun iç örgütlülüğünün güçlendirilmesi için, örgütsel işleyişteki eksiklikler hızla giderileceği, bölgelerdeki örgütlülüğü geliştirilmesine yönelik bölge ve il temsilcilikleri hakkındaki yönetmeliğin yürürlüğe konularak işlerlik kazandırılacağı, DİSK-AR'ın kısa sürede yeniden aktif hale getirileceği, DİSK'in Sesi gazetesinin yeniden düzenli yayını için çalışmalar başlatılacağı belirtilmiştir.[235]

7.3. İki Dönem Arasındaki Diğer Farklılıklar

DİSK, siyasi parti ilişkisi de zaman içinde değişkenlik göstermektedir. 1965 seçimlerinde başarılı olan TİP, DİSK'in kurulmasında etkindir. DİSK, siyasi parti ilişkisi, sırasıyla TİP-TKP-CHP şeklinde olmuştur. 1971 Muhtırası ile TİP kapatılmış, TİP-DİSK dayanışması son bulmuştur. 1973 seçimleri, CHP ile DİSK ilişkisini belirginleştirmiştir. Sosyal demokratlaşma eğilimi, DİSK'in sınıf dinamiklerinden arındırılması, düzen-dışı anlayışın pasifize edilmesine neden olmuştur.[236] Günümüzde eleştirilen DİSK'in "düzen-içileştirilmesi"nde, DİSK-CHP yakınlaşmasının rolünün büyük olduğu söylenebilir.

12 Eylül öncesi dönemde, eğitim faaliyetleri sınıf bilinci yaratmaya yönelik olarak sürdürülmüştür. 7. Genel Kurulda ifade edilen temel eğitim seminerlerinde üyelere, dünya işçi sınıfının mücadelesi, Türkiye'de sendikaların gelişimi ve DİSK, emperyalizm ve faşizm konularına da yer verilmiş, eğitici filmler gösterilmiştir.

[233] Mete Sönmez ile 11 Mayıs 2006 tarihinde yapılan görüşmeden aktarılmıştır.
[234] Öngider**, a.g.e**, s. 96.
[235] http://www.antimai.org/cy/diskbksb.htm (17.05.2006)
[236] İşlek (Haz.), **a.g.e**, s.144.

Temel eğitim seminerleri sonrasında, orta düzey ve üst düzey geliştirilmiş eğitim seminerleri için çalışmalar, 7.Genel Kurul döneminde başlatılmıştır. İstanbul, Adana, Ordu, Giresun, Aydın, Bergama, Adapazarı , Kayseri, Osmaneli, Söğüt, Antalya, Ceylanpınar'da düzenlenen kitle eğitimlerine iki buçuk yıl içinde toplam 17.135 üye katılmıştır.[237] Üye sendikaların greve gittikleri işyerlerinde sendikaların isteği üzerine grev eğitimleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, üye sendikaların kendi iç eğitimleri için, Eğitim Dairesi destek olmuştur. DİSK Eğitim Dairesi eğitici yayınlara da yer vermiştir. Bunlar arasında 1 Mayıs Broşürü, Demokratik Sınıf ve Kitle Sendikacılığının Temel İlkeleri, Daha fazla kar, daha fazla kar, DİSK nedir?, 1 Mayıs temel broşürü, ücretler ve vergiler, Yeni Vergi Yasa taslağının getirdikleri başlıklı yayınlar yer almaktadır.[238] DİSK Eğitim ve Kültür Merkezi, sadece kültür, sanat gereksinimi için değil, işçi sınıfı mücadelesinde bir okul görevi görmesi amacıyla kurulmuştur. 1980 döneminde, DİSK genel merkezindeki kütüphane düzenlenmiştir.

8.Genel Kurul (1992) sonrasında, İstanbul ve Ankara'da yoğunlaşan yönetici ve kadro eğitimlerine 380 kişi katılmış, Genel-İş, Tekstil, Oleyis, Nakliyat-İş, Bank-Sen gibi sendikaların temel üye ve kitle eğitimlerine yardımcı olunmuştur. 12 Eylül'ün ardından, sendikaların eğitim dairelerinin güçlendirilmesi, uzmanların yetiştirilmesi ihtiyacı doğmuştur. 1996'da Trakya ve Denizli'de örgütlenme kampanyası çerçevesinde eğitim çalışmaları gerçekleştirilmiştir. DİSK'in 1990'lardan sonra eğitim çalışmaları istenen yaygınlıkta gerçekleşememiştir. Öncelikli olarak örgütlenme çalışmalarının yürütülmesi ve maddi yetersizlikler, kadro yetersizlikleri eğitim faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. 1992'de faaliyete başlayan DİSK'in Araştırma Enstitüsü için, yeterli uzman kadro oluşturulamamıştır.

2000-2004 yılları arasında, Türkiye Avrupa-Akdeniz Ortaklık Projesi (MEDA): Sivil Toplum, Sendikalar ve Demokrasi ortak yatay eğitimleri, Türkiye MEDA: Sivil Toplum, Sendikalar ve Demokrasi DİSK yönetici eğitimleri, Herkes için bütün insan hakları projesi, AB'ne üyeliğin etkileri, zorlukları ve kazanımları seminerleri, İnsan Hakları kapsamında çalışma hayatı ve örgütlenme seminerleri, DİSK ve Alman Sendikalar Birliği (DGB) ortak girişimi olan genç işçiler eğitimleri,

[237] DİSK, **7. Genel Kurul Çalışma Raporu**, s.345.
[238] DİSK, **a.g.r.**, s.347.

Türkiye-İsveç sendikal eğitim toplantıları gerçekleştirilmiştir.[239] Bu eğitimlerin en büyük özelliği, uluslararası kuruluşlar tarafından desteklenmesidir. DİSK, AB'nin kontrolündeki MEDA'dan maddi kaynak almaktadır. DİSK'in Türk-İş'i, ABD'den maddi yardım aldığı gerekçesiyle sık sık eleştirdiğini bilmekteyiz. 12. Genel Kurul Kararlarında DİSK-AR'ın yeniden yapılandırılması karar altına alınmıştır.

DİSK'in 1979 yılında, Başbakan Bülent Ecevit'e verdiği raporda, çalışma mevzuatı ile ilgili istemleri sıralanmıştır. Bunlar, grev hakkına konulmuş olan kısıtlamalar kaldırılmalı, genel grev yasallaşmalıdır, işçilerin aç bırakılması demek olan lokavt yasaklanmalıdır, referandum yasallaştırılmalıdır, memurlara da grevli toplu sözleşmeli sendika hakkı tanınmalı, işçi-memur ayrımı çalışanlardan yana kesin bir sonuca bağlanmalıdır, iş yasasının işten çıkarmalarla ilgili 13, 17 ve 24. maddeleri haksız işten çıkarmaları önleyecek biçimde yeniden düzenlenmelidir, Kamu İktisadi Kuruluşları işveren sendikalarından çıkmalı, bunlara aidat ödenmemelidir, şeklinde ifade edilmiştir.[240]

DİSK'in 12. Genel Kurul Kararlarında, "Sendika kurma hakkının tüm ücretli çalışanlar, emekliler için bir sınırlama olmaksızın tanınması, emekli olanların sendika üyeliğinin sürdürülmesi veya ayrı sendika kurma ve sendika seçme tercihlerinin kendilerine bırakılması, özünde sendika kurma, sendika seçme ve toplu sözleşme yapma hakkını ortadan kaldıran ve siyasi iktidarlar tarafından tehdit olarak kullanılan başta %10 barajı olmak üzere tüm barajların kaldırılması, işçilerin sendika seçme hakkını sağlayacak olan yetkide referandum sisteminin yasalaştırılması, sendikaların ve işçilerin örgütlenme hakkını engelleyen noter şartının kaldırılması, grev yasaklarının, sınırlamalarının ve ertelemelerinin yasadan çıkartılması, doğrudan işçi haklarını ilgilendiren Asgari Ücret Tespit Komisyonu, sosyal güvenlik kurumları gibi kurullarda demokratik temsil, Federasyon kurulmasının yasak olmaktan çıkarılması, sendikaların işkolu esasına göre kurulma zorunluluğunun kaldırılması, yönetici olmak için, 10 yıl fiili çalışma koşulunun aranmaması, tüm çalışanlara toplu iş sözleşmesi ve grev hakkı verilmesi, konfederasyonların da toplu iş sözleşmesi yapabilmesi, toplu iş sözleşmelerinin işyeri veya işkollarıyla sınırlı yapılma zorunluluğunun kaldırılması, hak ve

[239] DİSK, **12. Genel Kurul Çalışma Raporu**, ss.101-107.
[240] DİSK, **7. Genel Kurul Çalışma Raporu**, s.519.

dayanışma grevinin yasallaşması, Yüksek Hakem Kurulu gibi toplu sözleşme özgürlüğünü zedeleyen zorunlu tahkim sistemlerinin çalışma hayatını düzenleyen mevzuattan çıkarılması, sendika yöneticilerinin milletvekili seçilmesi ve 2821 sayılı Yasa'nın 37. maddesinin son fıkrası uyarınca, mahalli ve genel seçimlerde aday olup, seçilmesi halinde sendika yöneticiliğinin sona ermesinin kaldırılması için mücadeleyi" sendikal hak ve özgürlükler başlığı ile karar altına alınmıştır. DİSK'in sendikal yaşama ilişkin istemleri DİSK'in birinci dönem istemleri ile paraleldir, ancak günümüz koşullarında sorunların artması bu taleplerin de içeriğinin genişlemesine yol açmıştır.

9, 10 ve 11. Genel Kurul Çalışma Raporlarında, küreselleşme, kürt sorunu, sendikal hareket işlenen konular arasındadır. Ayrıca, her dönemde örgütlenme, genç ve kadın işçilere yönelik faaliyetler temel gündem maddesi olmuş, 2000-2004 yılını kapsayan Genel Kurul Çalışma Raporunda kadın çalışanların örgütlenmesi 11 No'lu Karar'da yeralmaktadır. 12. Genel Kurul Çalışma Raporu ışığında, Örgütlenme Dairesi Müdürü ile yaptığım görüşme sonucunda, son dönemdeki gelişmelerle eşzamanlı olarak yeni bir örgütlenme stratejisinin DİSK'te henüz oluşturulamadığını söylemek sanırım yanlış olamayacaktır.

DİSK, yeni bir örgütlenme modeli gerekliliğinin bilincindedir. 2006 yılının DİSK açısından mücadele ve örgütlenme yılı olacağı 2006 yılı hedeflerinde belirtilmiştir. Bütün bölgelerde ve işkollarında örgütlenme faaliyetleri hızlandırılacaktır, ayrıca Ege bölgesi pilot örgütlenme bölgesi olarak ele alınacak ve çalışmalar yoğunlaştırılacaktır. Kadın ve genç işçilerin örgütlülüğünün ve sendikalardaki temsilinin arttırılması için özel bir eğitim-örgütlenme programı hazırlanacak ve hayata geçirilecektir. DİSK bünyesinde, kimi sendikaların işkollarında örgütlenme olanağına kavuşamaması, bazılarının faaliyet yürütemez noktaya gelmesi son dönemde önemli sorunlar arasındadır. TİS ve Tek-ges-İş, kapatılma işlemleri tamamlanmış, ASİS, Cam Keramik-İş, Medya-Sen çalışmalarını durdurmuştur.[241]

[241] DİSK, **12. Genel Kurul Çalışma Raporu**, s.100.

Aydemir Güler, sınıf tavrının DİSK dosyasındaki yazısında, DİSK tarihini şöyle adlandırmıştır.[242] Doğum-devrimci sendikacılık: 1967-1970, Altını oyan DİSK: 1970-1977, Sosyal Demokrat DİSK: 1978-1980, Direnişten Çürümeye: 1980-1991, Duran DİSK:1991-… 80 sonrası dönemdeki DİSK ile, 12 Eylül öncesi DİSK'i karşılaştırdığımızda olumlu yönde değişim yaşandığını söyleyemeyiz. "Duran DİSK" tanımlamasının DİSK'in içinde bulunduğu durum için uygun olduğu söylenebilir.

[242] İşlek (Haz.), **a.g.e,** s.140.

SONUÇ

İşçi hareketinin dayandığı temel iki nokta, yaygın ve güçlü bir sanayileşme ve demokratikleşmedir. Ülkemizde sanayileşme ve görece büyük fabrikaların kurulması gecikmeli bir süreçtir. Buna bağlı olarak da, işçi hareketi Batı ülkelerine nazaran geç başlamıştır. İlk işçi hareketlerinin Osmanlı İmparatorluğu dönemine rastladığı bilinmektedir. Yaklaşık yarım yüzyıl sonra 1952'de ilk işçi konfederasyonu olan Türk-İş kurulmuştur.

13 Şubat 1967 tarihinde Türk-İş içinde yaşanan görüş ayrılıklarının sonucunda, beş sendikacı tarafından demokratik sınıf ve kitle sendikacılığı temelinde DİSK kurulmuştur. DİSK'in bu yıllarda, sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışını hayata geçirebildiğini söyleyebiliriz. DİSK'in kurulduğu dönemde TİP ile olan bağı dikkat çekicidir. Rıza Kaus, Kemal Türkler, Kemal Nebioğlu ve İbrahim Güzelce, Türkiye İşçi Partisi ve DİSK'in ortak kurucularındandır.

DİSK'in kurulduğu yıllardan 1980 yılına kadar çok sayıda işçi hareketine rastlamak mümkündür. 1961 Anayasası ile sağlanan görece demokratik hak ve özgürlükler sayesinde, işçi hareketleri ivme kazanmıştır. DİSK'te yaşanan hızlı büyüme, 1980'li yıllara kadar sürmüştür. Bu yıllarda geniş yankı uyandıran işçi hareketlerinden biri de, 15-16 Haziran 1970 direnişidir. 274 sayılı Sendikalar Kanununda değişiklik yapan 1317 sayılı Yasa, 15-16 Haziran Olaylarının yaşanmasının temel nedeni sayılabilir. 1317 sayılı Yasanın hazırlanışında DİSK'i yok etmek hedeflenmiştir. Yasayı protesto etmek için işçiler, eylem kararı almıştır. 15-16 Haziran direnişi, işçi sınıfının tarihinde örgütlendiği en büyük kitlesel direniştir. DİSK'in 1970'li yıllarda önemli direnişlerinden biri de, Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin (DGM) kaldırılmasına yönelik eylemidir. İşçi hareketinin bu yükselişi 1980 İhtilaline dek sürmüştür.

1989 Bahar Eylemleri 80 sonrası döneme damgasını vuran işçi eylemlerindendir. Bu dönemde, 89-91 yılları arasında en yüksek reel ücretlere ulaşılması tesadüf sayılamaz. 1980 ihtilali ile DİSK, MİSK, Hak-İş'in faaliyetleri durdurulmuştur. Ancak, MİSK ve Hak-İş'in faaliyetleri kısa süre sonra serbest bırakılırken DİSK'in dava süreci 6 yıl sürmüş ve DİSK, 12 yıl faaliyet

gösterememiştir. 1992 yılında DİSK yeniden örgütlenmiş, işçi sınıfının demokrasi, insan onuruna yakışır ücret, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, iş güvencesi vb. taleplerini savunmuştur.

1992 yılında DİSK'in Türk-İş ile birleşme yönünde adım atılıp atmayacağı tartışılmış günümüzde de, bu tartışma devam etmektedir. Ancak, Türk-İş ve DİSK'in politikaları ve beslendikleri siyasal görüş birbirinden farklılık göstermektedir. Son dönemde DİSK, çalışma yaşamındaki olumsuz koşullara görece seyirci kaldığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. DİSK'in ikinci dönemine çağdaş sendikacılık anlayışının yani, uzlaşmacı bir anlayışın damgasını vurduğu söylenebilir. Son yıllarda, DİSK ile Türk-İş arasında ayrımın belirsizleştiği görüşü ortaya çıkmıştır.

DİSK'in 1992 yılından günümüze gerçekleştirdiği faaliyetleri arasında yer alan herkes için bütün insan hakları projesi, emekçilerin AB'ye yaklaşımları çalışması çalışma hayatı açısından önemlidir. DİSK'in çeşitli kurum ve kuruluşlarla eylembirliği yaptığı bu süreçte, Emek Platformu çalışmaları, KESK ve uluslararası sendikal kuruluşlar ile işbirliği artmıştır.

DİSK'in kitleleri harekete geçirebilme kapasitesi, temsil gücü 80 öncesi döneme göre azalmıştır. Son dönemde DİSK içinde varolan görüş farklılıkları, sınıf ve kitle sendikacılığı anlayışını 1980 öncesi döneme nazaran hayata geçirememesi, yöneticilerin tutumu DİSK'in, eleştirilerin odak noktası olmasında etkilidir. "Duran DİSK" döneminin kapatılıp yeni bir sayfa açılabilmesi için, öncelikle DİSK yöneticilerinin yaşanan bu değişimi kabul etmesi gerektiği inancındayım.

YARARLANILAN YAYINLAR

Aslan, Mehmet :" 1980 Sonrası Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları" http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/867.pdf/ (03.04.2006)

Balcı, Yusuf: **Sendikacılık ve Toplu Pazarlık Ekonomisi**, İstanbul:Alfa Yayınları, 1999

Birleşik Metal İş : **Birleşik Metal İşçileri Sendikası Gazetesi**, Sayı 174, Mart 2006

Berksoy, Taner : "Türkiye Ekonomisinde Değişim ve Kriz 24 Ocak 1980'den 5 Nisan 1994'e", **Petrol-İş Yıllığı (1993-1994),** Yayın No:36, İstanbul:1995

Can, Azize : **Türk Sendikacılığında DİSK'in Ortaya Çıkışı Yeri ve Özellikleri**, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,1991

DİSK , **6. Genel Kurul Çalışma Raporu**, İstanbul: Gözlem Matbaası, 22-26 Aralık 1977

DİSK , **7. Genel Kurul Çalışma Raporu**, İstanbul, 1980

DİSK , **9. Genel Kurul Çalışma Raporu**, İstanbul, 1994

DİSK , **10. Genel Kurul Çalışma Raporu 1996-1997**, Yayın No:21, İstanbul,1997

DİSK , **11. Genel Kurul Çalışma Raporu 1997-2000,** Yayın No:30, İstanbul,2000

DİSK , **12. Genel Kurul Çalışma Raporu (2000-2004)**, Yayın No:41, İstanbul, 2004

DİSK , **Genişletilmiş Başkanlar Kurulu Sonuç Bildirisi ve Komisyon Kararları 9-11 Temmuz 1998**, Yayın No:26, İstanbul,1998

DİSK , **DİSK ve Üye Sendikalar Genişletilmiş Organ Toplantısı 20-26 Haziran 1992**, İstanbul,1993

DİSK , **DİSK'in İş Yasası Taslağı Değerlendirmesi, Kuralsızlık Yasalaştırılıyor!,** Yayın No:36, Nisan 2003

DİSK , **Sendikal Haklar, Sosyal Güvenlik Hakkı ve Sağlı Hakkı Sempozyumu 8-9 Ekim 2004**, Yayın No:49, Şubat 2005

DİSK , **Herkes İçin Bütün İnsan Hakları Konferansı 1. Yıl Raporu ve Konferansı**, Yayın No:42, Ağustos 2004

DİSK , **Herkes İçin Bütün İnsan Hakları Kapanış Konferansı**, Yayın No:50, Şubat 2005

DİSK , **Tüzük ve Yönetmelikler**, Yayın No:3, 1993

DİSK , **2005 Başında Türkiye'nin Ekonomik ve Siyasal Yaşamı Üzerine Değerlendirmeler**, Yayın No 51, 2005

DİSK-AR , **AB Sürecinde İşçi Sınıfının Durumu, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler**, Yayın No:52, Ankara: Kasım 2005

DİSK, **DİSK Dergisi**, Eylül 1976.

DİSK , **I.Ulusal Sosyal Politika Kongresi 22-24 Ocak 2004**"Yaşam Boyu Sosyal Koruma", Ankara, 2004

DİSK-AR , **Yoksulluk İçin Değil, Onurlu ve İnsanca Bir Yaşam İçin Asgari Ücret**, Ankara, Aralık 2004

"DİSK'in 2005 Yılı Değerlendirmesi 2006 Yılı Hedefleri", 30 Aralık 2005, http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=4197 (02.05.2006)

Eyrenci, Öner : **Sendikalar Hukuku**, İstanbul: Banksis Yayınları, Yayın No:3, 1984

Eyrenci, Öner : "Toplu Sözleşme Yetki Tesbitinden Kaynaklanan Sorunlar", **Türkiye Sendikacılığının Temel Sorunları**, İstanbul, Birleşik Metal-İş Yayınları, Mart 1996

Erginsoy, Faruk : **Türkiye İşçi Hareketi ve Demokratik Sol**, İstanbul:Oleyis Yayınları, 1971

Güloğlu, Tuncay : "Yeni Teknolojilerin Çalışma İlişkilerine Etkileri", **Kamu-İş Dergisi**, Cilt 7, Sayı:2

Güçlü, Sami ve Bilen Mahmut : "1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler", **Yeni Türkiye Dergisi**, Sayı:6, Eylül-Ekim 1995

Hatman, Ülkü : "2003 Türkiye'sinde Esnekliğin İş Yasası ve Sendikal Harekete Etkileri", **Petrol-İş Yıllığı (2000-2003)**

Işıklı, Alpaslan : **Gerçek Örgütlenme Sendikacılık** ,Ankara:İmge Kitabevi, Ekim 2003

Işıklı, Alpaslan : **Sendikacılık ve Siyaset**, Odak Yayınları :5, Ankara

Işıklı, Alpaslan : " Siyasal Partiler ve İşçi Hareketi",
http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/html/eng/ceko/isikli_politics-unions.htm
(14.02.2006)

Işıklı, Alpaslan : "Dünya'da ve Türkiye'de 1 Mayıslar",
http://www.politics.ankara.edu.tr/eski/html/eng/ceko/isikli_MAY.htm
(16.02.2006)

İşçi Hareketi Gazetesi **: DİSK'in Kuruluş Amaç ve İlkeleri, Dünü, Bugünü 10. Genel Kurul ve Tavrımız**, Sayı:10, İstanbul, 1997

İşeri, Ergün : "39 Yıl: Üç Perdelik Disk Tarihi",
http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=4905 (15.03.2006)

İşlek, Uğur (Haz.), **Sınıf Sendikası**, Sınıf Tavrı Dergisi Sendikal Eğitim Notları, Sınıf Kitaplığı Dizisi 2, İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2000

Kutal, Metin : "274 Sayılı Sendikalar Kanunu", **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi,** Cilt 2, İstanbul, 1998

Kutal, Metin : " 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu", **Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi**, Cilt 2, İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayını, 1998

Kenan Evren'in Anayasa'yı Tanıtma Konuşmaları"
http://www.belgenet.com/12eylul/evren_311082-1.html (15.03.2006)

Lastik-İş : **Lastik-İş Sendikası 24. Olağan Genel Kurul Çalışma Raporu**, 2003

Mahiroğulları, Adnan : "Türkiye'de Sendikalaşma Evreleri ve Sendikalaşmayı Etkileyen Unsurlar", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1, 2001

Müftüoğlu, Özgür ve Çetin, Rana : "**Ücretli Çalışanların Türkiye'nin Avrupa Birliği ÜyeliğiÜzerine Düşünceleri Araştırmasının Sonuçları Ön Raporu**" http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=3388 (13.01.2006)

Naci, Fethi :"DİSK'in Kuruluşunu Selamlarken", **Ant Haftalık Dergisi**, Sayı:7, 14 Şubat 1967

Önder, İzzettin : "Özelleştirme", **Petrol-İş Yıllığı (1993-1994),** Yayın No:36**,** İstanbul, 1995

Sülker, Kemal : "1966 İşçi Sınıfı için Direnme Yılı Oldu", **Ant Haftalık Dergisi**, Sayı:1, 3 Ocak 1967

Odaman, Serkan : ”Türkiye’de çalışma Örgütlerinin Gelişmelerinin Kronolojisi ve Uluslararası İlişkilere Ulaşılması” Türkiye’de Çalışma Örgütlerinin Gelişmelerinin Kronolojisi ve Uluslararası İlişkilere Ulaşılması”**, İş-Güç Dergisi,** Cilt:2, Sayı:1, 2000

Öngider, Seyfi **: Kriz ve Sendikal Hareket**, İstanbul: Devinim Yayıncılık, 1994

Öz, Rasim (Haz.): **Kemal Türkler Kürsüde**, İstanbul: Ketev Yayınları, No:1

Öztürk, Sırrı : **İşçi Sınıfı Sendikalar ve 15-16 Haziran, Olaylar- Nedenleri- Davalar-Belgeler- Anılar- Yorumlar** 2.b, İstanbul:Sorun Yayınları, 2001

Petrol-İş, **Petrol –İş Yıllığı (1993-1994)**, Yayın No.36, İstanbul:1995

Petrol-İş, **Petrol İş Yıllığı (1991)**, Yayın No:28, İstanbul,

Petrol-İş, **Petrol-İş Yıllığı (1997-1999),** Yayın No:58, İstanbul, 2000

Petrol-iş**, Petrol-İş Yıllığı (1995-1996),** Yayın No: 44, İstanbul,1995

Petrol-İş, **Petrol-İş Yıllığı (2000-2003),** Yayın No:85, İstanbul, 2003

Selamoğlu, Ahmet : “Örgütlenme Sorunu ve Sendikal Yapıda Değişim Arayışı”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, Sayı:2, 2004

Selamoğlu, Ahmet : “İstihdam Politikaları, Esneklik Arayışı ve Etkileri”, **Petrol-İş Yıllığı (2000-2003)**, İstanbul:2003

Şen, Sabahattin : Sendikaların Güç Kaybetmesinin Objektif Nedenleri , **Sendikal Notlar**, Sayı: 21, Petrol-İş Yayınları, 2004

Şahin, Hüseyin :**Türkiye Ekonomisi**, 7.b, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2002

Şahlanan, Fevzi : **Sendikalar Hukuku**, İstanbul, 1995

Şahlanan, Fevzi : **Toplu İş Sözleşmesi**, İstanbul, 1992

Tokol, Aysen : **Türkiye’de Sendikal Hareket**, Bursa:Ezgi Kitabevi, 1994

Ulukan, Umut : **Türk Sendika Tarihinden Bir Örnek: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003

Yeldan, Erinç : “Türkiye Ekonomisinde Finansal Serbestleşme ve İktisadi Artığın Dağıtım Süreçlerinde Devletin Rolü, Sosyalist Türkiye Hangi Kaynaklarla Kalkınacak?” **Sol Meclis İktisat Sempozyumu Tebliğleri Arasından**, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2003

Urhan, Betül : "Türkiye'de Sendikaların Yetki Tespitinden Kaynaklanan Örgütlenme Sorunları",http://www.sendikanet.org/tr/modules/news/print.php?storyid=160 (02.04.2006)

Urhan, Betül **: Sendikal Örgütlenme Bunalımı**, İstanbul: Petrol-iş Yayınları:97, 2005

Yorgun, Sayım : "Küreselleşme Sürecinde Sendikalarda Yeniden Yapılanma ve Sendikal Eğitim", **Türk-iş "Çalışma Yaşamından Beklentiler" Toplantısına Sunulan Tebliğ**, 16-18 Nisan 2001, Ankara,

http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=28 (14.03.2006)

http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=173 (17.06.2006)

http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=139 (28.06.2006)

"89 Bahar Eylemleri"
http://www.sendikanet.org/tr/modules/news/article.php?storyid=23 (26.03.2006)

http://www.sodev.org.tr/AYLAR/Mayis/1mayis/1_mayis_77.htm (12.02.2006)

http://www.halkevleri.org.tr/depo/halkevinin_sesi/sayi13.pdf (10.04.2006)

http://www.sendikanet.org/tr/modules/news/article.php?storyid=1281 (9.03.2006)

http://www.kizilbayrak.de/2004/sikb13/sayfa_11.html (10.04.2006)

http://www.antimai.org/cy/diskbksb.htm (17.05.2006)

http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=1417 (26.04.2006)

http://www.barikat-lar.de/barikat/birincibar/14/roportaj.htm (29.04.2006)

http://www.calisma.gov.tr/istatistik/cgm/yillar_resmi_grev.htm (07.03.2006)

http://www.calisma.gov.tr/CGM/01_2006_2821_istatistik.xls (28.04.2006)

http://www.calisma.gov.tr/CGM/07-2005_2821_istatistik.htm (04.02.2006)

http://www.ses.org.tr/guncelhaber/referandum1.htm (08.05.2006)

http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=4332 (16.03.2006)

http://www.disk.org.tr/default.asp?Page=Content&ContentId=185 (10.03.2006)

http://www.iso.org.tr/500buyuk_2.asp?syf=14&siralama=0 (27.08.2006)

www.statistics.gov.uk (2005)

www.calisma.gov.tr

www.tcmb.gov.tr

www.disk.org.tr

ÖZGEÇMİŞ

YASEMİN OLGAÇ

e-mail: yaseminolgac@yahoo.com

KİŞİSEL BİLGİLER

Doğum Yeri ve Tarihi **:** İstanbul - 07.11.1980

EĞİTİM

YÜKSEK LİSANS **:** KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ - 2004- Devam etmekteyim.
KOCAELİ **Sosyal Bilimler Enstitüsü - Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı**

LİSANS **:** KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ - 1999-2004
KOCAELİ
İkt. ve İdari Bil. Fak.- Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Bölümü

LİSE **:** Ümraniye Lisesi (İngilizce Ağırlıklı**) -** 1994-1998
İSTANBUL

İŞ DENEYİMİ

İKS Call Center**, İnsan Kaynakları Uzmanı**, İstanbul 13.12.2004- 31.01.2006
Alınan Sorumluluklar:

- İşgören seçme,
- Oryantasyon ve profesyonel telefon becerileri eğitimlerinin verilmesi.
- Performans değerlendirme sisteminin oluşturulması ve devamlılığının sağlanması,
- ISO 9001:2000 çalışmalarına destek verilmesi.

İş ve İnsan Gazetesi**, İletişim Sorumlusu**,(Part-time), İzmit-15.11.2003-10.03.2004
Alınan Sorumluluklar: İnsan Kaynakları sayfasının ve röportajların hazırlanması, çalışma yaşamı ile ilgili köşe yazılarının yazılması.